

BARUCH DE SPINOZA,
Tractatus Politicus (1677)

**TRACTATUS
POLITICUS;**

In quo demonstratur, quomodo
Societas, ubi Imperium Monarchicum
locum habet, sicut & ea, ubi Optimi im-
perant, debet institui, ne in Tyran-
nidem labatur, & ut Pax, Liber-
tasque civium inviolata
maneat.

[Created: 7 May, 2023]
[Updated: May 7, 2023]

This is an e-Book from
THE DIGITAL LIBRARY OF LIBERTY & POWER
<davidmhart.com/liberty/Books>

Source

MLA Style

Baruch de Spinoza, "Tractatus Politicus", in Opera posthuma. Quorum series post Praefationem exhibitor. (J. Rieuwertsz, 1677). 5/7/2023. <<http://davidmhart.com/liberty/OtherLiberals/Spinoza/1677-TractatusPoliticus/index.html>>

B.d.S. (Baruch de Spinoza), *Opera posthuma. Quorum series post Praefationem exhibitor*. (J. Rieuwertsz, 1677). 808 pages.

"Tractatus Politicus", pp. 265-364.

With the subtitle, "In quo demonstratur, quomodo Societas, ubi Imperium Monarchicum locum habet, sicut et ea, ubi Optimi imperant, debet institui, ne in Tyrannidem labatur, et ut Pax, Libertasque civium inviolata maneat." ("In which it is demonstrated how a society, may it be a monarchy or an aristocracy, can be best governed, and not fall into tyranny, and how the peace and liberty of the citizens must not be violated").

Editor's Introduction

To make this edition useful to scholars and to make it more readable, I have done the following:

1. inserted and highlighted the page numbers of the original edition
  2. not split a word if it has been hyphenated across a new line or page (this will assist in making word searches)
  3. added unique paragraph IDs (which are used in the "citation tool" which is part of the "enhanced HTML" version of this text)
  4. retained the spaces which separate sections of the text
  5. created a "blocktext" for large quotations
  6. moved the Table of Contents to the beginning of the text
  7. placed the footnotes at the end of the book
  8. formatted short margin notes to float right
  9. inserted Greek and Hebrew words as images
-

Table of Contents

- [§. I. Auctoris epistola ad Amicum](#), p. 266
  - [CAPUT I.](#), p. 267
  - [CAPUT II.](#), p. 270
  - [CAPUT III.](#), p. 278
  - [CAPUT IV.](#), p. 285
  - [CAPUT V.](#), p. 288
  - [CAPUT VI.](#), p. 291
  - [CAPUT VII.](#), p. 301
  - [CAPUT VIII.](#), p. 317
  - [CAPUT IX.](#), p. 340
  - [CAPUT X.](#), p. 347
  - [CAPUT XI.](#), p. 352
-

[265]

TRACTATUS POLITICUS;

**In quo demonstratur, quomodo Societas,
ubi Imperium Monarchicum locum habet,
sicut et ea, ubi Optimi imperant, debet institui,
ne in Tyrannidem labatur,
et ut Pax, Libertasque civium inviolata maneat**

[266]

Auctoris epistola ad Amicum, quae Praefationis loco huic Tractatui politico aptè praefigi, et inservire poterit.

Amice dilecte, grata tua mihi heri tradita est. Gratias pro curâ tam diligenti, quam pro me geris, ex animo ago. Hanc occasionem, etc. non praetermitterem, nisi in quâdam re essem occupatus, quam utiliore judico, quaeque tibi, ut credo, magis arridebit, nempe in Tractatu politico concinnando, quem ante aliquod tempus, te auctore, inchoavi. Hujus Tractatûs capita sex jam sunt absoluta. Primum ad ipsum opus introductionem quasi continet ; secundum tractat de jure naturali ; tertium de jure summarum potestatum ; quartum quaenam negotia politica a summarum potestatum gubernatione pendeant ; quintum, quidnam sid illud extremum, et summum, quod societas potest considerare ; et sextum, quâ ratione imperium monarchicum debeat institui, ne in tyrannidem labatur. Impresensiarum caput septimum tracto, in quo omnia praecedentis sexti capitis membra, ordinem benè ordinatae monarchiae concernentia, methodicè demonstro. Postea ad aristocraticum et populare imperium, denique ad leges, aliasque particulares quaestiones, politicam spectantes, transibo. Hisce vale, etc.

Patet hinc auctoris scopus ; sed morbo impeditus, et morte abreptus hoc opus non ulterius, quàm ad finem aristocratiae, perducere valuit, quemadmodum lector ipse experietur.

[267]

CAPUT I. [↩](#)

§. I. Affectûs, quibus conflictamur, concipiunt Philosophi veluti vitia, in quae homines suâ culpâ labuntur ; quos propterea ridere, flere, carpere, vel (qui sanctiores videri volunt) detestari solent. Sic ergo se rem divinam facere, et sapientiae culmen attingere credunt, quando humanam naturam, quae nullibi est, multis modis laudare, et eam, quae reverâ est, dictis lacessere nôrunt. Homines namque, non ut sunt, sed, ut eosdem esse vellent, concipiunt : une factum est, ut plerumque pro Ethicâ Satyram scripserint, et ut nunquam Politicam conceperint, quae possit ad usum revocari, sed quae pro Chimaerâ haberetur, vel quae in Utopiâ, vel in illo Poëtarum aureo saeculo, ubi scilicet minimè necesse erat, institui potuisset. Cùm igitur omnium scientiarum, quae usum habent, tum maximè Politices Theoria ab ipsius Praxi discrepare creditur, et regendae Reipublicae nulli minùs idonei aestimantur, quàm Theoretici, seu Philosophi.

§. II. At politici contrâ hominibus magis insidiari, quàm consulere creduntur, et potiùs callidi, quàm sapientes aestimantur. Docuit nimirùm eosdem experientia, vitia fore, donec homines. Humanam [268] igitur malitiam praevenire dum student, idque iis artibus, quas experientia longo usu docuit, et quas homines, magis metu, quàm ratione ducit, exercere solent, religioni adversari videntur, theologis praecipuè, qui credunt summas potestates debere negotia publica tractare secundum easdem pietatis regulas, quibus vir privatus tenetur.

Ipsos tamen politicos multò feliciùs de rebus politicis scripsisse, quàm philosophos dubitari non potest. Nam quoniam experientiam magistram habuerunt, nihil docuerunt, quod ab usu remotum esset.

§. III. Et sanè mihi planè persuadeo, experientiam omnia civitatum genera, quae concipi possunt, ut homines concorditer vivant, et simul media, quibus multitudo dirigi, seu quibus intra certos limites contineri debeat, ostendisse : ità ut non credam, nos posse aliquid, quod ab experientiâ, sive praxi non abhorreat, cogitatione de hâc re assequi, quòd nondum expertum, compertumque sit. Nam homines ità comparati sunt, ut extra commune aliquod jus vivere nequeant ; jura autem communia, et negotia publica a viris acutissimis, sive astutis, sive callidis instituta, et tractata sunt ; adeoque vix credibile est, nos aliquid, quod communi societati ex usu esse queat, posse concipere, quod occasio, seu casus non obtulerit, quodque homines, communibus negotiis intenti, suaeque securitati consulentes, non viderint.

§. IV. Cùm igitur animum ad politicam applicuerim, nihil quòd novum, vel inauditum est, sed tantum ea, quae cum praxi optimè conveniunt, certâ, et indubitâtâ ratione demonstrare, aut ex ipsâ humanae naturae conditione deducere, intendi ; et ut ea, quae ad hanc scientiam spectant, eâdem animi libertate, quâ res mathematicas solemus, inquirerem, sedulò curavi, humanas actiones non ridere, non lugere, neque detestari, sed intelligere : atque adeò humanos affectûs, ut sunt amor, odium, ira, invidia, gloria, misericordia, et reliquae animi commotiones, non ut humanae naturae vitia, sed ut proprietates contemplatus sum, quae ad ipsam ità pertinent, ut ad naturam aëris aestus, frigus, tempestas, tonitru, et alia hujusmodi, quae, tametsi incommoda sunt, necessaria tamen sunt, certasque habent causas, per quas eorum naturam intelligere conamur, et [269] mens eorum verâ contemplatione aequè gaudet, ac earum rerum cognitione, quae sensibus gratæ sunt.

§. V. Est enim hoc certum, et in nostrâ Ethicâ verum esse demonstravimus, homines necessariò affectibus esse obnoxios, et ità constitutos esse, ut eorum, quibus malè est, misereantur, et quibus benè est, invideant, et ut ad vindictam magis, quàm ad misericordiam sint proni, et praeterea unumquemque appetere, ut reliqui ex ipsius ingenio vivant, et ut probent, quod ipse probat, et quod ipse repudiat, repudient ; unde fit, ut cùm omnes pariter appetant primi esse, in contentiones veniant, et, quantum possunt, nitantur se invicem opprimere, et, qui victor evadit, magis gloriatur, quòd alteri obfuit, quàm quòd sibi profuit. et quamvis omnes persuasi sint, religionem contrâ docere, ut unusquisque proximum, tanquam se ipsum amet, hoc est, ut jus alterius perinde, ad suum, defendat, hanc tamen persuasionem in affectûs parum posse ostendimus. Valet quidem in articulo mortis, quando scilicet morbus ipsos affectûs vicit, et homo segnis jacet, vel in templis, ubi homines nullum exercent commercium : at minimè in foro, vel in aulâ, ubi maximè necesse esset. Ostendimus praeterea, rationem multum quidem posse affectûs coërcere, et moderari ; sed simul vidimus viam, quam ipsa ratio docet, perarduam esse ; ità ut, qui sibi persuadent posse multitudinem, vel qui publicis negotiis distrahuntur, induci, ut ex solo rationis praescripto vivant, saeculum poëtarum aureum, seu fabulam somnient.

§. VI. Imperium igitur, cujus salus ab alicujus fide pendet, et cujus negotia non possunt rectè curari, nisi ii, qui eadem tractant, fide velint agere, minimè stabile erit ; sed, ut permanere possit, res ejus publicae ità ordinandae sunt, ut qui easdem administrant, sive ratione ducantur, sive affectu, induci nequeant, ut malè fidi sint, ceu pravè agant. Nec ad imperii securitatem refert, quo animo homines inducantur ad res rectè administrandum, modò res rectè administrantur ; animi enim libertas, seu fortitudo privata virtus est ; at imperii virtus securitas.

§. VII. Denique quia omnes homines, sive Barbari, sive culti [270] sint, consuetudines ubique jungunt, et statum aliquem civilem formant, ideò imperii causas, et fundamenta naturalia non ex rationis documentis petenda, sed ex hominum communi naturâ, seu

conditione deducenda sunt, quod in sequenti capite facere constitui.

CAPUT II. ↩

§. I. In nostro *Tractatu theologico-politico* de jure naturali, et civili egimus, et in nostrâ *Ethicâ* explicuimus, quid peccatum, quid meritum, quid justitia, quid injustitia, et quid denique humana libertas sit. Sed ne ii, qui hunc tractatum legunt, opus habeant ea, quae ad hunc ipsum tractatum maximè spectant, in aliis quaerere, ea hic iterum explicare, et apodicticè demonstrare constitui.

§. II. Res quaecunque naturalis potest adaequatè concipi, sive existat, sive non existat ; ut igitur rerum naturalium existendi principium, sic earum in existendo perseverantia ex earum definitione non potest concludi. Nam earum essentia idealis eadem est, postquam existere inceperunt, quàm antequam existerent. Ut ergo earum existendi principium ex earum essentiâ sequi nequit, sic nec earum in existendo perseverantia : sed eâdem potentiâ, quâ indigent, ut existere incipiant, indigent, ut existere pergant. Ex quo sequitur, rerum naturalium potentiam, quâ existunt, et consequenter quâ operantur, nullam aliam esse posse, quàm ipsam Dei aeternam potentiam. Nam si quae alia creata esset, non posset seipsam, et consequenter neque res naturales conservare ; sed ipsa etiam eâdem potentiâ, quâ indigeret, ut crearetur, indigeret, ut in existendo perseveraret.

§. III. Hinc igitur, quòd scilicet rerum naturalium potentia, quâ existunt, et operantur, ipsissima Dei sit potentia, facilè intelligimus, quid jus naturae sit. Nam quoniam Deus jus ad omnia habet, et jus Dei nihil aliud est, quàm ipsa Dei potentia, quatenus haec absolutè libera consideratur, hinc sequitur, unamquamque rem naturalem tantum juris ex naturâ habere, quantum potentiae habet ad existendum, et operandum : quandoquidem [271] uniuscujusque rei naturalis potentia, quâ existit, et operatur, nulla alia est, quàm ipsa Dei potentia, quae absolutè libera est.

§. IV. Per jus itaque naturae intelligo ipsas naturae leges, seu regulas, secundum quas omnia fiunt, hoc est, ipsam naturae potentiam ; atque adèd totius naturae, et consequenter uniuscujusque individui naturale jus eò usque se extendit, quòd ejus potentia ; et consequenter quicquid unusquisque homo ex legibus suae naturae agit, id summo naturae jure agit, tantumque in naturam habet juris, quantum potentiâ valet.

§. V. Si igitur cum humanâ naturâ ità comparatum esset, ut homines ex solo rationis praescripto viverent, nec aliud conarentur, tum naturae jus, quatenus humani generis proprium esse consideratur, solâ rationis potentiâ determinaretur. Sed homines magis caecâ cupiditate, quàm ratione ducuntur, ac proinde hominum naturalis potentia, sive jus non ratione, sed quocunque appetitu, quo ad agendum determinantur, quoque se conservare conantur, definiri debet. Equidem fateor, cupiditates illas, quae ex ratione non oriuntur, non tamen actiones, quàm passiones esse humanas. Verum quia hîc de naturae universali potentiâ, seu jure agimus, nullam hîc agnoscere possumus differentiam inter cupiditates, quae ex ratione, et inter illas, quae ex aliis causis in nobis ingenerantur : quandoquidem tam hae, quàm illae effectûs naturae sunt, vimque naturalem explicant, quâ homo in suo esse perseverare conatur. Est enim homo, sive sapiens, sive ignarus sit, naturae pars, et id omne, ex quo unusquisque ad agendum determinatur, ad naturae potentiam referri debet, nempe quatenus haec per naturam hujus, aut illius hominis definiri potest. Nihil namque homo, seu ratione, seu solâ cupiditate ductus, agit, nisi secundum leges, et regulas naturae, hoc est (per [art. 4 hujus cap.](#)), ex naturae jure.

§. VI. At plerique, ignaros naturae ordinem magis perturbare, quàm sequi, credunt, et homines in naturâ veluti imperium in imperio concipiunt. Nam mentem humanam a nullis causis naturalibus statuunt produci, sed à Deo immediatè creari, a reliquis rebus adèd independentem, ut absolutam habeat potentiam sese [272] determinandi, et ratione rectè

utendi. Sed experientia satis superque docet, quòd in nostrâ potestate non magis sit, mentem sanam, quàm corpus sanum habere. Deinde quandoquidem unaquaeque res, quantum in se est, suum esse conservare conatur, dubitare nequaquam possumus, quin, si aequè in nostrâ potestate esset; tam ex rationis praescripto vivere, quàm caecâ cupiditate duci, omnes ratione ducerentur, et vitam sapienter instituerent, quod minimè fit. Nam trahit sua quemque voluptas. Nec theologi hanc difficultatem tollunt, qui scilicet statuunt hujus impotentiae causam humanae naturae vitium, seu peccatum esse, quod originem a primi parentis lapsu traxerit. Nam si etiam in primi hominis potestate fuit tam stare, quàm labi, et mentis compos erat, et naturâ integrâ, quâ fieri potuit, ut sciens, prudensque lapsus fuerit ? At dicunt, eum a diabolo deceptum fuisse. Verum quis ille fuit, qui ipsum diabolus decepit ? quis, inquam, ipsum omnium creaturarum intelligentium praestantissimum adèd amentem reddidit, ut Deo major esse voluerit ? Nonne enim se ipsum, qui mentem sanam habebat, suumque esse, quantum in se erat, conservare conabatur ? Deinde quâ fieri potuit, ut ipse primus homo, qui mentis compos erat, et suae voluntatis dominus, seduceretur, et menter pateretur capi ? Nam, si potestatem habuit ratione rectè utendi, decipi non potuit : nam, quantum in se fuit, conatus est necessariò suum esse, mentemque suam sanam conservare. Atqui supponitur eum hoc in potestate habuisse : ergo mentem suam sanam necessariò conservavit, nec decipi potuit. Quod ex ipsius historiâ falsum esse constat ; ac proinde fatendum est, quòd in primi hominis potestate non fuerit ratione rectè uti, sed quòd, sicuti nos, affectibus fuerit obnoxius.

§. VII. Quòd autem homo, ut reliqua individua, suum esse, quantum in se est, conservare conetur, negare nemo potest. Nam si hîc aliqua concipi posset differentia, inde oriri deberet, quòd homo voluntatem haberet liberam. Sed quòd homo a nobis magis liber conciperetur, eò magis cogere statueret, ipsum sese necessariò debere conservare, et mentis compotem esse, quòd facile unusquisque, qui libertatem cum contingentiâ non confundit, [273] mihi concedet. Est namque libertas virtus, seu perfectio : quicquid igitur hominem impotentiae arguit, id ad ipsius libertatem referri nequit. Quare homo minimè potest dici liber, propterea quòd potest non existere, vel quòd potest non uti ratione, sed tantùm quatenus potestatem habet existendi, et operandi secundum humanae naturae leges. Quò igitur hominem magis liberum esse consideramus, eò minùs dicere possumus, quòd possit ratione non uti, et mala prae bonis eligere ; et ideò Deus, qui absolutè liber existit, intelligit, et operatur, necessariò etiam, nempe ex suae naturae necessitate existit, intelligit, et operatur. Nam non dubium est, quin Deus eâdem, quâ existit, libertate operetur : ut igitur ex ipsius naturae necessitate existit, ex ipsius etiam naturae necessitate agit, hoc est, liberè absolutè agit.

§. VIII. Concludimus itaque, in potestate uniuscujusque hominis non esse ratione semper uti, et in summo humanae libertatis fastigio esse ; et tamen unumquemque semper, quantum in se est, conari suum esse conservare, et (quia unusquisque tantum juris habet, quantum potentiâ valet), quicquid unusquisque, sive sapiens sive ignarus conatur, et agit, id summo naturae jure conari, et agere. Ex quibus sequitur jus, et institutum naturae, sub quo omnes nascuntur homines, et maximâ ex parte vivunt, nihil, nisi quod nemo cupit, et quod nemo potest, prohibere, non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec absolutè aliquid, quod appetitus suadet, aversari. Nec mirum ; nam natura non legibus humanae rationis, quae non nisi hominum verum utile, et conservationem intendunt, continetur, sed infinitis aliis, quae totius naturae, cujus homo particula est, aeternum ordinem respiciunt, ex cujus solâ necessitate omnia individua certo modo determinantur ad existendum, et operandum : Quicquid ergo nobis in naturâ ridiculum, absurdum, aut malum videtur, id inde est, quòd res tantum ex parte novimus, totiusque naturae ordinem, et cohaerentiam maximâ ex parte ignoramus, et quòd, omnia ex praescripto nostrae rationis ut dirigantur, volumus : cum tamen id, quod ratio malum esse dictat, non malum sit respectu ordinis, et legum universae naturae, sed tantum solius nostrae naturae legum respectu.

[274]

§. IX. Praeterea sequitur, unumquemque tamdiu alterius esse juris, quamdiu sub alterius potestare est, et eatenus sui juris, quatenus vim omnem repellere, damnumque sibi illatum ex sui animi sententiâ vindicare, et absolutè, quatenus ex suo ingenio vivere potest.

§. X. Is alterum sub potestate habet, quem ligatum tenet, vel cui arma, et media sese defendendi, aut evadendi ademit, vel cui metum injecit, vel quem sibi beneficio ità devinxit, ut ei potiùs, quàm sibi morem gerere, et potiùs ex ipsius, quàm ex sui animi sententiâ vivere velit. Qui primo, vel secundo modo alterum in potestate habet, ejus tantum corpus, non mentem tenet ; tertio autem, vel quarto, tam ipsius mentem, quàm corpus sui juris fecit, sed non nisi durante metu, vel spe ; hac verò, aut illo adempto manet alter sui juris.

§. XI. Judicandi facultas eatenus etiam alterius juris esse potest, quatenus mens potest ab altero decipi : ex quo sequitur, mentem eatenus sui juris omnino esse, quatenus rectè uti potest ratione. Imò quia humana potentia non tam ex corporis robore, quàm ex mentis fortitudine aestimanda est, hinc sequitur, illos maximè sui juris esse, qui maximè ratione pollent, quidque maximè eâdem ducuntur ; atque adeò hominem eatenus liberum omnino voco, quatenus ratione ducitur, quia eatenus ex causis, quae per solam ejus naturam possunt adaequatè intelligi, ad agendum determinatur, tametsi ex iis necessariò ad agendum determinetur. Nam libertas (ut [art. 7 hujus cap.](#) ostendimus) agendi necessitatem non tollit, sed ponit.

§. XII. Fides alicui data, quâ aliquis solis verbis pollicitus est, se hoc, aut illum facturum, quod pro suo jure omittere poterat, vel contrà, tamdiu rata manet, quamdiu ejus, qui fidem dedit, non mutatur voluntas. Nam qui potestatem habet solvendi fidem, is reverâ suo jure non cessit, sed verba tantùm dedit. Si igitur ipse, qui naturae jure sui judex est, judicaverit, seu rectè, seu pravè (nam errare humanum est) ex fide datâ plus damni, quàm utilitatis sequi, ex suae mentis sententiâ fidem solvendam esse censet, et naturae jure (per [art. 9 hujus cap.](#)) eandem solvet.

[275]

§. XIII. Si duo simul convenient, et vires jungant, plus simul possunt, et consequenter plus juris in naturam simul habent, quàm uterque solus, et quò plures necessitudines sic junxerint suas, eò omnes simul plus juris habebunt.

§. XIV. Quatenus homines irâ, invidiâ, aut aliquo odii affectu conflictantur, eatenus diversè trahuntur, et invicem contrarii sunt, et propterea eò plus timendi, quò plus possunt, magisque callidi, et astuti sunt, quàm reliqua animalia ; et quia homines ut plurimum (ut in [art. 5 praec. cap.](#) diximus), his affectibus naturâ sunt obnoxii, sunt ergo homines ex naturâ hostes. Nam is mihi maximus hostis, qui mihi maximè timendus, et à quo mihi maximè cavendum est.

§. XV. Cùm autem (per [art. 9 hujus cap.](#)) in statu naturali tamdiu unusquisque sui juris sit, quamdiu sibi cavere potest, ne ab alio opprimatur, et unus solus frustrâ ab omnibus sibi cavere conetur, hinc sequitur, quamdiu jus humanum naturale uniuscujusque potentiâ determinatur, ut uniuscujusque est, tamdiu nullum esse, sed magis opinione, quàm re constare, quandoquidem nulla ejus obtinendi est securitas. Et certum est, unumquemque tantò minùs posse, et consequenter tantò minùs juris habere, quantò majorem timendi causam habet. His accedit, quòd homines vix absque mutuo auxilio vitam sustentare, et mentem colere possint ; atque adeò concludimus jus naturae, quod humani generis proprium est, vix posse concipi, nisi ubi homines jura habent communia, qui simul terras, quas habitare, et colere possunt, sibi vindicare, seseque munire, vimque omnem repellere, et ex communi omnium sententiâ vivere possunt. Nam (per [art. 13 hujus cap.](#)) quò plures in unum sic conveniunt, eò omnes simul plus juris habent ; et si scholastici hâc de causâ, quòd scilicet homines in statu naturali vix sui juris esse possunt, velint hominem animal sociale dicere,

nihil habeo, quod ipsis contradicam.

§. XVI. Ubi homines jura communia habent, omnesque unâ veluti mente ducuntur, certum est (per [art. 13 hujus cap.](#)) eorum unumquemque tantò minùs habere juris, quantò reliqui simul ipso potentiores sunt, hoc est, illum reverâ jus nullum in naturam [276] habere praeter id, quod ipsi commune concedit jus, caeterum quicquid ex communi consensu ipsi imperatur, teneri exequi, vel (per [art. 4 hujus cap.](#)) jure ad id cogi.

§. XVII. Hoc jus, quod multitudinis potentiâ definitur, imperium appellari solet. Atque hoc is absolutè tenet, qui curam reipublicae ex communi consensu habet, nempe jura statuendi, interpretandi, et abolendi, urbes muniendi, de bello, et pace decernendi, etc. Quòd si haec cura ad concilium pertineat, quod ex communi multitudine componitur, tum imperium democratia appellatur, si autem ex quibusdam tantum selectis, aristocratia, et si denique reipublicae cura, et consequenter imperium penes unum sit, tum monarchia appellatur.

§. XVIII. Ex his, quae in hoc capite ostendimus, perspicuum nobis sit, in statu naturali non dari peccatum, vel si quis peccat, is sibi, non alteri peccat ; quandoquidem nemo jure naturae alteri, nisi velit, morem gerere tenetur, nec aliquid bonum, aut malum habere, nisi quod ipse ex suo ingenio bonum, aut malum esse, decernit ; et nihil absolutè naturae jure prohibetur, nisi quod nemo potest (vide [art. 5](#) et [8 hujus cap.](#)). At peccatum actio est, quae jure fieri nequit. Quòd si homines ex naturae instituto tenerentur ratione duci, tum omnes necessariò ratione ducerentur. Nam naturae instituta Dei instituta sunt (per [art. 2](#) et [3 hujus cap.](#)), quae Deus eâdem, quâ existit, libertate instituit, quaeque adeò ex naturae divinae necessitate consequuntur (vide [art. 7 hujus cap.](#)), et consequenter aeterna sunt, nec violari possunt. Sed homines maximè appetitu sine ratione ducuntur, nec tamen naturae ordinem perturbant, sed necessariò sequuntur ; ac proinde ignarus, et animo impotens non magis ex naturae jure tenetur, vitam sapienter instituere, quàm aeger tenetur sano corpore esse.

§. XIX. Peccatum itaque non nisi in imperio concipi potest, ubi scilicet quid bonum, et quid malum sit, ex communi totius imperii jure decernitur, et ubi nemo (per [art. 16 hujus cap.](#)) jure quicquam agit, nisi quod ex communi decreto, vel consensu agit. Id enim (ut in praec. art. diximus) peccatum est, quod jure fieri nequit, sive quod jure prohibetur : obsequium autem est constans voluntas, id [277] exequendi, quod jure bonum est, et ex communi decreto fieri debet.

§. XX. Solemus tamen id etiam peccatum appellare, quod contra sanae rationis dictamen fit, et obsequium constantem voluntatem moderandi appetitûs ex rationis praescripto ; quod omnino probarem, si humana libertas in appetitûs licentiâ, et servitus in rationis imperio consisteret. Sed quia humana libertas eò major est, quo homo magis ratione duci, et appetitûs moderari potest, non possumus, nisi admodum impropiè, vitam rationalem vocare obsequium, et peccatum id, quod reverâ mentis impotentia, non autem contra se ipsam licentia est, et per quod homo servus potius, quam liber potest dici. Vide [art. 7](#) et [11 hujus capitis](#).

§. XXI. Verumenimverò, quia ratio pietatem exercere, et animo tranquillo, et bono esse docet, quod non nisi in imperio fieri potest, et praeterea quia fieri nequit, ut multitudo unâ veluti mente ducatur, sicut in imperio requiritur, nisi jura habeat, quae ex rationis praescripto instituta sint, non ergo adeò impropiè homines, qui in imperio vivere consueverunt, id peccatum vocant, quod contra rationis dictamen fit, quandoquidem optimi imperii jura (vide [art. 18 hujus cap.](#)) ex rationis dictamine institui debent. Cur autem dixerim (art. 18 hujus cap.) hominem in statu naturali sibi peccare, si quid peccat, de hoc vide [cap. 4 art. 4](#) et [5](#), ubi ostenditur, quo sensu dicere possumus, eum, qui imperium tenet, et jure naturae potitur, legibus adstrictum esse, et peccare posse.

§. XXII. Ad religionem quod attinet, certum etiam est, hominem eò magis esse liberum, et sibi maximè obsequentem, quò Deum magis amat, et animo magis integro colit. Verum quatenus non ad naturae ordinem, quem ignoramus, sed a sola rationis dictamina, quae religionem concernunt, attendimus, et simul consideramus, eadem nobis a Deo, quasi in nobis ipsis loquente, revelari, vel etiam haec eadem prophetis veluti jura fuisse revelata, eatenus, more humano loquendo, dicimus hominem Deo obsequi, qui ipsum integro animo amat, et contrà peccare, qui caecâ cupiditate ducitur ; sed interim memores esse debemus, quòd in [278] Dei potestate sumus, sicut lutum in potestate figuli, qui ex eâdam massâ alia vasa ad decus, alia ad dedecus facit, atque adeò quòd homo contra haec Dei decreta quidem, quatenus in nostrâ, vel in prophetarum mente tanquam jura inscripta fuerunt, at non contra aeternum Dei decretum, quod in universâ naturâ inscriptum est, quodque totius naturae ordinem respicit, quicquam agere potest.

§. XXIII. Ut itaque peccatum, et obsequium strictè sumptum, sic etiam justitia, et injustitia non nisi in imperio possunt concipi. Nam nihil in naturâ datur, quod jure posset dici hujus esse, et non alterius ; sed omnia omnium sunt, qui scilicet potestatem habent sibi eadem vindicandi. At in imperio, ubi communi jure decernitur, quid hujus, quidque illius sit, ille justus vocatur, cui constans est voluntas tribuendi unicuique suum, injustus autem, qui contrà conatur id, quod alterius est, suum facere.

§. XXIV. Caeterùm laudem, et vituperium affectûs esse laetitiae, et tristitiae, quos comitatur idea virtutis, aut impotentiae humanae tanquam causa, explicuimus in nostrâ *Ethicâ*.

CAPUT III. ↩

§. I. Imperii cujuscunque status dicitur civilis ; imperii autem integrum corpus civitas appellatur, et communia imperii negotia, quae ab ejus, qui imperium tenet, directione pendent, respublica. Deinde homines, quatenus ex jure civili omnibus civitatis commodis gaudent, cives appellamus, et subditos, quatenus civitatis institutis, seu legibus parère tenentur. Denique statûs civilis tria dari genera, nempe democraticum, aristocraticum et monarchicum, in [artículo 17 capituli praecedentis](#) diximus. Jam antequam de unoquoque seorsim agere incipiam, illa prius demonstrabo, quae ad statum civilem in genere pertinent ; quorum ante omnia considerandum venit summum civitatis, seu summarum potestatum jus.

§. II. Ex [art. 15 praeced. cap.](#) patet imperii, seu summarum potestatum jus nihil esse praeter ipsum naturae jus, quod potentiâ, non quidem uniuscujusque, sed multitudinis, quae unâ veluti [279] mente ducitur, determinatur, hoc est, quòd sicuti unusquisque in statu naturali, sic etiam totius imperii corpus, et mens tantum juris habet, quantum potentiâ valet ; atque adeò unusquisque civis, seu subditus tantò minus juris habet, quantò ipsa civitas ipso potentior est (vide [art. 16 praeced. cap.](#)), et consequenter unusquisque civis nihil jure agit, nec habet praeter id, quod communi civitatis decreto defendere potest.

§. III. Si civitas alicui concedat jus, et consequenter potestatem (nam aliàs per [art. 12 praeced. cap.](#) verba tantùm dedit) vivendi ex suo ingenio, eo ipso suo jure cedit, et in eum transfert, cui talem potestatem dedit. Si autem duobus, aut pluribus hanc potestatem dedit, ut scilicet unusquisque ex suo ingenio vivat, eo ipso imperium dividit, et si denique unicuique civium hanc eandem potestatem dedit, eo ipso sese destruxit, nec manet ampliùs civitas, sed redeunt omnia ad statum naturalem, quae omnia ex praecedentibus manifestissima fiunt ; atque adeò sequitur, nullâ ratione posse concipi, quòd unicuique civi ex civitatis instituto liceat ex suo ingenio vivere, et consequenter hoc jus naturale, quòd scilicet unusquisque sui iudex est, in statu civili necessariò cessat. Dico expressè ex civitatis instituto ; nam jus naturae uniuscujusque (si rectè rem perpendamus) in statu civili non cessat. Homo namque tam in statu naturali, quàm civili ex legibus suae naturae agit, suaeque utilitati consulit.

Homo, inquam, in utroque statu spe, aut metu ducitur ad hoc, aut illud agendum, vel omittendum ; sed praecipua inter utrumque statum differentia est, quòd in statu civili omnes eadem metuant, et omnibus una, eademque securitatis sit causa, et vivendi ratio ; quod sanè judicandi facultatem uniuscujusque non tollit. Qui enim omnibus civitatis mandatis obtemperare constituit, sive ejus potentiam metuit, vel quia tranquillitatem amat, is profectò suae securitati, suaeque utilitati ex suo ingenio consulit.

§. IV. Praeterea concipere etiam non possumus, quòd unicuique civi liceat civitatis decreta, seu jura interpretari. Nam si hoc unicuique liceret, eo ipso sui judex esset ; quandoquidem unusquisque facta sua specie juris nullo negotio excusare, seu adornare [280] posset, et consequenter ex suo ingenio vitam institueret, quod (per art. praec.) est absurdum.

§. V. Videmus itaque, unumquemque civem non sui, sed civitatis juris esse, cujus omnia mandata tenentur exequi, nec ullum habere jus decernendi, quid aequum, quid iniquum, quid pium, quidve impium sit ; sed contrà, quia imperii corpus unâ veluti mente duci debet, et consequenter civitatis voluntas pro omnium voluntate habenda est, id quod civitas justum, et bonum esse decernit, tanquam ab unoquoque decretum esse, censendum est ; atque adeò, quamvis subditus civitatis decreta iniqua esse censeat, tenetur nihilominus eadem exequi.

§. VI. At objici potest, an non contra rationis dictamen est, se alterius judicio omninò subjicere, et consequenter, an status civilis rationi non repugnat ; ex quo sequeretur statum civilem irrationalem esse, nec posse creari nisi ab hominibus ratione destitutis, at minimè ab iis, qui ratione ducuntur. Sed quoniam ratio nihil contra naturam docet, non potest ergo sana ratio dictare, ut unusquisque sui juris maneat, quamdiu homines affectibus sunt obnoxii (per [art. 15 praec. cap.](#)), hoc est (per [art. 5 cap. 1](#)), ratio hoc posse fieri negat. Adde, quòd ratio omninò docet pacem quaerere, quae quidem obtineri nequit, nisi communia civitatis jura inviolata serventur, atque adeò quòd homo ratione magis ducitur, hoc est (per [art. 11 praeced. cap.](#)), quòd magis liber est, eò constantius civitatis jura servabit, et summae potestatis, cujus subditus est, mandata exequetur. Ad quod accedit, quòd status civilis naturaliter instituitur ad metum communem adimendum, et communes miseras propellendum, ac proinde id maximè intendit, quòd unusquisque, qui ratione ducitur, in statu naturali conaretur, sed frustrâ (per [art. 15 praeced. cap.](#)): quapropter si homini, qui ratione ducitur, id aliquando ex civitatis mandato faciendum est, quod rationi repugnare novit, id damnum longè compensatur bono, quod ex ipso statu civili haurit : nam rationis etiam lex est, ut ex duobus malis minus eligatur, ac proinde concludere possumus, neminem quicquam contra suae rationis praescriptum agere, quatenus id agit, quod jure [281] civitatis faciendum est : quod nobis faciliùs unusquisque concedet, postquam explicuerimus, quòd usque civitatis potentia, et consequenter jus se extendit.

§. VII. Nam considerandum primùm venit, quòd sicuti in statu naturali (per [art. 11 praec. cap.](#)) ille homo maximè potens, maximeque sui juris est, qui ratione ducitur, sic etiam illa civitas maximè erit potens, et maximè sui juris, quae ratione fundatur, et dirigitur. Nam civitatis jus potentiâ multitudinis, quae unâ veluti mente ducitur, determinatur. At haec animorum unio concipi nullâ ratione posset, nisi civitas id ipsum maximè intendat, quod sana ratio omnibus hominibus utile esse docet.

§. VIII. Secundò venit etiam considerandum, quòd subditi eatenus non sui, sed civitatis juris sint, quatenus ejus potentiam, seu minas metuunt, vel quatenus statum civilem amant (per [art. 10 praec. cap.](#)). Ex quo sequitur, quòd ea omnia, ad quae agenda nemo praemiis, aut minis induci potest, ad jura civitatis non pertineant. Ex. gr. judicandi facultate nemo cedere potest : quibus enim praemiis, aut minis induci potest homo, ut credat, totum non esse suâ parte majus, aut quòd Deus non existat, aut quòd corpus, quod videt finitum, Ens infinitum esse credat, et absolutè ut aliquid contra id, quod sentit, vel cogitat, credat ? Sic etiam quibus praemiis, aut minis induci potest homo, ut amet, quem odit, vel ut odio habeat, quem amat ?

Atque huc etiam illa referenda sunt, a quibus humana natura ita abhorret, ut ipsa omni malo pejora habeat, ut quod homo testem contra se agat, ut se cruciet, ut parentes interficiat suos, ut mortem vitare non conetur, et similia, ad quae nemo praemiis, nec minis induci potest. Quod si tamen dicere velimus, civitatem jus, sive potestatem habere talia imperandi, id nullo alio sensu poterimus concipere, nisi quo quis diceret, hominem jure posse insanire, et delirare : quid enim aliud nisi delirium jus illud esset, cui nemo adstrictus esse potest ? Atque hic de iis expressè loquor, quae juris civitatis esse nequeunt, et a quibus natura humana plerumque abhorret. Nam quod stultus, aut vesanus nullis praemiis, neque minis induci possit ad exequenda mandata, et quod unus, aut alter ex eo, [282] quod huic, aut illi religioni addictus sit, imperii jura omni malo pejora judicat, jura tamen civitatis irrita non sunt, quandoquidem iisdem plerique cives continentur, ac proinde, quia ii, qui nihil timent, neque sperant, eatenus sui juris sunt (per [art. 10 praec. cap.](#)), sunt ergo (per [art. 14 praec. cap.](#)) imperii hostes, quos jure cohibere licet.

§. IX. Tertio denique considerandum venit, ad civitatis jus ea minus pertinere, quae plurimi indignantur. Nam certum est, homines naturae ductu in unum conspirare, vel propter communem metum, vel desiderio damnum aliquod commune ulciscendi ; et, quia jus civitatis communi multitudinis potentia definitur, certum est, potentiam civitatis, et jus eatenus minui, quatenus ipsa causas praebet, ut plures in unum conspirent. Habet certe civitas quaedam sibi metuenda, et sicut unusquisque civis, sive homo in statu naturali, sic civitas eò minus sui juris est, quò majorem timendi causam habet. Atque haec de jure summarum potestatum in subditos ; jam antequam de earundem in alios jure agam, solvenda videtur quaestio, quae de religione moveri solet.

§. X. Nam objici nobis potest, an status civilis, et subditorum obedientia, qualem in statu civili requiri ostendimus, non tollat religionem, quâ Deum colere tenemur. Sed si rem ipsam perpendamus, nihil reperiemus, quod possit scrupulum injicere. Mens enim, quatenus ratione utitur, non summarum potestatum, sed sui juris est (per [art. 11 cap. praec.](#)). Atque adeò vera Dei cognitio, et amor nullius imperio subjici potest, ut nec erga proximum charitas (per [art. 8 hujus cap.](#)) ; et si praeterea consideremus summum charitatis exercitium esse illud, quod ad pacem tuendam, et concordiam conciliandam fit, non dubitabimus, illum revera suo officio functum esse, qui unicuique tantum auxilii fert, quantum jura civitatis, hoc est, concordia, et tranquillitas concedunt. Ad externos cultus quod attinet, certum est, illos ad veram Dei cognitionem, et amorem, qui ex eâ necessariò sequitur, nihil prorsus juvare, nec nocere posse ; atque adeò non tanti faciendi sunt, ut propter ipsos pax, et tranquillitas publica perturbari [283] mereatur. Caeterum certum est, me jure naturae, hoc est (per [art. 3 praec. cap.](#)), ex divino decreto, non esse religionis vindicem ; nam nulla mihi est, ut olim Christi discipulis potestas fuit, ejiciendi spiritus immundos et faciendi miracula, quae sanè potestas adeò necessaria est ad propagandam religionem in locis, ubi interdicta est, ut sine ipsâ non tantum oleum, et opera, ut ajunt, perdatur, sed plurimae insuper creentur molestiae, cujus rei funestissima exempla omnia viderunt saecula. Unusquisque igitur, ubicunque sit, Deum potest verâ religione colere, sibi que prospicere, quo viri privati officium est. Caeterum cura religionis propagandae Deo, vel summis potestatibus, quibus solis incumbit reipublicae habere curam, committenda est. Sed ad propositum revertor.

§. XI. Jure summarum potestatum in cives, et subditorum officio explicato, superest, ut earum jus in reliqua consideremus, quod jam ex dictis facilè cognoscitur. Nam, quandoquidem (per [art. 2 hujus cap.](#)) jus summae potestatis nihil est praeter ipsum naturae jus, sequitur duo imperia ad invicem sese habere, ut duo homines in statu naturali, excepto hoc, quod civitas sibi cavere potest, ne ab aliâ opprimatur, quod homo in statu naturali non potest, nimirum qui quotidie somno, saepe morbo, aut animi aegritudine et tandem senectute gravatur, et praeter haec aliis incommodis est obnoxius, a quibus civitas securam se reddere potest.

§. XII. Civitas igitur eatenus sui juris est, quatenus sibi consulere, et cavere potest, ne ab aliâ opprimatur (per [art. 9](#) et [15 praec. cap.](#)), et (per [art. 10](#) et [15 praec. cap.](#)) eatenus alterius juris, quatenus alterius civitatis potentiam timet, vel quatenus ab eâ impeditur, quò minùs id, quod vult, exequatur, vel denique quatenus ipsius auxilio ad sui conservationem, vel incrementum indiget ; nam dubitare nequaquam possumus, quin, si duae civitates invicem mutuam auxilium praestare volunt, ambae simul plus possint, et consequenter plus juris simul habeant, quàm alterutra sola. Vide [art. 13 cap. praec.](#)

§. XIII. Haec autem clariùs intelligi possunt, si consideremus, quòd duae civitates naturâ hostes sunt : homines enim (per [art. 14 praec. cap.](#)) [284] in statu naturali hostes sunt ; qui igitur jus naturae extra civitatem retinent, hostes manent. Si itaque altera civitas alteri bellum inferre, et extrema adhibere media velit, quòd eam sui juris faciat, id ei jure tentare licet, quandoquidem, ut bellum geratur, ei sufficit ejus rei habere voluntatem. At de pace nihil statuere potest, nisi connivente alterius civitatis voluntate. Ex quo sequitur jura belli uniuscujusque civitatis esse ; pacis autem non unius, sed duarum ad minimum civitatum esse jura, quae propterea confoederatae dicuntur.

§. XIV. Hoc foedus tamdiu fixum manet, quamdiu causa foederis pangendi, nempe metus damni, seu lucri spes in medio est ; hâc autem, aut illo civitatum alterutri adempto, manet ipsa sui juris (per [art. 10 praec. cap.](#)), et vinculum, quo civitates invicem adstrictae erant, sponte solvitur, ac proinde unicuique civitati jus integrum est solvendi foedus, quandocunque vult, nec dici potest, quòd dolo, vel perfidiâ agat, propterea quòd fidem solvit, simulatque metûs, vel spei causa sublata est, quia haec conditio unicuique contrahentium aequalis fuit, ut scilicet quae prima extra metum esse posset, sui juris esset, eoque ex sui animi sententiâ uteretur, et praeterea quia nemo in futurum contrahit, nisi positâ praecedentibus circumstantiis : his autem mutatis totius statûs etiam mutatur ratio, et hâc de causâ unaquaeque confoederatarum civitatum jus retinet sibi consulendi, et unaquaeque propterea, quantum potest, conatur extra metum, et consequenter sui juris esse, et impedire, quòd minùs altera potentior evadat. Si quae ergo civitas, se deceptam esse, queritur, ea sanè non confoederatae civitatis fidem, sed suam tantummodò stultitiam damnare potest, quòd scilicet salutem suam alteri, qui sui juris, et cui sui imperii salus summa lex est, crediderit.

§. XV. Civitatibus, quae unâ pacem contraxerunt, jus competit dirimendi quaestiones, quae moveri possunt de pacis conditionibus, seu legibus, quibus sibi invicem fidem adstrinxerunt, quandoquidem pacis jura non unius civitatis, sed contrahentium simul sunt (per [art. 13 hujus cap.](#)) ; quòd si de iis convenire inter ipsas non possunt, eo ipso ad belli statum redeunt.

[285]

§. XVI. Quòd plures civitates simul pacem contrahunt, eò unaquaeque reliquis minùs timenda, sive unicuique minor est potestas bellum inferendi, sed eò magis pacis tenetur conditiones servare, hoc est (per [art. 13 hujus cap.](#)), eò minus sui juris est, sed eò magis communi confoederatorum voluntati sese accommodare tenetur.

§. XVII. Caeterùm fides, quam sana ratio, et religio servandam docet, hîc minimè tollitur : nam nec ratio, nec Scriptura omnem datam fidem servare docet. Cui enim pollicitus sum, argentum ex. gr., quod mihi secreto servandum dedit, custodire, fidem praestare non teneor, simulac noverim, aut scire crediderim, furtum esse, quod mihi servandum dedit ; sed rectiùs agam, si dem operam, ut suis restituatur. Sic etiam, si summa potestas aliquid alteri se facturam promisit, quod postea tempus, seu ratio docuit, aut docere videbatur communi subditorum salutis obesse, fidem sanè solvere tenetur. Cùm itaque Scriptura non nisi in genere doceat fidem servare, et casus singulares, qui excipiendi sunt, uniuscujusque judicio relinquat, nihil ergo docet, quod iis, quae modò ostendimus, repugnat.

§. XVIII. Sed ne toties opus sit sermonis filum interrumpere, et similes posthac objectiones solvere, monere volo, me haec omnia ex naturae humanae quomodocunque consideratae necessitate demonstrâsse, nempe ex universali omnium hominum conatu sese conservandi, qui conatus omnibus hominibus inest, sive ignari, sivi sapientes sint, ac proinde quomodocunque homines, sive affectu, sive ratione duci considerentur, res eadem erit, quia demonstratio, ut diximus, universalis est.

CAPUT IV. ↩

§. I. Jus summarum potestatum, quod earum potentiâ determinatur, in praecedente capitulo ostendimus, idque in hoc potissimùm consistere vidimus, nempe quòd imperii veluti mens sit, quâ omnes duci debent ; adeoque sola jus habere decernendi, quid bonum, quid malum, quid aequum, quid iniquum, hoc est, quid singulis, [286] vel omnibus simul agendum, vel omittendum sit, ac proinde vidimus iis solis jus competere leges condendi, easque, quando de iis quaestio est, in quocunque singulari casu interpretandi, et decernendi, an datus casus contra, vel secundùm jus factus sit (vide [art. 12](#) et [13 praec. cap.](#)).

§. II. Cùm haec omnia, ac etiam media, quae ad eadem exequenda requiruntur, omnia negotia sint, quae ad integrum imperii corpus, hoc est, quae ad rempublicam spectant, hinc sequitur, rempublicam ab ejus folummodò directione pendere, qui summum habet imperium ; ac proinde sequitur solius summae potestatis jus esse de factis uniuscujusque judicandi, de factis cujuscunque rationem exigendi, delinquentes poenâ mulctandi, et quaestiones inter cives de jure dirimendi, vel legum latarum peritos statuendi, qui haec ejus loco administrent. Deinde omnia ad bellum, et pacem media adhibendi, et ordinandi, nempe urbes condendi, et muniendi, milites conducendi, officia militaria distribuendi, et, quid factum velit, imperandi, et pacis causâ legatos mittendi, et audiendi, et denique sumptûs ad haec omnia exigendi.

§. III. Quoniam itaque solius summae potestatis jus sit negotia publica tractandi, vel ministros ad eadem eligendi, sequitur, subditum imperium affectare, qui suo solo arbitrio, supremo concilio inscio, negotium aliquod publicum aggressus est, tametsi id, quod intenderat agere, civitati optimum fore crediderit.

§. IV. Sed quaeri solet, an summa potestas legibus adstricta sit, et consequenter an peccare possit ? Verùm quoniam legis, et peccati nomina non tantùm civitatis jura, sed etiam omnium rerum naturalium, et apprimè rationis communes regulas respicere solent, non possumus absolutè dicere, civitatem nullis adstrictam esse legibus, seu peccare non posse. Nam si civitas nullis legibus, seu regulis, sine quibus civitas non esset civitas, adstricta esset, tum civitas non ut res naturalis, sed ut chimaera essent contemplanda. Peccat ergo civitas, quando ea agit, vel fieri patitur, quae causa esse possunt ipsius ruinae, atque tum [287] eandem eo sensu peccare dicimus, quo philosophi, vel medici naturam peccare dicunt, et hoc sensu dicere possumus, civitatem peccare, quando contra rationis dictamen aliquid agit. Est enim civitas tum maximè sui juris, quando ex dictamine rationis agit (per [art. 7 praec. cap.](#)) ; quatenus igitur contra rationem agit, eatenus sibi deficit, seu peccat. Atque haec clariùs intelligi poterunt, si consideremus, quòd, cùm dicimus unumquemque posse de re, quae sui juris est, statuere, quicquid velit, haec potestas non solâ agentis potentiâ, sed etiam ipsius patientis aptitudine definiri debet. Si enim ex. gr. dico, me jure posse de hâc mensâ, quicquid velim, facere, non hercle intelligo, quòd jus habeam efficiendi, ut haec mensa herbam comedat ; sic etiam, tametsi dicimus homines non sui, sed civitatis juris esse, non intelligimus, quod homines naturam humanam admittant, et aliam induant ; atque adeò quòd civitas jus habeat efficiendi, ut homines volent, vel quòd aequè impossibile est, ut homines cum honore adscipiant ea, quae risum movent, vel nauseam ; sed quòd quaedam circumstantiae occurrant, quibus positus ponitur subditorum erga civitatem reverentia, et metus, et quibus sublatis metus, et reverentia, et cum his civitas unâ tollitur. Civitas itaque, ut sui juris sit, metûs, et reverentiae causas servare tenetur, aliàs civitas esse desinit. Nam iis,

vel ei, qui imperium tenet, aequè impossibile est, ebrium, aut nudum cum scortis per plateas currere, histrionem agere, leges ab ipso latas apertè violare, seu contemnere, et cum his majestatem servare, ac impossibile est, simul esse, et non esse ; subditos deinde trucidare, spoliare, virgines rapere, et similia, metum in indignationem, et consequenter statum civilem in statum hostilitatis vertunt.

§. V. Videmus itaque, quo sensu dicere possumus, civitatem legibus teneri, et peccare posse. Verùm si per legem intelligamus jus civile, quod ipso jure civili vindicari potest, et peccatum id, quod jure civili fieri prohibetur, hoc est, si haec nomina genuino sensu sumantur, nullâ ratione dicere possumus, civitatem legibus adstrictam esse, aut posse peccare. Nam regulae, et causae metûs, et reverentiae, quas civitas sui causâ servare tenetur, non ad [288] jura civilia, sed ad jus naturale spectant, quandoquidem (per art. praec.) non jure civili, sed jure belli vindicari possunt, et civitas nullâ aliâ ratione iisdem tenetur, quàm homo in statu naturali, ut sui juris esse possit, sive ne sibi hostis sit, cavere tenetur, ne se ipsum interficiat, quae sanè cautio non obsequium, sed humanae naturae libertas est : at jura civilia pendent a solo civitatis decreto, atque haec nemini, nisi sibi, ut scilicet libera maneat, morem gerere tenetur, nec aliud bonum, aut malum habere, nisi quòd ipsa sibi bonum, aut malum esse decernit ; ac proinde non tantùm jus habet sese vindicandi, leges condendi, et interpretandi, sed etiam easdem abrogandi, et reo cuicumque ex plenitudine potentiae condonandi.

§. VI. Contractûs, seu leges, quibus multitudo jus suum in unum concilium, vel hominem transferunt, non dubium est, quin violari debeant, quando communis salutis interest easdem violare. At judicium de hâc re, an scilicet communis salutis intersit, easdem violare, an secus, nemo privatus, sed is tantùm, qui imperium tenet, jure ferre potest (per [art. 3 hujus capituli](#)) ; ergo jure civili is solus, qui imperium tenet, earum legum interpret manet. Ad quod accedit, quòd nullus privatus easdem jure vindicare possit, atque adè eum, qui imperium tenet, reverâ non obligant. Quòd si tamen ejus naturae sint, ut violari nequeant, nisi simul civitatis robur debilitetur, hoc est, nisi simul plerorumque civium communis metus in indignationem vertatur, eo ipso civitas dissolvitur, et contractus cessat, qui propterea non jure civili, sed jure belli vindicatur. Atque adè is, qui imperium tenet, nullâ etiam aliâ de causâ hujus contractûs conditiones servare tenetur, quàm homo in statu naturali, ne sibi hostis sit, tenetur cavere, ne se ipsum interficiat, ut in praecedente articulo diximus.

CAPUT V. ↩

§. I. In [articulo 11 cap. 2](#) ostendimus hominem tum maximè sui juris esse, quando maximè ratione ducitur, et consequenter [289] (vide [art. 7 cap. 3](#)) civitatem illam maximè potentem, maximeque sui juris esse, quae ratione fundatur, et dirigitur. Cùm autem optima vivendi ratio ad sese, quantum fieri potest, conservandum ea sit, quae ex praescripto rationis instituitur, sequitur ergo id omne optimum esse, quod homo, vel civitas agit, quatenus maximè sui juris est. Nam non id omne, quod jure fieri dicimus, optimè fieri affirmamus : aliud namque est agrum jure colere, aliud agrum optimè colere ; aliud, inquam, est sese jure defendere, conservare, judicium ferre, etc., aliud sese optimè defendere, conservare, atque optimum judicium ferre ; et consequenter aliud est jure imperare, et Reipublicae curam habere, aliud optimè imperare, et Rempublicam optimè gubernare. Postquam itaque de jure cujuscunque civitatis in genere egimus, tempus est, ut de optimo cujuscunque imperii statu agamus.

§. II. Qualis autem optimus cujuscunque imperii sit status, facilè ex fine statûs civilis cognoscitur ; qui scilicet nullus alius est, quàm pax, vitaeque securitas. Ac proinde illud imperium optimum est, ubi homines concorditer vitam transigunt, et cujus jura inviolata servantur. Nam certum est, quòd seditiones, bella, legumque contemptio, sive violatio non tam subditorum malitiae, quàm pravo imperii statui imputanda sunt. Homines enim civiles

non nascuntur, sed fiunt. Hominum praeterea naturales affectûs ubique iidem sunt ; si itaque in unâ civitate malitia magis regnat, pluraque peccata committuntur, quàm in aliâ, certum est, id ex eo oriri, quòd talis civitas non satis concordiae providerit, nec jura satis prudenter instituerit, et consequenter neque jus civitatis absolutum obtinuerit. Status enim civilis, qui seditionum causas non abstulit, et ubi bellum continuò timendum, et ubi denique leges frequenter violantur, non multùm ab ipso naturali statu differt, ubi unusquisque ex suo ingenio magno vitae periculo vivit.

§. III. At sicut subditorum vitia, nimiaque licentia, et contumacia civitati imputanda sunt, ità contrà eorum virtus, et constans legum observantia maximè civitatis virtuti, et juri absoluto tribuenda est, ut patet ex [artículo 15 cap. 2](#). Unde Hannibali [290] meritò eximiae virtuti ducitur, quòd in ipsius exercitu nulla unquam seditio orta fuerit.

§. IV. Civitas, cujus subditi, metu territi, arma non capiunt, potiùs dicenda est, quòd sine bello sit, quàm quòd pacem habeat. Pax enim non belli privatio, sed virtus est, quae ex animi fortitudine oritur : est namque obsequium (per [art. 19 cap. 2](#)) constans voluntas id exequendi, quod ex communi civitatis decreto fieri debet. Illa praeterea civitas, cujus pax a subditorum inertia pendet, qui scilicet veluti pecora ducuntur, ut tantùm servire discant, rectiùs solitudo, quàm civitas dici potest.

§. V. Cùm ergo dicimus, illud imperium optimum esse, ubi homines concorditer vitam transigunt, vitam humanam intelligo, quae non solâ sanguinis circulatione, et aliis, quae omnibus animalibus sunt communia, sed quae maximè ratione, verâ mentis virtute, et vitâ definitur.

§. VI. Sed notandum, imperium, quod in hunc finem institui dixi, a me intelligi id, quod multitudo libera instituit, non autem id, quod in multitudinem jure belli acquiritur. Libera enim multitudo majori spe, quàm metu, subacta autem majori metu, quàm spe ducitur : quippe illa vitam colere, haec autem mortem tantummodò vitare studet ; illa, inquam, sibi vivere studet, haec victoris esse cogitur, unde hanc servire, illam liberam esse dicimus. Finis itaque imperii, quod aliquis jure belli adipiscitur, est inter imperium, quod a liberâ multitudine creatur, et illud, quod jure belli acquiritur, si ad utriusque jus in genere attendamus, nulla essentialis detur differentia, finem tamen, ut jam ostendimus, et praeterea media, quibus unumquodque conservari debeat, admodùm diversa habent.

§. VII. Quibus autem mediis princeps, qui solâ dominandi libidine fertur, uti debet, ut imperium stabilire, et conservare possit, acutissimus Machiavellus prolixè ostendit ; quem autem in finem, non satis constare videtur. Si quem tamen bonum habuit, ut de viro sapiente credendum est, fuisse videtur, ut ostenderet, quàm imprudenter multi tyrannum e medio tollere conatur, cùm [291] tamen causae, cur princeps sit tyrannus, tolli nequeant, sed contrà eò magis ponantur, quòd principi major timendi causa praebetur ; quod fit, quando multitudo exempla in principem edidit, et parricidio, quasi re bene gestâ, gloriatur. Praeterea ostendere forsàn voluit, quantum libera multitudo cavere debet, ne salutem suam uni absolutè credat, qui, nisi vanus sit, et omnibus se posse placere existimet, quotidie insidias timere debet ; atque adeò sibi potiùs cavere, et multitudinis contrà insidiari magis, quàm consulere cogitur ; et ad hoc de prudentissimo isto viro credendum magis adducor, quia pro libertate fuisse constat, ad quam etiam tuendam saluberrima consilia dedit.

CAPUT VI. ↩

§. I. Quia homines, uti diximus, magis affectu, quam ratione ducuntur, sequitur multitudinem non ex rationis ductu, sed ex communi aliquo affectu naturaliter convenire, et unâ veluti mente duci velle, nempe (ut [art. 9 cap. 3](#) diximus) vel ex communi spe, vel metu, vel desiderio commune aliquod damnum ulciscendi. Cùm autem solitudinis metus omnibus hominibus insit, quia nemo in solitudine vires habet, ut sese defendere, et quae ad vitam

necessaria sunt, comparare possit, sequitur statum civilem homines naturâ appetere, nec fieri posse, ut homines eundem unquam penitùs dissolvant.

§. II. Ex discordiis igitur, et seditionibus, quae in civitate saepe concitantur, nunquam fit, ut cives civitatem dissolvant (ut in reliquis societatibus saepe evenit), sed ut ejusdem formam in aliam mutant, si nimirum contentiones sedari nequeunt servatâ civitatis facie. Quare media, quae ad imperium conservandum requiri dixi, ea intelligo, quae ad imperii formam absque ullâ ejus notabili mutatione conservandam necessaria sunt.

§. III. Quòd si cum humanâ naturâ ità comparatum esset, ut homines id, quod maximè utile est, maximè cuperent, nullâ esset opus arte ad concordiam, et fidem ; sed quia longè aliter cum naturâ humanâ constitutum esse constat, imperium necessariò ità [292] instituendum est, ut omnes, tam qui regunt, quàm qui reguntur, velint nolint, id tamen agant, quod communis salutis interest, hoc est, ut omnes sponte, vel vi, vel necessitate coacti sint ex rationis praescripto vivere ; quod sit, si imperii res ità ordinentur, ut nihil, quod ad communem salutem spectat, ullius fidei absolutè committatur. Nemo enim tam vigilans est, qui aliquando non dormitet, et nemo tam potenti, tamque integro animo fuit, qui aliquando, et praesertim quando maximè animi fortitudine opus est, non frangeretur, ac pateretur vinci. Et sanè stultitia est ab alio id exigere, quod nemo a se ipso impetrare potest, nempe, ut alteri potiùs, quam sibi vigilet, ut avarus non sit, neque invidus, neque ambitiosus, etc., praesertim is, qui omnium affectuum incitamenta maxima quotidie habet.

§. IV. At experientia contrà docere videtur, pacis, et concordiae interesse, ut omnis potestas ad unum conferatur. Nam nullum imperium tamdiu absque ullâ notabili mutatione stetit, quàm Turcarum, et contrà nulla minùs diuturna, quàm popularia, seu democratica fuerunt, nec ulla, ubi tot seditiones moverentur. Sed si servitium, barbaries et solitudo pax appellanda sit, nihil hominibus pace miserius. Plures sanè, et acerbiores contentiones inter parentes, et liberos, quàm inter dominos, et servos moveri solent, nec tamen oeconomiae interest jus paternum in dominium mutare, et liberos perinde, ac servos habere. Servitutis igitur, non pacis, interest, omnem potestatem ad unum transferre : nam pax, ut jam diximus, non in belli privatione, sed in animorum unione, sive concordia consistit.

§. V. Et sanè, qui credunt posse fieri, ut unus solus summum civitatis jus obtineat, longè errant. Jus enim solâ potentiâ determinatur, ut [capite 2](#) ostendimus : at unius hominis potentia longè impar est tantae moli sustinendae. Unde fit, ut, quem multitudo regem elegit, is sibi imperatores quaerat, seu consiliaros, seu amicos, quibus suam, et omnium salutem committit, ita ut imperium, quod absolutè monarchicum esse creditur, sit reverâ in praxi aristocraticum, non quidem manifestum, sed latens, et propterea pessimum. Ad quod accedit, quòd rex, puer, aeger, aut [293] senectute gravatus, precariò rex sit, sed ii reverâ summam potestatem habeant, qui summa imperii negotia administrant, vel qui regi sunt proximi ; ut jam taceam, quòd rex, libidini obnoxius, omnia saepe moderetur ex libidine unius, aut alterius pellicis, aut cinaedi. *Audieram*, inquit Orsines, *in Asia olim regnâsse foeminas : hoc verò novum est, regnare castratum*, Curtius lib. X cap. 1.

§. VI. Est praeterea hoc certum, quòd civitas semper magis propter cives, quàm propter hostes periclitur : rari quippe boni. Ex quo sequitur, quòd is, in quem totum imperii jus delatum est, magis cives, quàm hostes semper timebit, et consequenter sibi cavere, et subditis non consulere, sed insidiari conabitur, iis praecipuè, qui sapientiâ clari, vel divitiis potentiores sunt.

§. VII. Accedit praeterea, quòd reges filios etiam plùs timent, quàm amant, et eò magis, quòd pacis, bellique artes magis callent, et subditis ob virtutes dilectiores sunt. Unde fit, ut eos ità educare studeant, ut causa timendi absit. Quâ in re officarii promptissimè regi obsequuntur, et studium adhibebunt summum, ut regem successorem rudem habeant, quem

arte tractare possint.

§. VIII. Ex quibus omnibus sequitur, regem eò minùs sui juris, et subditorum conditionem eò miseriorem esse, quò magis absolutè civitatis jus in eundem transfertur : atque adeò necesse est, ad imperium monarchicum ritè stabiliendum, fundamenta jacere firma, quibus superstruatur : ex quibus monarchae securitas, et multitudini pax sequatur ; ac proinde, ut monarcha tum maximè sui juris sit, cùm maximè multitudinis saluti consulit. Quenam autem haec imperii monarchici fundamenta sint, primùm breviter proponam, et deinde ordine ea ostendam.

§. IX. Urbs una, aut plures condendae, et muniendae sunt, quarum omnes cives, sive ii intra moenia, sive extra propter agriculturam habitent, eodem civitatis jure gaudeant ; eâ tamen conditione, ut unaquaeque certum civium numerum ad sui, et communem defensionem habeat ; quae autem id praestare nequit, aliis conditionibus in ditone habenda.

§. X. Militia ex solis civibus, nullo excepto, formanda est, et ex nullis aliis ; atque adeò omnes arma habere teneantur, et nullus [294] in civium numerum recipiatur, nisi postquam exercitium militare didicerit, illudque signatis anni temporibus exercere pollicitus fuerit. Deinde, uniuscujusque familiae militiâ in cohortes, et legiones divisâ, nullius cohortis dux eligendus, nisi qui architecturam militarem noverit. Porrò cohortium, et legionum duces ad vitam quidem, sed qui unius familiae integrae militiae imperet, in bello tantummocò eligendus, qui annum ad summum imperium habeat, nec continuari in imperio, nec postea eligi possit. Atque hi eligendi sunt ex regis consiliariis (de quibus art. 15 et seqq. dicendum), vel qui officio consilarii functi sunt.

§. XI. Omnium urbium incolae, et agricolae, hoc est, omnes cives in familias dividendi sunt, quae nomine, et insigni aliquo distinguantur, et omnes ex aliquâ harum familiarum geniti in civium numerum recipiantur, eorumque nomina in catalogum eorum familiae redigantur, simulac eò aetatis pervenerint, ut arma ferre, et officium suum noscere possint ; iis tamen exceptis, qui ob scelus aliquod infames, vel qui muti, vesani, et famuli sunt, qui servili aliquo officio vitam sustentant.

§. XII. Agri, et omne solum, et, si fieri potest, domûs etiam publici juris sint, nempe ejus, qui jus civitatis habet, a quo annuo pretio civibus, sive urbanis, et agricolis locentur ; et praeterea omnes ab omni exactione tempore pacis liberi, sive immunes sint. Atque hujus pretii alia pars ad civitatis munimenta, alia ad usum domesticum regis referenda est. Nam tempore pacis urbes tanquam ad bellum munire, et praeterea naves, et reliqua instrumenta bellica parata necesse est habere.

§. XIII. Electo rege ex aliquâ familiâ, nulli nobiles censendi, nisi a rege oriundi, qui propterea insignibus regiis a suâ, et a reliquis familiis distinguantur.

§. XIV. Regis consanguinei nobiles masculi, qui ei, qui regnat, gradu consanguinitatis tertio, aut quarto propinqui sunt, uxorem ducere prohibeantur, et si quos liberos procreaverint, illegitimi habeantur, et omni dignitate indigni, nec parentum haeredes agnoscantur, sed eorum bona ad regem redeant.

§. XV. Regis praeterea consilarii, qui ei proximi, vel dignitate [295] secundi sunt, plures esse debent, et non, nisi ex civibus, eligendi ; nempe, ex unâquâque familiâ tres, aut quatuor, aut quinque (si familiae non plures, quàm sexcentae, fuerint), qui simul unum hujus concilii membrum constituent, non ad vitam, sed in tres, aut quatuor, aut quinque annos, ita ut singulis annis eorum tertia, quarta, aut quinta pars nova eligatur ; in quâ electione tamen apprimè observandum, ut ex unâquâque familiâ unus ad minimum juris peritus consiliarius eligatur.

§. XVI. Haec electio ab ipso rege fieri debet, cui constituto anni tempore, quo scilicet novi consilarii eligendi sunt, unaquaeque familia omnium suorum civium nomina, qui ad annum quinquagesimum aetatis pervenerunt, et qui hujus officii candidati ritè promoti fuerunt, regi tradere debet, ex quibus, quem velit, rex eligit ; at eo anno, quo alicujus familiae juris peritus alteri succedere debet, juris peritorum tantùm nomina sunt regi tradenda. Qui statuo tempore officio hoc consilarii functi sunt, in eodem continuari nequeant, nec ad catalogum eligendorum quinquennio, aut ampliùs referri. Causa autem, cur necesse sit singulis annis ex unâquâque familiâ unum eligere, est, ne concilium jam ex inexpertis novitiis, jam ex veteratis, et rerum expertis componeretur, quod necessariò fieret, si omnes simul recederent, et novi succederent. Sed si singulis annis ex unâquâque familiâ unus eligatur, tum non nisi quinta, quarta, aut ad summum tertia concilii pars ex novitiis erit. Praeterea si rex aliis negotiis impeditus, aut aliâ de causâ huic electioni vacare aliquamdiu non possit, tum ipsi consilarii alios pro tempore eligant, donec ispe rex vel alios eligat, vel, quos concilium elegit, probet.

§. XVII. Hujus concilii primum officium sit, imperii fundamentalia jura defendere, consilia de rebus agendis dare, ut rex, qui in bonum publicum decernendum sit, sciat, atque adeò, ut regi nihil de aliquâ re statuere liceat, nisi intellectâ priùs hujus concilii sententiâ ; sed si concilio, ut plerumque fiet, non una mens fuerit, sed diversas habuerit sententias, etiam postquam bis, aut ter quaestionem de eâdem re habuerint, res in longius trahenda [296] non est, sed discrepantes sententiae ad regem deferendae, ut art. 25 hujus capituli docebimus.

§. XVIII. Hujus praeterea concilii officium etiam sit, regis instituta, seu decreta promulgare, et, quid in rempublicam decretum est, curare, totiusque administrationis imperii curam habere, tanquam regis vicarii.

§. XIX. Civibus nulli ad regem aditùs pateant, nisi per hoc concilium, cui omnes postulationes, seu libelli supplices tradendi sunt, ut regi offerantur. Legatis etiam aliarum civitatum non, nisi intercedente hoc concilio, veniam regem alloquendi impetrare liceat ; epistolae praeterea, quae ex aliis locis regi mittuntur, ei ab hoc concilio tradi debent, et absolutè rex censendus est veluti civitatis mens, hoc autem concilium mentis sensus externi, ceu civitatis corpus, per quod mens civitatis statum concipit, et per quod mens id agit, quod sibi optimum esse decernit.

§. XX. Cura filios regis educandi huic etiam concilio incumbat, et etiam tutela, si rex, successore infante, seu puero relicto, obiit. Sed ne tamen concilium interea temporis sine rege sit, ex nobilibus civitatis senior eligendus, qui regis locum suppleat, donec legitimus successor eò aetatis pervenerit, quò imperii onus sustinere possit.

§. XXI. Hujus concilii candidati ii sint, qui regimen, fundamenta, et statum, seu conditionem civitatis, cujus subditi sunt, nôrint ; at qui jurisperiti locum occupare vult, is praeter regimen, et conditionem civitatis, cujus subditus est, aliarum etiam, cum quibus commercium aliquod intercedit, scire debet ; sed nulli, nisi qui ad quinquagesimum aetatis annum, nullo convicti crimine, pervenerint, in catalogum eligendorum referendi sunt.

§. XXII. In hoc concilio nihil de rebus imperii concludendum, nisi praesentibus omnibus membris : quòd si aliquis morbi, aut aliâ de causâ adesse nequeat, aliquem ex eâdem familiâ, qui eodem officio functus, vel qui in catalogum eligendorum relatus est, in ipsius locum mittere debet. Quòd si nec hoc fecerit, sed quòd concilium propter ejus absentiam rem aliquam consulendam in diem differre coactus fuerit, summâ aliqua pecuniae sensibili [297] mulctetur. Sed hoc intelligendum, quando quaestio est de re, quae integrum imperium spectat, videlicet de bello, et pace, de jure aliquo abrogando, vel instituendo, de commercio, etc. Sed si quaestio sit de re, quae unam, aut alteram urbem spectet, de libellis supplicibus, etc., satis erit, si major concilii pars adsit.

§. XXIII. Ut inter familias aequalitas in omnibus, et ordo sedendi, proponendi, et dicendi habeatur, vices servandae sunt, ut singulae singulis sessionibus praesideant, et quae hâc sessione prima, sequenti ultima sit. Sed eorum, qui ejusdem familiae sunt, is primus sit, qui prior electus fuerit.

§. XXIV. Hoc concilium quater ad minimum in anno convocetur, ut rationem administrationis imperii a ministris exigant, ut rerum statum noscant, et si quid praeterea statuendum sit, videant. Nam aded magnum civium numerum negotiis publicis continuò vacare impossibile videtur, sed, quia negotia publica interim exerceri nihilominùs debent, ideò ex hoc concilio quinquaginta, aut plures eligendi sunt, qui soluto concilio, ejus vicem suppleant, quique quotidie congregari debeant in cubiculo, quod regio sit proximum, atque aded quotidie curam habeant aerarii, urbium munimentorum, educationis filii regis, et absolutè eorum omnium magni concilii officiorum, quae modò enumeravimus, praeterquam illud, quòd de rebus novis, de quibus nihil decretum est, consulere non possint.

§. XXV. Congregato concilio, antequam aliquid in eo proponatur, quinque, aut sex, aut plures jurisperiti ex familiis, quae illâ sessione ordine loci priores sunt, regem adeant, ut libellos supplices, vel epistolas, si quas habent, tradant, ut rerum statum indicent, et denique ut ex ipso intelligant, quid in suo concilio proponere jubeat; quo accepto concilium repetant, et, qui ordine loci prior est, rem consulendam aperiat. Nec de re suffragia statim colligenda, quae aliquibus videtur alicujus esse momenti, sed in id tempus differenda, quod rei necessitas concedit. Concilio igitur ad id statuum tempus soluto, poterunt interea uniuscujusque familiae consiliarii de ipsâ seorsum quaestionem habere, et, si res iis magni momenti videbitur, alios, qui eodem [298] officio functi, vel qui ejusdem concilii candidati sunt, consulere, et, si intra constitutum tempus inter ipsos convenire non poterit, illa familia extra suffragium erit (nam unaquaeque familia unum tantum ferre suffragium poterit); aliàs ejus familiae jurisperitus instructus sententiam, quam optimam judicaverint esse, in ipso concilio ferat, et sic reliqui; et si majori parti visum fuerit post auditas cujusque sententiae rationes, rem iterum perpendere, concilium iterum in tempus solvatur, ad quod unaquaeque familia, quatenam ultima ejus sit sententia, pronuntiabit, et tum demum praesente integro concilio suffragiis collectis ea irrita habeatur, quae centum ad minimum suffragia non habuerit, reliquae autem ad regem deferantur a jurisperitis omnibus, qui concilio interfuerunt, ut ex iis, postquam uniuscujusque partis rationes intellexerit, quam velit, eligat, atque inde digressi ad concilium revertantur, ubi omnes regem ad constitutum ab ipso tempus exspectent, ut, quam sententiam ex latis eligendam censet, omnes audiant, et quid faciendum, ipse decernat.

§. XXVI. Ad justitiam administrandam concilium aliud ex solis jurisperitis est formandum, quorum officium sit lites dirimere, et poenas ex delinquentibus sumere, sed ita ut omnes sententiae, quas tulerint, ab iis, qui concilii magni vicem suppleant, probari debeant, num scilicet, servato ritè in judicando ordine, prolatae fuerint, et absque partium studio. Quòd si quae pars, quae causâ cecidit, ostendere poterit, aliquem ex iudicibus munere aliquo corruptum fuisse ab adversario, vel aliam communem causam amicitiae erga eundem, vel odii erga ipsum habere, vel denique quod communis judicandi ordo non fuerit servatus, ea in integrum restituatur. Sed haec forsàn observari non possent ab iis, qui, quando quaestio de crimine est, non tam argumentis, quàm tormentis reum convincere solent. Verùm nec ego hîc alium in judicando ordinem concipio praeter eum, qui cum optimo civitatis regimine convenit.

§. XXVII. Hi iudices magno etiam, et impari numero esse debent, nempe sexaginta et unus, aut quinquaginta et unus ad minimum, et ex unâ familiâ non nisi unus eligendus, nec tamen ad [299] vitam, sed ut quotannis etiam aliqua ejus pars cedat, et alii totidem eligantur, qui ex aliis sint familiis, quique ad quadragesimum aetatis annum pervenerint.

§. XXVIII. In hoc concilio nulla sententia pronuncianda, nisi praesentibus omnibus iudicibus. Quòd si aliquis morbi, aut alterius causâ diu concilio interesse non poterit, alius ad id tempus eligendus, qui ipsius locum suppleat. In suffragiis autem ferendis debet unusquisque sententiam suam non palam dicere, sed calculis indicare.

§. XXIX. Hujus, et praecedentis concilii vicariorum emolumenta sint bona primò eorum, qui mortis damnati sunt ab ipsis, et etiam eorum, qui summâ quâdam argenti plectuntur. Deinde ex unâquâque sententiâ, quam de rebus civilibus tulerint, ab eo, qui causâ cecidit, pro ratione totius summae partem aliquotam accipiant, quâ utrumque concilium gaudeat.

§. XXX. His conciliis alia subordinentur in unâquâque urbe, quorum etiam membra ad vitam eligi non debent ; sed etiam quotannis pars aliqua eligenda ex solis familiis, quae in eâdem habitant : sed opus non est haec latius persequi.

§. XXXI. Militiae stipendia nulla solvenda tempore pacis, tempore autem belli iis tantummodò quotidiana stipendia danda, qui quotidiano opere vitam sustentant. At duces, et reliqui officarii cohortium nulla alia emolumenta ex bello expectanda habeant praeter hostium praedam.

§. XXXII. Si qui peregrinus alicujus civis filiam in uxorem duxerit, ejus liberi sunt cives censendi, et in catalogo familiae matris inscribendi. Qui autem ex peregrinis parentibus in ipso imperio nati, et educati sunt, iis constituto aliquo pretio. Jus civis ex chiliarchis alicujus familiae emere liceat, et in catalogum ejusdem familiae referantur : nec imperio, tametsi chiliarchae lucri causâ aliquem peregrinum infra constitutum pretium in numerum suorum civium receperint, aliquod inde detrimentum oriri potest ; sed contrâ media excogitanda, quibus facilius civium augeri possit numerus, et magna hominum detur confluentia. At, qui in catalogum civium non referuntur, aequum est, ut tempore [300] saltem belli otium suum labore, aut exactione aliquâ compensent.

§. XXXIII. Legati, qui tempore pacis ad alias civitates pacis contrahendae, vel conservandae causâ mitti debent, ex solis nobilibus eligendi sunt, et ex civitatis aulario sumptûs iisdem suppeditandi, non autem ex regis domestico aulario.

§. XXXIV. Qui aulam frequentant, et regis domestici sunt, quibusque ex suo aulario domestico stipendia solvit, ab omni civitatis ministerio, seu officio secludendi sunt. Dico expressè, *quibus rex ex aulario suo domestico stipendia solvit*, ut corporis custodes ab iisdem secludam. Nam corporis custodes nulli praeter cives ejusdem urbis in aulâ, servatis vicibus, vigilare pro rege ante fores debent.

§. XXXV. Bellum non nisi pacis causâ inferendum, ut eo finito arma cessent. Urbibus igitur jure belli captis, et hoste subacto pacis conditiones instituendae sunt, ut captae urbes nullo praesidio servari debeant, sed vel ut hosti, pacis foedere accepto, potestas concedatur easdem pretio redimendi, vel (si eâ ratione timor semper a tergo maneat formidine loci) prorsùs delendae sunt, et incolae aliò locorum ducendi.

§. XXXVI. Regi nullam extraneam matrimonio sibi jungere, sed tantum ex consanguineis, vel civibus aliquam in uxorem ducere liceat, ea tamen conditione, si scilicet civem aliquam duxerit, ut qui uxori sanguine sint proximi, nullum civitatis officium administrare possint.

§. XXXVII. Imperium indivisibile esse debet. Si igitur rex plures liberos procreaverit, illorum major natu jure succedat, minimè autem concedendum, ut imperium inter ipsos dividatur, nec ut indivisum omnibus, vel aliquibus tradatur, et multò minùs, ut partem imperii dotem filiae dare liceat. Nam, filias in haereditatem imperii venire, nullâ ratione concedendum.

§. XXXVIII. Si rex liberis masculis orbis obierit, ille, qui ipsi sanguine proximus, haeres imperii habendus, nisi fortè uxorem extraneam duxerit, quam repudiare nolit.

§. XXXIX. Ad cives quod attinet, patet ex art. 5 cap. 3 [301] eorum unumquemque ad omnia regis mandata, sive edicta a concilio magno promulgata (vide de hâc conditione [art. 18](#) et [19 hujus capituli](#)) obtemperare debere, tametsi eadem absurdissima credat, vel jure ad id cogi. Atque haec imperii monarchici fundamenta sunt, quibus superstrui debet, ut stabile sit, quemadmodum in sequentibus capitibus demonstrabimus.

§. XL. Ad religionem quod attinet, nulla planè templa urbium sumptibus aedificanda, nec jura de opinionibus statuenda, nisi seditiolae sint, et civitatis fundamenta evertant. Ii igitur, quibus religionem publicè exercere conceditur, templum si velint, suis sumptibus aedificent. At rex ad religionem, cui addictus est, exercendam templum in aulâ sibi proprium habeat.

CAPUT VII. ↩

§. I. Imperii monarchici fundamentis explicatis, eadem hâc ordine demonstrare suscepi ; ad quod apprimè notandum est, praxi nullo modo repugnare, quòd jura adeò firma constituentur, quae nec ab ipso rege aboleri queant. Persae enim reges suos inter deos colere solebant, et tamen ipsi reges potestatem non habebant jura semel instituta revocandi, ut ex Dan. cap. 6 patet ; et nullibi, quod sciam, monarcha absolutè eligitur, nullis expressis conditionibus. Imò nec rationi, nec obedientiae absolutae, quae regi debetur, repugnat ; nam fundamenta imperii veluti regis aeterna decreta habenda sunt, adeò ut ejus ministri ei omninò obediant, si, quando aliquid imperat, quod imperii fundamentis repugnat, mandata exequi velle negent. Quòd exemplo Ulissis clarè explicare possumus. Socii enim Ulissis ipsius mandatum exequabantur, quando navis malo alligatum, et cantu Syrenum mente captum, religare noluerunt, tametsi id modis multis minitendo imperabat, et prudentiae ejusdem imputatur, quòd postea sociis gratias egerit, quòd ex primâ ipsius mente ipsi obtemperaverint. Et ad hoc Ulissis exemplum solent etiam reges judices instruere, ut scilicet justitiam exerceant, nec quenquam respiciant, nec ipsum regem, si quid singulari aliquo casu imperaverit, quod contra [302] institutum jus esse noverint. Reges enim non dii, sed homines sunt, qui Syrenum capiuntur saepe cantu. Si igitur omnia ab inconstanti unius voluntate penderent, nihil fixum esset. Atque adeò imperium monarchicum, ut stabile sit, instituendum est, ut omnia quidem ex solo regis decreto fiant, hoc est, ut omne jus sit regis explicata voluntas ; at non ut omnis regis voluntas jus sit, de quo vide [art. 3, 5](#) et [6 praec. cap.](#)

§. II. Deinde notandum, quòd in jaciendis fundamentis maximè humanos affectûs observare necesse est, nec ostendisse sufficit, quid oporteat fieri, sed apprimè, quâ fieri possit, ut homines, sive affectu, sive ratione ducantur, jura tamen rata, fixaque habeant. Nam si imperii jura, sive libertas publica solo invalido legum auxilio nitatur, non tantùm nulla ejus obtinendae erit civibus securitas, ut [art. 3 cap. praec.](#) ostendimus, sed etiam exitio erit. Nam hoc certum est, nullam civitatis conditionem miseriorem esse, quàm optimae, quae labascere incipit, nisi uno actu, et ictu cadat, et in servitutum ruat (quod sanè impossibile videtur esse), ac proinde subditis multò satiùs esset suum jus absolutè in unum transferre, quàm incertas, et vanas, sive irritas libertatis conditiones stipulari, atque ità posteris iter ad servitutum crudelissimam parare. At si imperii monarchici fundamenta, quae in praec. cap. retuli, firma esse ostendero, nec divelli posse, nisi cum indignatione maximae partis armatae multitudinis, et ex iis regi, et multitudini pacem, et securitatem sequi, atque haec ex communi naturâ deduxero, dubitare nemo poterit eadem optima esse, et vera, ut patet ex [art. 9 cap. 3](#) et [art. 3](#) et [8 praec. cap.](#) Quod autem hujus illa naturae sint, quàm paucis potero, ostendam.

§. III. Quòd officium ejus, qui imperium tenet, sit imperii statum, et conditionem semper noscere, et communi omnium salutis vigilare, et id omne, quod majori subditorum parti utile est, efficere, apud omnes in confesso est. Cùm autem unus solus omnia perlustrare nequeat,

nec semper animum praesentem habere, et ad cogitandum instituere, et saepe morbo, aut senectute, aut aliis de causis rebus vacare publicis prohibeatur ; necesse ergo est, ut monarchia consiliarios habeat, qui rerum statum noscant, et [303] regem consilio juvent, et ipsius locum saepè suppleant ; atque adeò fiat, ut imperium, seu civitas unâ semper, eâdemque mente constet.

§. IV. Sed quia cum humanâ naturâ ità comparatum est, ut unusquisque suum privatum utile summo cum affectu quaerat, et illa jura aequissima esse judicet, quae rei suae conservandae, et augendae necessariae esse, et alterius causam eatenus defendat, quatenus rem suam eo ipso stabilire credit, hinc sequitur consiliarios necessariò debere eligi, quorum privatae res, et utilitas a communi omnium salute, et pace pendeant ; atque adeò patet, quòd, si ex unoquoque civium genere, sive classe aliquot eligantur, id majori subditorum parti utile erit, quod in hoc concilio plurima habuerit suffragia. Et quamvis hoc concilium, quod ex adeò magno civium numero componitur, frequentari necessariò debeat a multis rudi admodum ingenio, hoc tamen certum est, unumquemque in negotiis, quae diu magno cum affectu exercuit, satis callidum, atque astutum esse. Quapropter si nulli alii eligantur, nisi ii, qui ad quinquagesimum aetatis annum usque negotia sua sine ignominiâ exercuerunt, satis apti erunt, ut consilia res suas concernentia dare possint, praesertim si in rebus majoris ponderis tempus ad meditandum concedatur. Adde quòd longè abest, ut concilium, quod paucis constat, a similibus non frequentetur. Nam contrà maxima ejus pars ex hominibus ejusmodi constat : quandoquidem unusquisque ibi maximè conatur socios habere bardos, qui ab ipsius ore pendeant, quòd in magnis conciliis locum non habet.

§. V. Praeterea certum est, unumquemque malle regere, quàm regi. Nam enim volens imperium alteri concedit, ut habet Salustius in primâ ad Caesarem oratione. Ac proinde patet, quòd multitudo integra nunquam jus suum in paucos, aut unum transferet, si inter ipsam convenire possit, nec ex controversiis, quae plerumque in magnis conciliis excitantur, in seditiones ire ; atque adeò multitudo id liberè tantummodò in regem transfert, quod absolutè in potestate ipsa habere nequit, hoc est, controversiarum diremptionem, et in decernendo expeditionem. Nam quòd saepè [304] etiam fit, ut rex belli causâ eligatur, quia scilicet bellum a regibus multò feliciùs geritur, inscitia sanè est, nimirum quòd, ut bellum feliciùs gerant, in pace servire velint ; si quidem pax eo in imperio potest concipi, cujus summa potestas solâ belli causâ in unum translata est, qui propterea virtutem suam, et quid omnes in ipso uno habeant, maximè in bello ostendere potest ; cùm contrà imperium democraticum hoc praecipuum habeat, quòd ejus virtus multò magis in pace, quàm in bello valet. Sed quâcunque de causâ rex eligatur, ipse solus, ut jam diximus, quid imperio utile sit, scire nequit ; sec ad hoc, ut in praec. art. ostendimus necesse est, ut plures cives consiliarios habeat, et quia concipere nequaquam possumus, quòd aliquid de re consulendâ potest concipi, quod tam magnum hominum numerum effugerit, sequitur, quòd praeter omnes hujus concilii sententias, quae ad regem deferentur, nulla poterit concipi ad populi salutem idonea. Atque adeò, quia populi salus suprema lex, seu regis summum jus est, sequitur jus regis esse unam ex latis concilii sententiis eligere, non autem contra totius concilii mentem quicquam decernere, vel sententiam ferre (vide [art. 25 praeced. cap.](#)). Sed si omnes sententiae in concilio latae ad regem deferendae essent, fieri posset, ut rex parvis urbibus, quae pauciora habent suffragia, semper faveret. Nam quamvis ex lege concilii statutum sit, ut sententiae non indicatis earum authoribus deferantur, nunquam tamen tam bene cavere poterunt, ut non aliqua effluat, ac proinde necessariò statuendum est, ut illa sententia, quae centum ad minimum suffragia non habuerit, irrita habeatur, quod quidem jus majores urbes summâ vi defendere debebunt.

§. VI. Atque hîc, nisi brevitati studerem, magnas hujus concilii utilitates alias ostenderem ; unam tamen, quae maximi videtur esse momenti, adducam. Nempe, quòd nullum majus ad virtutem incitamentum dari potest, hâc communi spe summum hunc

honorem adipiscendi : nam gloriâ maximè ducimur omnes, ut in nostrâ *Ethicâ* susè ostendimus.

§. VII. Quin majori hujus concilii parti nunquam animus gerendi bellum, sed magnum pacis studium, et amor semper futurus [305] sit, dubitari non potest. Nam, praeterquam quòd ex bello ipsis timor semper erit bona sua cum libertate amittendi, accedit, quòd ad bellum novi sumptûs requirantur, quos suppeditare debent, ac etiam quòd ipsorum liberi, et affines curis domesticis intenti, studium ad arma in bello applicare, et militatum ire cogentur, unde domum nihil praeter gratuitas cicatrices referre poterunt. Nam, uti [art. 31 praeced. cap.](#) diximus, militiae stipendia nulla solvenda, et [art. 10 ejusdem cap.](#) ipsa ex solis civibus, et ex nullis aliis formanda.

§. VIII. Ad pacem, et concordiam aliud praeterea, quod etiam magni est momenti, accedit, nempe quòd nullus civis bona fixa habeat (vide [art. 12 praeced. cap.](#)). Unde omnibus ex bello par propemodùm periculum est : nam omnes lucri causâ mercaturam exercere, vel argentum suum invicem credere, si, ut olim ab Atheniensibus, lex lata sit, quâ prohibeatur unicuique argentum suum foenere aliis, quàm incolis dare ; atque adeò negotia tractare debebunt, quae vel invicem intricata sunt, vel quae eadem media, ut promoveantur, requirunt ; atque adeò hujus concilii maximae parti circa res communes, et pacis artes una plerumque, eademque erit mens ; nam, ut art. 4 hujus cap. diximus, unusquisque alterius causam eatenus defendit, quatenus eo ipso rem suam stabilire credit.

§. IX. Quòd nemo unquam in animum inducet hoc concilium muneribus corrumpere, dubitari non potest. Si enim aliquis ex tam magno hominum numero unum, aut alterum ad se trahat, sanè nihil promovebit : nam, uti diximus, sententia, quae centum ad minimum suffragia non habuerit, irrita est.

§. X. Quòd praeterea hujus concilii semel stabiliti membra ad minorem numerum redigi non poterunt, facilè videbimus, si hominum communes affectûs consideremus. Omnes enim gloriâ maximè ducuntur, et nullus est, qui sano corpore vivit, qui non speret in longam senectutem vitam trahere. Si itaque calculum ineamus eorum, qui reverâ annum quinquagesimum, aut sexagesimum aetatis attigerunt, et rationem praeterea habeamus magni istius concilii numeri, qui quotannis eligitur, videbimus vix [306] aliquem eorum, qui arma ferunt, dari posse, qui non magnâ spe teneatur, huc dignitatis ascendere; atque adeò omnes hoc concilii jus, quantum poterunt, defendent. Nam notandum, quòd corruptio, nisi paulatim irrepit, facilè praevenitur; at quia faciliùs concipi potest, et minori invidiâ fieri, ut ex unâquâque familiâ, quàm ut ex paucis minor numerus eligatur, aut ut una, aut alia secludatur, ergo (per [art. 15 praeced. Cap.](#)) consiliariorum numerus non potest ad alium minorem redigi, nisi simul ab eo una tertia, quarta, aut quinta pars auferatur, quae sanè mutatio admodùm magna est, et consequenter a communi praxi omninò abhorrens. Nec mora praeterea, sive in eligendo negligentia timenda est, quia haec ab ipso Concilio suppletur. Vide [art. 16 praeced. Cap.](#)

§. XI. Rex igitur, sive multitudinis metu ductus, vel ut sibi armatae multitudinis majorem partem devinciatur, sive animi generositate ductus, ut scilicet utilitati publicae consulat, illam semper sententiam, quae plurima suffragia habuerit, hoc est (per [art. 5. hujus cap.](#)), quae imperii majori parti est utilior, firmabit, aut discrepantes sententias, quae ad ipsum delatae sunt, si fieri potest, conciliare studebit, ut omnes ad se trahat, qua in re nervos intendet suos, et ut tam in pace, quam in bello experiantur, quid in ipso uno habeant; atque adeo tum maxime sui juris erit, et imperium maxime habebit, quando maxime communi multitudinis saluti consulit.

§. XII. Nam rex solus omnes metu continere nequit; sed ipsius potentia, ut diximus, nititur militum numero, et praecipuè eorundem virtute, et fide, quae semper inter homines tamdiu constans erit, quamdiu indigentia, sive haec honesta, sive turpis sit, copulantur; unde fit, ut reges incitare saepius milites, quam coërcere, et magis eorum vitia, quàm virtutes dissimulare soleant, et plerumque, ut optimos premant, inertes, et luxu perditos inquirere, agnoscere, pecuniâ, aut gratiâ juvare, prehensare manus, jacere oscula, et omnia servilia pro dominatione agere. Ut itaque cives a rege prae omnibus agnoscantur, et quantum status civilis, sive aequitas concedit, sui juris maneant, [307] necesse est, ut militia ex solis civibus componatur, et ut ipsi a consiliis sint; et contra eos omni no subactos esse, et aeterni belli fundamenta jacere, simulatque milites auxiliares duci patiuntur, quorum mercatura bellum est, et quibus in discordiis, et seditionibus plurima vis.

§. XIII. Quòd regis consilarii ad vitam eligi non debeant, sed in tres, quatuor, vel quinque ad summum annos, patet tam ex art. 10 hujus capituli, quam ex iis, quae in art. 9 hujus etiam capituli diximus. Nam, si ad vitam eligerentur, praeterquam quòd maxima civium pars vix ullam spem posset concipere eum honorem adipiscendi; atque adeò magna inde inter cives inaequalitas, unde invidia et continui rumores, et tandem seditiones orirentur, quae sanè regibus dominandi avidis non ingratae essent; magnam praeterea ad omnia licentiam (sublato scilicet succedentium metu) sumerent, rege minimè adversante. Nam, quòd civibus magis invisus, eò magis regi adhaererebunt, eique ad adulandum magis proni erunt. Imò quinque annorum intervallum nimium adhuc videtur, quia eo temporis spatio non adeo impossibile factu videtur, ut magna admodùm concilii (quàm etiam magnum sit) pars muneribus, aut gratiâ corrumpatur; atque adeò longè securiùs res sese habebit, si quotannis ex unâquâque familiâ duo cedant, et totidem iisdem succedant (si nimirum ex unâquâque familiâ quinque consilarii habendi sunt), praeterquam eo anno, quo juris prudens alicujus familiae cedit, et novus ejus loco eligitur.

§. XIV. Rex praeterea nullus majorem sibi securitatem polliceri potest, quàm qui in hujusmodi civitate regnat. Nani, praeterquam quòd citò perit, quem sui milites salvum esse nolunt, certum est regibus summum semper periculum esse ab iis, qui eis proximi sunt. Quòd igitur consilarii numero pauciores, et consequenter potentiores sunt, eò regi majus ab ipsis periculum est, ne imperium in alium transferant. Nihil sanè Davidem magis terruit, quàm quòd ipsius consiliarius Achitophel partes Absolomi elegerat. Huc accedit, si omnis potestas in unum absolutè translata fuerit, quae tum longè faciliùs ex uno in alium transferri potest. Suscepêre enim duo manipulares imperium Romanum transferre, et [308] transtulerunt (Tacit. Hist. lib. I.). Omitto artes, et astûs callidos consiliariorum, quibus sibi cavere debent, ne invidiae immolentur, quia nimis noti sunt, et nemo, qui Historias legit, ignorare potest, consiliariis fidem plerumque exitio fuisse; atque adeò, ut sibi caveant, eosdem callidos, non fidos esse oportet. Sed si consilarii plures numero, quàm ut in eodem scelere convenire possint, et omnes inter se aequales sint, nec ultra quadriennium eo officio fungantur, regi nequaquam formidolosi esse queunt, nisi libertatem iis adimere tentet, quo omnes cives pariter offendet. Nam, (ut Ant. Perezus optimè notat) imperio absoluto uti principi admodùm periculosum, subditis admodum odiosum, et institutis tam divinis, quàm humanis adversum, ut innumera ostendunt exempla.

§. XV. Praeter haec, alia fundamenta in praec. cap. jecimus, ex quibus regi magna imperii, et civibus libertatis, ac pacis obtinendae securitas oritur, quae suis locis ostendemus. Nam quae ad supremum concilium spectant, quaeque maximi ponderis sunt, ante omnia demonstrare volui, jam reliqua eo, quo ipsa proposui, ordine persequar.

§. XVI. Quòd cives eò potentiores, et consequenter magis sui juris sint, quòd majores urbes, et magis munitas habent, dubio caret: quòd enim locus, in quo sunt, tutior est, eò libertatem suam meliùs tueri, sive hostem externum, vel internum minùs timere possunt, et certum est, homines naturaliter securitati suae eò magis consulere, quo divitiis potentiores

sunt. Quae autem urbes alterius potentiâ, ut conserventur, indigent, aequale jus cum eo non habent, sed eatenus alterius sunt juris, quatenus alterius potentia indigent. Jus enim sola potentia definiri in 2. cap. ostendimus.

§. XVII. Hâc eâdem etiam de causâ, ut cives scilicet sui juris maneant, et libertatem tueantur, militia ex solis civibus nullo excepto constare debet. Etenim homo armatus magis, quàm inermis sui juris (vide art. 12. hujus cap.), et ii cives suum jus in alterum absolutè transferunt, ejusdemque fidei omninò committunt, cui arma dederunt, et urbium munimenta crediderunt. Huc accedit humana avaritia, quâ plerique maximè ducuntur: fieri enim [309] non potest, ut auxiliarius miles sine magnis sumptibus conducatur, et cives vix pati possunt exactiones, quae sustentandae otiosae militiae requiruntur. Quòd autem nullus, qui integre militiae, vel magnae ejus parti imperet, nisi, cogente necessitate, in annum ad summum eligendus sit, nôrunt omnes, qui historias, tam sacras, quam profanas legerunt. Ratio autem nihil hoc clariùs docet. Nam sanè imperii robur ei omninò creditur, cui satis temporis conceditur, ut militarem gloriam occupet, ipsiusque nomen supra regis attollatur, vel fidum sibi exercitum faciat obsequio, liberalitate, et reliquis artibus, ducibus assuetis, quibus alienum servitium, et sibi dominationem quaerunt. Denique ad majorem totius imperii securitatem addidi, quòd hi militiae imperatores eligendi sunt ex regis consiliariis, vel qui eodem officio functi sunt, hoc est, viris, qui eò aetatis pervenerunt, quâ homines plerumque vetera, et tuta, quàm nova, et periculosa malint.

§. XVIII. Cives inter se familiis distinguendos esse dixi, et ex unâquâque aequalem consiliariorum numerum eligendum, ut majores urbes plures haberent pro numero civium consiliarios, et plura, ut aequum est, adferre possent suffragia. Nam imperii potentia et consequenter jus ex civium numero aestimanda est; nec credo, quòd ad hanc inter cives aequalitatem servandam aliud medium aptius excogitari potest, qui omnes naturâ ità comparati sunt, ut unusquisque generi suo adscribi velit, et stirpe a reliquis internosci.

§. XIX. Praeterea in statu naturali unusquisque nihil minus sibi vindicare, et sui juris facere potest, quàm solum, et quicquid solo ità adhaeret, ut id nusquam abscondere, nec portare, quòd velit, potest. Solum igitur, et quicquid ei eâ, quâ diximus, conditione adhaeret, apprimè communis Civitatis juris est, nempe eorum omnium, qui junctis viribus, vel ejus, cui omnes potestatem dederunt, quâ id sibi vindicare possit, et consequenter solum, et quicquid ei adhaeret, tanti valere apud cives debet, quantum necesse est, ut pedem eo in loco figere, et commune jus, seu libertatem tueri possint. Caeterùm utilitates, quas Civitas hinc necesse est, ut capiat, ostendimus [art. 8 hujus capituli](#).

[310]

§. XX. Ut cives, quantum fieri potest, aequales sint, quod in civitate apprimè necessarium est, nulli, nisi a rege oriundi, nobiles censendi sunt. At si omnibus ex rege oriundis uxorem ducere, seu liberos procreare liceret, successu temporis in magnum admodùm numerum crescerent, et regi, et omnibus non tantùm oneri, sed formidolosissimi insuper essent. Homines enim, qui otio abundant, scelera plerumque meditantur; unde fit, ut reges maxime nobilium causâ inducantur bellum gerere, quia regibus, nobilibus stipatis, major ex bello, quàm ex pace securitas, et quies. Sed haec, utpote satis nota, relinquo, ut et quae ex [art. 15 usque ad 27 in praec. capite](#) dixi: nam praecipua in hoc cap. demonstrata, et reliqua per se manifesta sunt.

§. XXI. Quod iudices plures numero esse debeant, quàm ut a viro privato magna ejus pars possit muneribus corrumpi, ut et quòd suffragia non palam, sed clam ferre debeant, et quòd vacationis praemium mereantur, omnibus etiam notum. Sed solent ubique annum habere stipendium; unde fit, ut non admodùm festinent lites dirimere, et saepe, ut quaestionibus nullus sit finis. Deinde ubi bonorum publicatio Regum emolumenta sunt, ibi saepe *non ius*,

aut verum in cognitionibus, sed magnitudo opum spectatur; passim delationes, et locupletissimus quisque in praedam correpti, quae gravia, et intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace manent. At iudicum avaritia, qui scilicet in duos, aut tres annos ad summum constituuntur, metu succedentium temperantur, ut jam taceam, quòd iudices bona fixa nulla habere possunt, sed quòd argentum suum lucri causâ concivibus credere debeant, atque adeò iis magis consulere, quàm insidiari coguntur, praesertim si ipsi iudices magno, uti diximus, numero sint.

§. XXII. At militiae nullum decernendum esse stipendium diximus: nam summum militiae praemium libertas est. In statu enim naturali nititur unusquisque solâ libertatis causâ sese, quantum potest, defendere, nec aliud bellicae virtutis praemium exspectat, quam ut suus sit; in statu autem civili omnes simul cives considerandi perinde, ac homo in statu naturali, qui propterea, dum omnes pro eo statu militant, sibi cavent, sibi que vacant. At consilarii, [311] iudices, praetores, etc. plus aliis, quàm sibi vacant, quare iis vacationis praemium decerni aequum est. Accedit, quòd in bello nullum honestius, nec majus victoriae incitamentum esse potest, quàm libertatis imago; sed si contrâ civium aliqua pars militiae designetur, quâ de causâ necesse etiam erit iisdem certum stipendium decernere, rex necessariò eosdem prae reliquis agnoscat (ut [art. 12 hujus cap.](#) ostendimus), homines scilicet, qui belli artes tantummodò nôrunt, et in pace propter nimium otium luxu corrumpuntur, et tandem propter inopiam rei familiaris nihil praeter rapinas, discordias civiles, et bella meditantur; atque adeò affirmare possumus imperium monarchicum hujusmodi reverâ statum belli esse, et solam militiam libertate gaudere, reliquos autem servire.

§. XXIII. Quae de peregrinis in civium numerum recipiendis [art. 32 praeced. cap.](#) diximus, per se nota esse credo. Praeterea neminem dubitare existimo, quod ii, qui regi sanguine propinqui sunt, procul ab eo esse debeant, et non belli, sed pacis negotiis distrahi, ex quibus ipsis decus, et imperio quies sequatur. Quamvis nec hoc quidem Turcarum tyrannis satis tutum visum fuerit, quibus propterea religio est fratres omnes necare. Nec mirum; nam quò magis absolute imperii jus in unum translatum est, eò facilius ipsum (ut [art. 14 hujus cap.](#) exemplo ostendimus) ex uno in alium transferri potest. At imperium monarchicum, quale hîc concipimus, in quo scilicet mercenarius miles nullus est, satis hoc, quo diximus, modo regis saluti cautum fore, extra dubium est.

§. XXIV. De iis etiam, quae [art. 34 et 35 praeced. Cap.](#) diximus, ambigere nemo potest. Quòd autem rex extraneam in uxorem ducere non debet, facilè demonstratur. Nam praeterquam quod duae civitates, quanquam foedere inter se sociatae, in statu tamen hostilitatis sunt (per [art. 14 cap. 3](#)), apprimè cavendum est, ne bellum propter regis res domesticas concitetur, et quia controversiae, et dissensiones ex societate praecipuè, quae ex matrimonio fit, oriuntur, et quae inter duas civitates quaestiones sunt, jure belli plerumque dirimuntur, hinc sequitur imperio exitiale [312] esse arctam societatem cum alio inire. Hujus rei fatale exemplum in Scripturâ legimus mortuo enim Salomone, qui filiam regis Aegypti sibi matrimonio junxerat, filius ejus Rehabeam bellum cum Susaco Aegyptiorum rege infelicissimè gessit, a quo omninò subactus est. Matrimonium praeterea Ludovici 14. regis Galliarum cum filia Philippi quarti novi belli semen fuit, et praeter haec plurima exempla in historiis leguntur.

§. XXV. Imperii facies una, eademque servari, et consequenter rex unus, et ejusdem sexûs, et imperium indivisibile esse debet. Quòd autem dixerim, ut filius regis natu major patri jure succedat, vel (si nulli sint liberi) qui regi sanguine proximus est, patet tam ex [artic. 13 praeced. cap.](#), quàm quia regis electio, quae a multitudine fit, aeterna, si fieri potest, esse debet; aliàs necessariò fiet, ut summa imperii potestas saepe ad multitudinem transeat, quae mutatio summa est, et consequenter periculosissima. Qui autem statuunt, regem ex eo, quòd imperii dominus est, idque jure absoluto tenet, posse, cui vellet, idem tradere, et successorem, quem velit, eligere, atque adeò regis filium imperii haeredem jure esse,

falluntur sanè. Nam regis voluntas tam diu vim juris habet, quamdiu civitatis gladium tenet; imperii namque jus solâ potentiâ definitur. Rex igitur regno cedere quidem potest, sed non imperium alteri tradere, nisi connivente multitudine, vel parte ejus validiore. Quod ut clariùs intelligatur, venit notandum, quòd liberi non jure naturali, sed civili parentum haeredes sunt: nam sola civitatis potentiâ fit, ut unusquisque quorundam bonorum sit dominus; quare eâdem potentiâ, sive jure, quo fit, ut voluntas alicujus, quâ de suis bonis statuit, rata sit, eodem fit, ut eadem voluntas etiam post ipsius mortem rata maneat, quamdiu civitas permanet, et hâc ratione unusquisque in statu civili idem jus, quod dum in vivis est, etiam post mortem obtinet, quia, uti diximus, non tam suâ, quàm civitatis potentiâ, quae aeterna est, de suis bonis quicquam statuere potest. At regis alia prorsus est ratio: nam regis voluntas ipsum jus civile est, et rex ipsa civitas; mortuo igitur rege obiit quodammodò civitas, et status civilis ad naturalem, et consequenter summa potestas ad [313] multitudinem naturaliter redit, quae propterea jure potest leges novas condere, et veteres abrogare. Atque adeò apparet, neminem regi jure succedere, nisi quem multitudo successorem vult, vel in theocratia, qualis Hebraeorum civitas olim fuit, quem Deus per prophetam elegerit. Possemus praeterea haec inde deducere, quòd regis gladius, sive jus sit reverâ ipsius multitudinis, sive validioris ejus partis voluntas, vel etiam ex eo, quòd homines ratione praediti nunquam suo jure ità cedunt, ut homines esse desinant, et perinde ac pecudes habeantur. Sed haec ulterius persequi non est opus.

§. XXVI. Caeterùm religionis, sive Deum colendi jus nemo in alium transferre potest. Sed de hoc in duobus ultimis capitibus *Tractatùs theologico-politici* prolixè egimus, quae hîc repetere superfluum est. Atque his me optimi imperii monarchici fundamenta satis clarè, quamvis breviter, demonstrâsse autumo. Eorum autem cohaerentiam, sive imperii analogiam facilè unusquisque observabit, qui eadem simul aliquâ cum attentione contemplari velit. Superest tantùm monere, me hîc imperium monarchicum concipere, quod a liberâ multitudine instituitur, cui solummodò haec ex usu esse possunt ; nam multitudo, quae alii imperii formae assuevit, non poterit sine magno eversionis periculo totius imperii recepta fundamenta evellere, et totius imperii fabricam mutare.

§. XXVII. Atque haec, quae scripsimus, risu forsan excipientur ab iis, qui vitia, quae omnibus mortalibus insunt, ad solam plebem restringunt ; nempe quòd in vulgo nihil modicum, terrere, ni paveant, et quòd plebs aut humiliter servit, aut superbè dominatur, nec ei veritas, aut judicium, etc. At natura una, et communis omnium est. Sed potentiâ, et cultu decipimur, unde est, ut duo cùm idem faciunt, saepè dicamus, hoc licet impune facere huic, illi non licet, non quòd dissimilis res sit, sed qui facit. Dominantibus propria est superbia. Superbiunt homines annuâ designatione : quid nobiles, qui honores in aeternum agitant. Sed eorum arrogantia fastu, luxu, prodigalitate, certoque vitiorum concentu, et doctâ quâdam insipientiâ et turpitudinis [314] elegantia adornatur, ita ut vitia, quorum singula seorsim spectata, quia tum maximè eminent, faeda et turpia sunt, honesta, et decora imperitis, et ignaris videantur. Nihil praeterea in vulgo modicum, terrere, nisi paveant : nam libertas, et servitium haud facilè miscentur. Denique quòd plebi nulla veritas, neque judicium sit, mirum non est, quando praecipua imperii negotia clam ipsâ agitantur, et non nisi ex paucis, quae celari nequeunt, conjecturam facit. Judicium enim suspendere rara est virtus. Velle igitur clam civibus omnia agere, et ne de iisdem prava judicia ferant, neque ut res omnes sinistrè interpretentur, summa est inscitia. Nam si plebs sese temperare, et de rebus parùm cognitissimum judicium suspendere, vel ex paucis praecognitis rectè de rebus judicare posset, dignior sanè esset, ut regeret, quàm ut regeretur. Sed, uti diximus, natura omnibus eadem est ; superbiunt omnes dominatione : terrent, nisi paveant, et ubique veritas plerumque infringitur ab insensibus, vel obnoxiiis, praesertim ubi unus, vel pauci dominantur, qui non jus, aut verum in cognitionibus, sed magnitudinem opum spectant.

§. XXVIII. Milites deinde stipendiarii, militari scilicet disciplinae assueti, algoris, et inediae patientes, civium turbam contemnere solent, utpote ad expugnationes, vel aperto Marte dimicandum longè inferiorem. Sed quòd imperium eâ de causâ infelicius sit, aut minùs constans, nullus, cui mens sana est, affirmabit. Sed contrà unusquisque aequus rerum aestimator illud imperium omnium constantius esse non negabit, quod parta tantùm tueri, nec aliena appetere potest, quodque propterea bellum omnibus modis declinare, et pacem tueri summo studio conatur.

§. XXIX. Caeterùm fatero hujus imperii consilia celari vix posse. Sed unusquisque mecum etiam fatebitur multò satius esse, ut recta imperii consilia hostibus pateant, quàm ut prava tyrannorum arcana clam civibus habeantur. Qui imperii negotia secretò agitare possunt, idem absolutè in potestate habent, et ut hosti in bello, ita civibus in pace insidiantur. Quòd silentium imperio saepe ex usu sit, negare nemo potest, sed quòd absque eodem idem imperium subsistere nequeat, nemo unquam probabit. At contrà [315] rempublicam alicui absolutè credere, et simul libertatem obtinere, fieri nequaquam potest ; atque adeò inscitia est, parvum damnum summo malo vitare velle. Verùm eorum, qui sibi imperium absolutum concupiscunt, haec unica fuit cantilena, civitatis omnino interesse, ut ipsius negotia secretò agitentur, et alia hujusmodi, quae quantò magis utilitatis imagine teguntur, tantò ad infensus servitium erumpunt.

§. XXX. Denique quamvis nullum, quod sciam, imperium his omnibus, quas diximus, conditionibus institutum fuerit, poterimus tamen ipsâ etiam experientiâ ostendere, hanc monarchici imperii formam optimam esse, si causas conservationis cujuscunque imperii non barbari, et ejusdem eversionis considerare velimus. Sed hoc non sine magno lectoris taedio hîc facere possem ; attamen unum exemplum, quod memoriâ dignum videtur, silentio praeterire nolo ; nempe arragonensium imperium, qui singulari erga suos reges fide affecti, et pari constantiâ regni instituta inviolata servaverunt. Nam hî simulatque servile Maurorum jugum a cervicibus dejecerant, regem sibi eligere statuerunt ; quibus autem conditionibus, non satis inter eosdem conveniebat, et hâc de causâ summum pontificem romanum de eâ re consulere constituerunt. Hic, Christi profectò vicarium haec in re se gerens, eos castigavit, quòd non satis Hebraeorum exemplo moniti regem adeò obfirmato animo petere voluerint ; sed si sententiam mutare nollent, suasit, ne regem eligerent, nisi institutis priùs ritibus satis aequis, et ingenio gentis consentaneis, et apprimè ut supremum aliquod concilium crearent, quod regibus, ut lacedaemoniorum ephori, opponeretur, et jus absolutum haberet lites dirimendi, quae inter regem, et cives orirentur. Hoc igitur consilium sequuti, jura, quae ipsi omnium aequissima visa sunt, instituerunt, quorum summus interpres, et consequenter supremus iudex non rex, sed concilium esset, quod septendecim vocant, et cujus praeses justitia appellatur. Hic igitur justitia et hî septendecim nullis suffragiis, sed forte ad vitam electi, jus absolutum habent omnes sententias in civem quemcunque ab aliis conciliis tam politicis, quàm ecclesiasticis, vel ab ipso rege latas revocandi, et damnandi, ità ut [316] quislibet civis jus haberet ipsum etiam regem coram hoc judicio vocandi. Praeterea olim jus etiam habuerunt regem eligendi, et potestate privandi ; sed multis post elapsis annis rex don Pedro, qui dicitur Pugio, ambiendo, largiendo, pollicitando, omniumque officiorum genere tandem effecit, ut hoc jus rescinderetur (quod simulac obtinuit, manum pugione coram omnibus amputavit, vel, quod faciliùs crediderim, laesit, addens, non sine sanguinis regii impendio licere subditis regem eligere), eâ tamen conditione : *ut potuerint, et possint arma capere contra vim quamcunque, quâ aliquis imperium ingredi in ipsorum damnum velit, imò contra ipsum regem et principem futurum haeredem, si hoc modo (imperium) ingrediatur.* Quâ sanè conditione praecedens illud jus non tam aboleverunt, quàm correxerunt. Nam ut art. 5 et 6 cap. 4 ostendimus, rex non jure civili, sed jure belli dominandi potentiâ privari potest, vel ipsius vim vi solummodò repellere subditis licet. Praeter hanc aliàs stipulati sunt conditiones, quae ad nostrum scopum non faciunt. Hi ritûs ex omnium sententiâ instructi incredibili temporis spatio inviolati manserunt, pari semper fide regum erga subditos, ac

subditorum erga regem. Sed postquam regnum castellae Ferdinando, qui omnium primus catholicus nuncupatus fuit, haereditate cessit, incepit haec Arragonensium libertas Castellanis esse invisâ, qui propterea ipsum Ferdinandum suadere non cessabant, ut jura illa rescinderet. At ille, nondum imperio absoluto assuetus, nihil tentare ausus, consiliariis haec respondit : *Praeterquam quòd Arragonensium regnum iis, quas noverunt, conditionibus acceperit, quòdque easdem servare sanctissimè juraverit, et praeterquam quòd inhumanum sit fidem datam solvere, se in animum induxisse, suum regnum stabile fore, quamdiu securitatis ratio non major regi, quàm subditis esset, ità ut nec rex subditis, nec contrà subditi regi praeponderarent ; nam si alterutra pars potentior evadat, pars debilior non tantùm pristinam aequalitatem recuperare, sed dolore accepti damni in alteram contrà referre conabitur, unde vel alterutrius, vel utriusque ruina sequeretur.* Quae sanè sapientia verba non satis mirari possem, si prolata fuissent a rege, qui servis, non liberis hominibus imperare consuevisset. Retinuerunt igitur [317] Arragonenses post Ferdinandum libertatem, non jam jure, sed regum potentiorum gratiâ usque ad Philippum secundum, qui eosdem feliciori quidem fato, sed non minori saevitiâ, quàm Confoederatorum Provincias oppressit. Et quamvis Philippus tertius omnia in integrum restituisse videatur, Arragonenses tamen, quorum plerique cupidine potentioribus assentandi (nam inscitia est contra stimulos calces mittere), et reliqui metu territi, nihil praeter libertatis speciosa vocabula, et inanes ritûs retinuerunt.

§. XXXI. Concludimus itaque multitudinem satis amplam libertatem sub rege servare posse, modò efficiat, ut regis potentia solâ ipsius multitudinis potentiâ determinetur, et ipsius multitudinis praesidio servetur. Atque haec unica fuit regula, quam in jaciendis imperii monarchici fundamentis sequutus sum.

CAPUT VIII. ↩

Quòd imperium aristocraticum magno patriciorum numero constare debet : de ejus praestantiâ, et quòd ad absolutum magis, quàm monarchicum accedat et hâc de causâ libertati conservandae aptius sit

§. I. Huc usque de imperio monarchico. Quâ autem ratione aristocraticum instituendum sit, ut permanere possit, hîc jam dicemus. Aristocraticum imperium illud esse diximus, quod non unus, sed quidam ex multitudine selecti tenent, quos imposterum patricos appellabimus. Dico expresse, quod quidam selecti tenent. Nam haec praecipua est differentia inter hoc, et democraticum imperium, quòd scilicet in imperio aristocratico gubernandi jus a solâ electione pendeat : in democratico autem maximè a jure quodam innato, vel fortunâ adepto (ut suo loco dicemus), atque adeò, tametsi imperii alicujus integra multitudo in numerum patriciorum recipiatur, modò illud jus haereditarium non sit, nec lege aliquâ communi ad alios descendat, imperium tamen aristocraticorum omnino erit. Quandoquidem nulli, nisi [318] expressè electi, in numerum patriciorum recipiuntur. At si hi duo tantummodò fuerint, alter altero potior esse conabitur, et imperium facilè, ob nimiam uniuscujusque potentiam, in duas partes dividetur, et in tres, aut quatuor, aut quinque, si tres, aut quatuor, aut quinque id tenerint : sed partes eò debiliores erunt, quò in plures ipsum imperium delatum fuerit : ex quo sequitur, in imperio aristocratico, ut stabile sit, ad minimum patriciorum numerum determinandum, necessariò habendam esse rationem magnitudinis ipsius imperii.

§. II. Ponatur itaque pro mediocris imperii magnitudine satis esse, ut censum optimi viri dentur, in quos summa imperii potestas delata sit, et quibus consequenter jus competat collegas patricos eligendi, quando eorum aliquis vitâ excessit. Hi sanè omni modo conabuntur, ut eorum liberi, vel qui iis sanguine proximi sunt, sibi succedant : unde fiet, ut summa imperii potestas semper penes eos erit, quos fortuna patriciis liberos, aut consanguineos dedit, et quia ex centum hominibus, qui fortunae causâ ad honores ascendunt, vix tres reperiuntur, qui arte, et consilio pollent, vigentque, fiet ergo, ut imperii potestas non penes centum, sed penes duos tantummodò, aut tres sit, qui animi virtute pollent, quidque

facilè omnia ad se trahere, et unusquisque morè humanae cupidinis viam ad monarchiam sternere poterit : atque adeò, si rectè calculum ineamus, necesse est, ut summa potestas imperii, cujus magnitudinis ratio centum optimatum ad minimum exigit, in quinquies mille ad minimum patricos deferatur. Hac enim ratione nunquam deërit, quin centum reperiantur animi virtute excellentes, posito scilicet, quòd ex quinquaginta, qui honores ambiunt, eosque adipiscuntur, unus semper reperiatur optimis non inferior, praeter alios, qui optimorum virtutes aemulantur, quique propterea digni etiam sunt, qui regant.

§. III. Solent frequentius patricii cives esse unius urbis, quae caput totius imperii est, ità ut civitas, sive respublica ex eadem habeat vocabulum, ut olim romana, hodie veneta, genuensis, etc. At Hollandorum respublica nomen ex integrâ provinciâ habet, ex quo oritur, ut hujus imperii subditi majori libertate [319] gaudeant. Jam antequam fundamenta, quibus hoc imperium aristocraticum niti debet, determinare possimus, notanda est differentia inter imperium, quod in unum, et inter id, quod in satis magnum concilium transfertur, quae sanè permagna est. Nam primò unius hominis potentia integro imperio sustinendo (ut art. 5 cap. 6 diximus) longè impar est, quod sine manifesto aliquo absurdo de concilio satis magno enunciare nemo potest : qui enim concilium satis magnum esse affirmat, simul negat idem imperio sustinendo esse impar. Rex igitur consiliariis omninò indiget, concilium autem hujusmodi minimè. Deinde reges mortales sunt, concilia contrà aeterna : atque adeò imperii potentia, quae semel in concilium satis magnum translata est, nunquam ad multitudinem redit, quod in imperio monarchico locum non habet, ut art. 25 cap. praec. ostendimus. Tertio regis imperium vel ob ejus pueritiam, aegritudinem, senectutem, vel aliis de causis saepè precarium est ; hujusmodi autem concilii potentia ècontra una, eademque semper manet. Quarto unius hominis voluntas varia admodum, et inconstans est : et hâc de causâ imperii monarchici omne quidem jus est regis explicata voluntas (ut in art. 1 cap. praec. diximus) : at non omnis regis voluntas jus esse debet, quòd de voluntate concilii satis magni dici nequit. Nam quandoquidem ipsum concilium (ut modò ostendimus) nullis consiliariis indiget, debet necessariò omnis ejus explicata voluntas jus esse. Ac proinde concludimus, imperium, quòd in concilium satis magnum transfertur, absolutum esse, vel ad absolutum maximè accedere. Nam si quod imperium absolutum datur, illud reverâ est, quod integra multitudo tenet.

§. IV. Attamen quatenus hoc imperium aristocraticum nunquam (ut modò ostensum) ad multitudinem redit, nec ulla in eo multitudini consultatio, sed absolutè omnis ejusdem concilii voluntas jus est, debet omninò ut absolutum considerari, et consequenter ejus fundamenta sola ejusdem concilii voluntate, et judicio niti debent, non autem multitudinis vigilantia, quandoquidem ipsa tam a consiliis, quàm suffragiis ferendis arcetur. Causa igitur, cur in praxi imperium absolutum non sit, nulla alia esse [320] potest, quàm quia multitudo imperantibus formidolosa est, quae propterea aliquam sibi libertatem obtinet, quam, si non expressâ lege, tacitè tamen sibi vindicat, obtinetque.

§. V. Apparet itaque hujus imperii conditionem optimam fore, si ità institutum fuerit, ut ad absolutum maximè accedat, hoc est, ut multitudo, quantum fieri potest, minus timenda sit, nullamque libertatem obtineat, nisi quae ex ipsius imperii constitutione ipsi necessariò tribui debet, quaeque adeò non tam multitudinis, quàm totius imperii jus sit, quod soli optimates ut suum vindicant, conservantque ; hoc enim modo praxis cum teoriâ maximè conveniet, ut ex art. praec. patet, et per se etiam manifestum est : nam dubitare non possumus, imperium eò minùs penes patricos esse, quòd plura sibi plebs jura vindicat, qualia solent in inferiori Germania opificum collegia, gilden vulgò dicta, habere.

§. VI. Neque hinc, quòd scilicet imperium in concilium absolutè delatum est, ullum ab eodem insensu servitii periculum plebi metuendum. Nam concilii adeò magni voluntas non tam a libidine, quàm a ratione determinari potest ; quippe homines ex malo affectu diverse trahuntur, nec unâ veluti mente duci possunt, nisi quatenus honesta appetunt, vel saltem quae speciem honesti habent.

§. VII. In determinandis igitur imperii aristocratici fundamentis apprimè observandum est, ut eadem solâ voluntate, et potentiâ supremi ejusdem concilii nitantur, itâ ut ipsum concilium, quantum fieri potest, sui juris sit, nullumque a multitudine periculum habeat. Ad haec fundamenta, quae scilicet solâ supremi concilii voluntate, et potentiâ nitantur, determinandum, fundamenta pacis, quae imperii monarchici propria, et ab hoc imperio aliena sunt, videamus. Nam si his alia aequipollentia fundamenta imperio aristocratico idonea substituerimus, et reliqua, ut jam jacta sunt, reliquerimus, omnes absque dubio seditiomum causae sublatae erunt, vel saltem hoc imperium non minùs securum, quàm monarchicum, sed contrâ eò magis securum, et ipsius conditio eò melior erit, quò magis quàm monarchicum absque pacis, et libertatis detrimento (vide art. 3 et 6 hujus cap.) ad absolutum [321] accedit; nam quò jus summae potestatis majus est, eò imperii forma cum rationis dictamine magis convenit (per [art. 5 cap. 3](#)), et consequenter paci, et libertati conservandae aptior est. Percurramus igitur, quae [cap. 6. art. 9](#) diximus, ut illa, quae ab hoc aliena sunt, rejiciamus, et quae ei congrua sunt, videamus.

§. VIII. Quòd primò necesse sit, urbem unam, aut plures condere, et munire, nemo dubitare potest. Sed illa praecipuè munienda est, quae totius imperii est caput, et praeterea illae, quae in limitibus imperii sunt. Illa enim, quae totius imperii caput est, jusque summum habet, omnibus potentior esse debet. Caeterùm in hoc imperio superfluum omnino est, ut incolae omnes in familias dividantur.

§. IX. Ad militiam quod attinet, quoniam in hoc imperio non inter omnes, sed tantùm inter patricios aequalitas quaerenda est, et praecipuè patriciorum potentia major est, quàm plebis, certum est, ad leges, seu jura fundamentalia hujus imperii non pertinere, ut militia ex ullis aliis, quàm ex subditis, formetur. Sed hoc apprimè necesse est, ut nullus in patriciorum numerum recipiatur, nisi qui artem militarem rectè noverit. Subditos autem extra militiam esse, ut quidam volunt, inscitia sanè est. Nam praeterquam quòd militiae stipendium, quod subditis solvitur, in ipso regno manet, cùm contrâ id, quod militi extraneo solvitur, omne pereat accedit, quòd maximum imperii robur debilitaretur. Nam certum est, illos singulari animi virtute certare, qui pro aris, et focus certant. Unde etiam apparet, illos etiam non minùs errare, qui belli duces, tribunos, centuriones etc. ex solis patriciis eligendos statuunt. Nam quâ virtute ii milites certabunt, quibus omnis gloriae, et honores adipiscendi spes adimitur. Verùm contrâ legem stabilire, ne patriciis militem extraneum liceat conducere, quando res postulat, vel ad sui defensionem, et seditiones coërcendas, vel ob alias quascunque causas, praeterquam quòd inconsultum est, repugnaret etiam summo patriciorum juri, de quo vide [art. 3, 4 et 5. hujus cap.](#) Caeterùm unius exercitûs, vel totius militiae dux in bello tantummodò, et ex solis patriciis eligendus, qui annum ad summum imperium habeat [322] nec continuari in imperio, nec postea eligi possit; quod jus cum in monarchico, tum maxime in hoc imperio necessarium est. Nam, quamvis multò faciliùs, ut suprâ jam diximus, imperium ex uno in alium, quàm ex libero concilio in unum hominem transferri possit, fit tamen saepe, ut patricii a suis ducibus opprimantur, idque multò majori reipublicae damno; quippe quando monarcha e medio tollitur, non imperii, sed tantummodò tyranni mutatio fit. At in imperio aristocratico fieri id nequit absque eversione imperii, et maximorum virorum clade. Cujus rei funestissima exempla Roma dedit. Caeterùm ratio, cur in imperio monarchico diximus, quòd militia sine stipendio servire debeat, locum in hujusmodi imperio non habet. Nam, quandoquidem subditi tam a consiliis, quàm suffragiis ferendis arcentur, perinde ac peregrini censendi sunt, qui propterea non iniquiore conditione, ac peregrini, ad militandum conducendi sunt. Neque hîc periculum est, ut a concilio prae reliquis agnoscantur. Quinimo ne unusquisque suorum factorum iniquus, ut fit, aestimator sit, consultius est, ut patricii certum praemium militibus pro servitio decernant.

§. X. Praeterea hâc etiam de causâ, quod omnes praeter patricios peregrini sunt, fieri non potest absque totius imperii periculo, ut agri, et domûs, et omne solum publici juris maneant, et ut incolis annuo pretio locentur. Nam subditi, qui nullam in imperio partem habent, facilè omnes in adversis urbes desererent, si bona, quae possident, portare, quò vellent, liceret. Quare agri, et fundi hujus imperii subditis non locandi, sed vendendi sunt, eâ tamen conditione, ut etiam ex annuo proventu partem aliquotam singulis annis numerent, etc., ut in Hollandiâ fit.

§. XI. His consideratis, ad fundamenta, quibus supremum concilium niti, et firmari debet, pergo. Hujus concilii membra in mediocri imperio quinque circiter millia esse debere ostendimus [art. 2 hujus cap.](#), atque adèd ratio quaerenda est, quâ fiat, ne paulatim ad pauciores deveniat imperium, sed contrâ, ut pro ratione incrementi ipsius imperii eorum augeatur numerus, [323] deinde ut inter patricios aequalitas, quantum fieri potest, servetur, ut praeterea in conciliis celeris detur expeditio, ut communi bono consulatur, et denique ut patriciorum, seu concilii major sit, quàm multitudinis, potentia, sed itâ, ut nihil inde multitudo detrimenti patiatur.

§. XII. Ad primum autem obtinendum maxima oritur difficultas ex invidiâ. Sunt enim homines, ut diximus, naturâ hostes, itâ ut, quamvis legibus copulentur, adstringanturque, retineant tamen naturam. Atque hinc fieri existimo, ut imperia democratica in aristocratica, et haec tandem in monarchica mutantur. Nam planè mihi persuadeo, pleraque aristocratica imperia democratica priùs fuisse, quòd scilicet quaedam multitudo novas sedes quaerens, iisque inventis, et cultis, imperandi aequale jus integra retinuit, quia nemo imperium alteri dat volens. Sed, quamvis eorum unusquisque aequum esse cenleat, ut idem jus, quòd alteri in ipsum est, ipsi etiam in alterum sit, iniquum tamen esse putat, ut peregrinis, qui ad ipsos confluunt, aequale cum ipsis jus sit in imperio, quòd sibi labore quaesierant, et sui sanguinis impendio occupaverant. Quod nec ipsi peregrini renuunt, qui nimirùm non ad imperandum, sed ad res suas privatas curandum eò migrant, et satis sibi concedi putant, si modò ipsi libertas concedatur res suas cum securitate agendi. Sed interim multitudo ex peregrinorum confluentiâ augetur, qui paulatim illius gentis mores induunt, donec demum nullâ aliâ diversitate dignoscuntur, quàm hoc solo, quòd adipiscendorum honorum jure careant; et dum horum numerus quotidie crescit, civium contrâ multis de causis minuitur. Quippe saepe familiae extinguuntur, alii ob scelera exclusi, et plerique ob rei domesticae angustiam rempublicam negligunt, dum interea potentiores nihil studeant, quàm soli regnare; et sic paulatim imperium ad paucos, et tandem ob factiones ad unum redigitur. Atque his alias causas, quae hujusmodi imperia destruunt, adjungere possemus; sed, quia satis nota sunt, iisdem supersedeo, et leges, quibus hoc imperium, de quo agimus, conservari debet, ordine jam ostendam.

§. XIII. Primaria hujus imperii lex esse debet, quâ determinatur ratio numeri patriciorum ad multitudinem. Ratio enim [324] (per [art. 1 hujus cap.](#)) inter hanc, et illos habenda est, ita ut pro incremento multitudinis patriciorum numerus augeatur. Atque haec (per illa, quae [art. 2 hujus cap.](#) diximus) debet esse circiter ut I ad 50, hoc est, ut inaequalitas numeri patriciorum ad multitudinem nunquam major sit. Nam (per Art. 1. hujus Cap.) servatâ imperii formâ, numerus patriciorum multò major esse potest numero multitudinis. Sed in solâ eorum paucitate periculum est. Quâ autem ratione cavendum sit, ut haec lex inviolata servetur, suo loco mox ostendam.

§. XIV. Patricii ex quibusdam tantummodò familiis aliquibus in locis eliguntur. Sed hoc expresso jure statuere perniciosum est. Nam, praeterquam quòd familiae saepe extinguuntur, et quòd nunquam reliquae absque ignominiâ excluduntur, accedit, quod hujus imperii formae repugnat, ut patricia dignitas haereditaria sit (per art. 1 hujus cap.). Sed imperium hâc ratione democraticum potiùs videtur, quale in [art. 12 hujus cap.](#) descripsimus, quod scilicet paucissimi tenent cives. Attamen contrâ cavere, ne patricii filios suos, et consanguineos

eligant, et consequenter ne imperandi jus in quibusdam familiis maneat, impossibile est, imò absurdum, ut [art. 39 hujus cap.](#) ostendam. Verùm, modò id nullo expresso jure obtineant, nec reliqui (qui scilicet in imperio nati sunt, et patrio sermone utuntur, nec uxorem peregrinam habent, nec infames sunt, nec serviunt, nec denique servili aliquo officio vitam sustentant, inter quos etiam Oenopolae et Cerevisarii numerandi sunt) excludantur, retinebitur nihilominùs imperii forma, et ratio inter patricos, et multitudinem servari semper poterit.

§. XV. Quòd si praeterea lege statuatur, ut nulli juniores eligantur, nunquam fiet, ut paucae familiae jus imperandi retineant ; atque adeò lege statuendum, ut nullus, nisi qui ad annum aetatis trigesimum pervenit, in catalogum eligendorum referri possit.

§. XVI. Tertio deinde statuendum est, ut patricii omnes in quodam urbis loco statutis certis temporibus congregari debeant, et qui, nisi morbo, aut publico aliquo negotio impeditus, concilio [325] non interfuerit, sensibili aliquâ pecuniae poenâ mulctetur. Nam ni hoc fieret, plurimi ob rei domesticae curam publicam negligerent.

§. XVII. Hujus concilii officium sit leges condere, et abrogare, collegas patricos, et omnes imperii ministros eligere. Non enim fieri potest, ut is, qui supremum jus habet, ut hoc concilium habere statuimus, alicui potestatem det leges condendi, et abrogandi, quin simul jure suo cedat, et in illum id transferat, cui illam potestatem dedit; quippe, qui vel uno solo die potestatem habet leges condendi, et abrogandi, ille totam imperii formam mutare potest. At quotidiana imperii negotia aliis ad tempus secundùm constituta jura administranda tradere, retento supremo suo jure, potest. Praeterea, si imperii ministri ab alio, quàm ab hoc concilio eligerentur, tum hujus concilii membra pupilli potiùs, quam patricii appellandi essent.

§. XVIII. Huic concilio solent quidam rectorem, seu principem creare, vel ad vitam, ut Veneti, vel ad tempus, ut Genuenses, sed tantâ cum cautione, ut satis appareat, id non sine magno imperii periculo fieri. Et sanè dubitare non possumus, quin imperium hâc ratione ad monarchicum accedat, et quantum ex eorum historiis conjicere possumus, nullâ aliâ de causâ id factum est, quàm quia ante constituta haec concilia sub rectore, vel duce, veluti sub rege, fuerant; atque adeò rectoris creatio gentis quidem, sed non imperii aristocratici absolute considerati, requisitum necessarium est.

§. XIX. Attamen, quia summa hujus imperii potestas penes universum hoc concilium, non autem penes unumquodque ejusdem membrum est (nam aliàs coetus esset inordinatae multitudinis), necesse ergo est, ut patricii omnes legibus ità astringantur, ut unum veluti corpus, quod unâ regitur mente, componant. At leges per se solae invalidae sunt, et facilè franguntur, ubi earum vindices ii ipsi sunt, qui peccare possunt, quique soli exemplum ex supplicio capere debent, et collegas eâ de causâ punire, ut suum appetitum ejusdem supplicii metu frenent, quòd magnum est absurdum; atque adeò medium quaerendum est, quo supremi hujus Concilii ordo, et imperii jura inviolata servantur, ità tamen, ut inter patricos aequalitas, quanta dari potest, sit.

[326]

§. XX. Cùm autem ex uno rectore, vel principe, qui etiam in conciliis suffragium ferre potest, magna necessariò oriri debeat inaequalitas, praesertim ob potentiam, quae ipsi necessariò concedi debet, ut suo officio securiùs fungi possit, nihil ergo, si omnia rectè perpendamus, communi saluti utilius institui potest, quàm quod huic supremo concilio aliud subordinetur ex quibusdam patriciis, quorum officium solummodò sit observare, ut imperii jura, quae concilia, et imperii ministros concernunt, inviolata servantur, qui propterea potestatem habeant delinquentem quemcunque imperii ministrum, qui scilicet contra jura, quae ipsius ministerium concernunt, peccavit, coram suo judicio vocandi, et secundùm constituta jura damnandi; atque hos imposterum syndicos appellabimus.

§. XXI. Atque hi ad vitam eligendi sunt. Nam si ad tempus eligerentur, ità ut postea ad alia imperii officia vocari possent, in absurdum, quòd [art. 29 hujus cap.](#) modò ostendimus, incidemus. Sed, ne longâ admodùm dominatione nimium superbiant, nulli ad hoc ministerium eligendi sunt, nisi qui ad annum aetatis sexagesimum, aut ultrà pervenerunt, et senatorio officio (de quo infrà) functi sunt.

§. XXII. Horum praeterea numerum facilè determinabimus, si consideremus hos syndicos ad patricos sese habere, ut omnes simul patricii ad multitudinem, quàm regere nequeunt, si justo numero pauciores sunt ; ac proinde syndicorum numerus ad patriciorum numerum debet esse, ut horum numerus ad numerum multitudinis, hoc est (per [art. 13 hujus cap.](#)), ut 1 ad 50.

§. XXIII. Praeterea ut hoc concilium securè suo officio fungi possit, militiae pars aliqua eidem decernenda est, cui imperare, quid velit, possit.

§. XXIV. Syndicis, vel cuicumque status ministro stipendium nullum, sed emolumenta decernenda sunt talia, ut non possint sine magno suo damno rempublicam prave administrare. Nam, quod hujus imperii ministris aequum sit vacationis praemium decerni, dubitare non possumus, quia major hujus imperii pars plebs est, cujus securitati patricii invigilant, dum ipsa nullam reip. sed tantum privatae curam habet. Verum quia contra nemo [327] (ut [art. 4 cap. 7](#) diximus) alterius causam defendit, nisi quatenus rem suam eo ipso stabilire credit, res necessario ita ordinandae sunt, ut ministri, qui reipublicae curam habent, tum maxime sibi consulant, cum maximè communi bono invigilant.

§. XXV. Syndicis igitur, quorum officium, uti diximus, est observare, ut imperii jura inviolata serventur, haec emolumenta decernenda sunt, videlicet ut unusquisque Paterfamilias, qui in aliquo imperii loco habitat, quotannis nummum parvi valoris, nempe argenti unciae quartam partem solvere teneatur Syndicis, ut inde numerum inhabitantium cognoscere possint, atque adeo observare, quotam ejus partem Patricii efficiant. Deinde ut unusquisque Patricius tyro, ut electus est, Syndicis numerare debeat summam aliquam magnam, ex. gr. viginti, aut viginti quinque argenti libras. Praeterea pecunia illa, qua absentes Patricii (qui scilicet convocato Concilio non interfuerunt) condemnantur, Syndicis etiam decernenda est, et insuper ut pars bonorum delinquentium Ministrorum, qui eorum judicio stare tenentur, et qui certa pecuniae summa mulctantur, vel quorum bona proscribuntur, iisdem dedicetur, non quidem omnibus, sed iis tantummodo, qui quotidie sedent, et quorum officium est Syndicorum Concilium convocare, de quibus vide Art. 28. hujus Cap. Ut autem Syndicorum Concilium suo semper numero constet, ante omnia in supremo Concilio, solito tempore convocato, de eo quaestio haec benda est. Quod si a Syndicis neglectum fuerit, ut tum ei, qui Senatui (de quo mox erit nobis dicendi locus) praeest, supremum Concilium ea de re monere incumbat, et a Syndicorum praeside silentii habitum causam exigere, et, quid de ea supremi Concilii sententia sit, inquirere. Quod si is etiam tacuerit, ut causa ab eo, qui supremo judicio praeest, vel eo etiam tacente ab alio quocunque Patricio suscipiatur, qui tam a Syndicorum, quam Senatus, et Judicum praeside silentii rationem exigat. Denique ut lex illa, qua juniores secluduntur, stricte etiam observetur, statuendum est, ut omnes, qui ad annum aetatis trigesimum pervenerunt, quique expresso jure a Regimine non secluduntur, suum nomen in catalogo coram Syndicis inscribi curent, et accepti [328] honoris signum quoddam, statuto aliquo pretio, ab iisdem accipere, ut ipsis liceat certum ornatum, iis tantummodo concessum, induere, quo dignoscantur, et in honore a reliquis habeantur; et interim jure constitutum sit, ut in electionibus nulli Patricio quenkam nominare liceat, nisi cujus nomen in communi catalogo inscriptum est, idque sub gravi poena. Et praeterea ne cuiquam liceat officium, sive munus, ad quod subeundum eligitur, recusare. Denique, ut omnia absolute fundamentalia imperii jura aeterna sint, statuendum est, si quis in Supremo Concilio quaestionem de jure aliquo fundamentali moverit, utpote de prolonganda alicujus Ducis exercitus dominatione, vel de numero Patriciorum minuendo, et similibus, ut reus Majestatis sit, et non tantum mortis damnetur, ejusque bona proscribantur, sed ut supplicii

aliquod signum in aeternam rei memoriam in publico emineat. Ad reliqua vero communia imperii jura stabiliendum sufficit, si modo statuatur, ut Lex nulla abrogari, nec nova condi possit, nisi prius Syndicorum Concilium, et deinde supremi Concilii tres quartae, aut quatuor quintae partes in eo convenerint.

§. XXVI. Jus praeterea supremum Concilium convocandi, resque decernendas in eodem proponendi penes Syndicos sit, quibus etiam primus locus in Concilio concedatur, sed sine jure suffragii. Verum, antequam sedeant, jurare debent per salutem supremi illius Concilii, perque libertatem publicam, se fummo studio conaturos, ut jura patria inviolata serventur, et communi bono consulatur; quo facto res proponendas ordine aperiant per ministrum, qui ipsis a Secretis est.

§. XXVII. Ut autem in decernendo, et in eligendis imperii ministris omnibus Patriciis aequa sit potestas, et celeris expeditio in omnibus detur, omnino probandus est ordo, quem Veneti observant, qui scilicet ad nominandos imperii ministros aliquot e Concilio sorte eligunt, et ab his ordine ministris eligendis nominatis, unusquisque Patricius sententiam suam, qua propositum ministerium eligendum probat, vel reprobat, indicat calculis, ita ut postea ignoretur, quisnam hujus, aut illius sententiae fuerit auctor: quo fit non tantum, ut omnium Patriciorum in decernendo [329] auctoritas aequalis sit, et ut negotia cito expendantur, sed etiam ut unusquisque absolutam libertatem, quod in Conciliis apprime necessarium est, habeat suam sententiam absque ullo invidiae periculo proferendi.

§. XXVIII. In Syndicorum etiam, et reliquis Conciliis idem ordo observandus est, ut scilicet suffragia calculis ferantur. Jus autem Syndicorum Concilium convocandi, resque in eodem decernendas proponendi penes eorundem praesidem esse oportet, qui cum aliis decem, aut pluribus Syndicis quotidie sedeat, ad plebis de ministris querelas, et secretas accusationes audiendum, et accusatores, si res postulat, asservandos, et Concilium convocandum, etiam ante constitutum tempus, quo congregari solet, si in mora periculum esse eorum aliquis judicaverit. At hic praeses, et qui cum ipso quotidie congregantur, a supremo Concilio eligi, et quidem ex Syndicorum numero debent, non quidem ad vitam, sed in sex menses, nec continuari, nisi post tres, aut quatuor annos: atque his, ut supra diximus, proscripta bona, et pecuniarum mulctae, vel eorum pars aliqua decernenda est. Reliqua, quae Syndicos spectant, suis in locis dicemus.

§. XXIX. Secundum Concilium, quod supremo subordinandum est, Senatum appellabimus, cujus officium sit publica negotia agere, ex. gr. imperii jura promulgare, urbium munimenta secundum jura ordinare, diplomata militiae dare, tributa subditis imponere, eaque collocare, externis legatis respondere, et, quo legati mittendi sunt, decernere. Sed ipsos legatos eligere supremi Concilii officium sit. Nam id apprime observandum est, ne Patricius ad aliquod imperii ministerium vocari possit, nisi ab ipso supremo Concilio, ne ipsi Patricii Senatus gratiam aucupari studeant. Deinde illa omnia ad supremum Concilium deferenda sunt, quae praesentem rerum statum aliqua ratione mutant, uti sunt belli, et pacis decreta; quare Senatus decreta de bello, et pace, ut rata sint, supremi Concilii auctoritate firmanda sunt: et hac de causa judicarem, ad solum supremum Concilium, non ad Senatum pertinere, nova tributa imponere.

§. XXX. Ad Senatorum numerum determinandum haec [330] consideranda veniunt: primo ut omnibus Patriciis spes aequae magnae sit ordinem Senatorium recipiendi, deinde ut nihilominus iidem Senatores, quorum tempus, in quod electi fuerant, elapsum est, non magno post intervallo continuari possint, ut sic imperium a viris peritis, et expertis semper regatur, et denique ut inter Senatores plures reperiantur sapientia, et virtute clari. Ad has autem omnes conditiones obtinendas, nihil aliud excogitari potest, quam quod lege institutum sit, ut nullus, nisi qui ad annum aetatis quinquagesimum pervenit, in ordinem Senatorium recipiatur, et ut quadringenti, hoc est, ut Patriciorum una circiter duodecima pars in annum eligatur, quo

elapso post biennium iidem continuari iterum possint; hoc namque modo semper Patriciorum una circiter duodecima pars, brevibus tantummodo interpositis intervallis, munus Senatorium subibit; qui sane numerus una cum illo, quem Syndici conficiunt, non multum superabitur a numero Patriciorum, qui annum aetatis quinquagesimum attigerunt, atque adeo omnibus Patriciis magna semper erit spes Senatorum, aut Syndicorum ordinem adipiscendi, et nihilominus iidem Patricii, interpositis tantummodo, uti diximus, brevibus intervallis, Senatorium ordinem semper tenebunt, et (per illa, quae Art. 2. hujus Cap. diximus) nunquam in Senatu deerunt viri praestantissimi, qui consilio, et arte pollent. Et, quia haec lex frangi non potest absque magna multorum Patriciorum invidia, nulla alia cautione, ut valida semper sit, opus est, quam ut unusquisque Patricius, qui eo, quo diximus, aetatis pervenit, Syndicis ejus rei testimonium ostendat, qui ipsius nomen in catalogum eorum, qui Senatoriis muneribus adipiscendis destinantur, reponent, et in supremo Concilio legent, ut locum in hoc supremo Concilio similibus dicatum, et qui Senatorum loco proximus sit, cum reliquis ejusdem ordinis occupet.

§. XXXI. Senatorum emolumenta talia esse debent, ut iis major utilitas ex pace, quam ex bello sit; atque adeo ex mercibus, quae ex imperio in alias regiones, vel quae ex aliis regionibus in imperium portantur, una centesima, aut quinquagesima pars ipsis decernatur. Nam dubitare non possumus, quin hac ratione pacem, [331] quantum poterunt, tuebuntur, et bellum nunquam protrahere studebunt. Nec ab hoc vectigali solvendo ipsi Senatores, si eorum aliqui mercatores fuerint, immunes esse debent: nam talis immunitas non sine magna commercii jactura concedi potest, quod neminem ignorare credo. Porro contra statuendum lege est, ut Senator, vel qui Senatoris officio functus est, nullo militiae munere fungi possit, et praeterea ut nullum ducem, vel praetorem, quos tempore belli tantummodo exercitui praebendos diximus Art. 9. hujus Capituli, renunciare liceat ex iis, quorum Pater, vel no avus Senator est, vel Senatoriam dignitatem intra biennium habuit. Nec dubitare possumus, quin Patricii, qui extra Senatum sunt, haec jura summa vi defendant, atque adeo fiet, ut Senatoribus majus semper emolumentum ex pace, quam ex bello sit, qui propterea bellum nunquam, nisi summa imperii necessitate cogente, suadebunt. At objici nobis potest, quod hac ratione, si scilicet Syndicis, et Senatoribus adeo magna emolumenta decernenda sunt, imperium Aristocraticum non minus onerosum subditis erit, quam quodcunque Monarchicum. Sed, praeterquam quod Regiae aulae majores sumptus requirunt, qui tamen ad pacem tutandam non praebentur, et quod pax nunquam nimis caro pretio emi possit, accedit primo, quod id omne, quod in Monarchico imperio in unum, aut paucos, in hoc in plurimos confertur. Deinde Reges, eorumque ministri onera imperii cum subditis non ferunt, quod in hoc contra accidit; nam Patricii, qui semper ex ditioribus eliguntur, maximam partem Reipublicae conferunt. Denique imperii Monarchici onera non tam ex Regiis sumptibus, quam ex ejusdem arcanis oriuntur. Onera enim imperii, quae pacis, et libertatis tutandae causa civibus imponuntur, quamvis magna sint, sustinentur tamen, et pacis utilitate feruntur. Quae gens unquam tot, tamque gravia vectigalia pendere debuit, ut Hollandica? atque haec non tantum non exhausta, quin contra opibus adeo potens fuit, ut ejus fortunam omnes inviderent. Si itaque imperii Monarchici onera pacis causa imponerentur, cives non premerent; sed, uti dixi, ex hujusmodi imperii arcanis sit, ut subditi oneri succumbant. Nempe quia Regum virtus magis in bello, quam in pace valet, et [332] quod ii, qui soli regnare volunt, summopere conari debent, ut subditos inopes habeant, ut jam alia taceam, quae prudentissimus Belga V. H. olim notavit, quia ad meum institutum, quod solummodo est imperii cujuscunque optimum statum describere, non spectant.

§. XXXII. In Senatu aliqui ex Syndicis, a supremo Concilio electis, sedere debent, sed sine suffragii jure: nempe ut observent, num jura, quae illud Concilium spectant, recte servantur, et ut supremum Concilium convocari curent, quando ex Senatu ad ipsum supremum Concilium aliquid deferendum est. Nam jus supremum no hoc Concilium convocandi, resque in eo decernendas proponendi penes Syndicos, ut jam diximus, est. Sed,

antequam de similibus suffragia colligantur, qui Senatui tum praesidet, rerum statum, et quaenam de re proposita ipsius Senatus sit sententia, et quibus de causis, docebit, quo facto, suffragia solito ordine colligenda erunt.

§. XXXIII. Integer Senatus non quotidie, sed, ut omnia magna Concilia, statuto quodam tempore congregari debet. Sed quia interim imperii negotia exercenda sunt, opus est ergo, ut Senatorum aliqua pars eligatur, quae dimisso Senatu ejus vicem suppleat, cujus officium sit, ipsum Senatum, quando eo opus est, convocare, ejusque decreta de Republica exsequi, Epistolas Senatui, supremoque Concilio scriptas legere, et denique de rebus in Senatu proponendis consulere. Sed, ut haec omnia, et universi hujus Concilii ordo facilius concipiatur, rem totam accuratius describam.

§. XXXIV. Senatores in annum, ut jam diximus, eligendi, in quatuor, aut sex ordines dividendi sunt, quorum primus primis tribus, vel duobus mensibus in Senatu sedeat, quibus elapsis secundus ordo locum primi occupet, et sic porro, servatis vicibus, unusquisque ordo eodem temporis intervallo primum locum in Senatu teneat, ita ut, qui primis mensibus primus, is secundis ultimus sit. Praeterea quot ordines, totidem Praesides, totidemque eorundem Vicarii, qui ipsorum vicem, quando opus est, suppleant, eligendi sunt, hoc est, ex quocunque ordine duo eligendi sunt, quorum alter Praeses, alter Vicarius ejusdem ordinis sit, et qui primi ordinis Praeses est, primis etiam mensibus Senatui praesideat, [333] vel si absit, ejus Vicarius ipsius vicem gerat, et sic porro reliqui, servato ut supra ordine. Deinde ex primo ordine aliqui forte, vel suffragio eligendi sunt, qui cum Praeside, et Vicario ejusdem ordinis Senatus vicem, postquam dimissus est, suppleant; idque eodem temporis intervallo, quo idem eorum ordo primum locum in Senatu tenet : quippe eo elapso ex secundo ordine totidem iterum sorte, vel suffragio eligendi sunt, qui cum suo Praeside, et Vicario primi ordinis locum occupent, vicemque Senatus suppleant, et sic porro reliqui, nec opus est, ut horum electio, quos scilicet no sorte, vel suffragio singulis tribus, vel duobus mensibus eligendos dixi, et quos imposterum Consules appellabimus, a supremo Concilio fiat. Nam ratio, quam in Art. 29. hujus Cap. dedimus, locum hic non habet, et multo minus illa Art. 17. Sufficiet igitur, si a Senatu, et Syndicis, qui praesentes adsunt, eligantur.

§. XXXV. Horum autem numerum determinare non ita accurate possum. At tamen hoc certum est, plures esse debere, quam ut facile corrumpi possint: nam, tametsi de Republica nihil soli decernant, possunt tamen Senatum protrahere, vel quod pessimum esset, ipsum deludere proponendo illa, quae nullius, et illa reticendo, quae majoris momenti essent: ut jam taceam, quod si nimis pauci essent, sola unius, aut alterius absentia moram publicis negotiis adferre posset. Sed, quoniam contra hi Consules ideo creantur, quia magna Concilia publicis negotiis quotidie vacare nequeunt, medium necessario hic quaerendum est, et defectus numeri temporis brevitate supplendus. Atque adeo, si modo triginta, aut circiter in duos, aut tres menses eligantur, plures erunt, quam ut hoc brevi tempore corrumpi possint, et hac de causa etiam monui, ut ii, qui in eorum locum succedunt, nullo modo eligendi sint, nisi eo tempore, quo ipsi succedunt, et alii discedunt.

§. XXXVI. Horum praeterea officium esse diximus, Senatum, quando eorum aliqui, licet pauci sint, opus esse judicaverint, convocare, resque in eodem decernendas proponere, Senatum dimittere, ejusque de negotiis publicis decreta exequi. Quo autem id fieri ordine debeat, ne res inutilibus quaestionibus diu protrahantur, [334] paucis jam dicam. Nempe Consules de re in Senatu proponenda, et, quid factu opus sit, consulant, et, si de eo omnibus una fuerit mens, tum convocato Senatu, et quaestione ordine exposita, quaenam eorum sit sententia, doceant, nec alterius sententia exspectata suffragia ordine colligant. Sed si Consules plures, quam unam sententiam foverint, tum in Senatu illa de quaestione proposita sententia prior dicenda erit, quae a majori Consulium numero defendebatur, et si eadem a majori Senatus, et Consulium parte non fuerit probata, sed quod numerus dubitantium, et negantium simul major fuerit, quod ex calculis, ut jam monuimus, constare debet, tum

alteram sententiam, quae pauciora, quam prior, habuerit inter Consules suffragia, doceant, et sic porro reliquas; quod si nulla a majori totius Senatus parte probata fuerit, Senatus in sequentem diem, aut in tempus breve dimittendus, ut Consules interim videant, num alia media, quae magis possint placere, queant invenire; quod si nulla alia invenerint, vel si, quae invenerint, Senatus major pars non probaverit, tum Senatoris cujusque sententia audienda est, in quam si etiam major Senatus pars non iverit, tum de unaquaque sententia iterum suffragia ferenda, et non tantum affirmantium, ut huc usque factum, sed dubitantium etiam, et negantium calculi numerandi sunt, et si plures reperientur affirmantes, quam dubitantes, aut negantes, ut tum sententia rata maneat, et contra irrita, si plures invenientur negantes, quam dubitantes, aut affirmantes; sed si de omnibus sententiis major dubitantium quam negantium, aut affirmantium fuerit numerus, ut tum Syndicorum Concilium Senatui adjungatur, qui simul cum Senatoribus suffragia ferant, calculis solummodo affirmantibus, aut negantibus, omissis iis, qui animum ambiguum indicant. Circa res, quae ad supremum Concilium a Senatu deferuntur, idem ordo tenendus est. Haec de Senatu.

§. XXXVII. Ad forum quod attinet, sive tribunal, non potest iisdem fundamentis niti, quibus illud, quod sub Monarcha est, ut illud in Cap. 6. Art. 26. et seq. descripsimus. Nam (per Art. 14. hujus Cap.) cum fundamentis hujus imperii non convenit, ut ulla ratio stirpium, sive familiarum habeatur. Deinde quia [335] Judices ex solis Patriciis electi, metu quidem succedentium Patriciorum contineri possent, ne in eorum aliquem iniquam aliquam sententiam pronuncient, et forte ut neque eos secundum merita punire sustineant, sed contra in plebeios omnia auderent, et locupletes quotidie in praedam raperent. Scio hac de causa Genuensium consilium a multis probari, quod scilicet non ex Patriciis, sed ex Peregrinis Judices eligant; sed hoc mihi rem abstracte consideranti absurde institutum videtur, ut Peregrini, et non Patricii ad Leges interpretandas vocentur. Nam quid aliud Judices sunt, nisi Legum interpretes; quare mihi persuadeo, Genuenses in hoc etiam negotio magis suae gentis ingenium, quam ipsam hujus imperii naturam respexisse. Nobis igitur rem abstracte considerantibus media excogitanda sunt, quae cum hujus regiminis forma optime conveniunt.

§. XXXVIII. Sed ad Judicum numerum quod attinet, nullum singularem hujus status ratio exigit; sed, ut in imperio Monarchico, ita etiam in hoc apprime observari debet, ut plures sint, quam ut a viro privato corrumpi possint. Nam eorum officium solummodo est providere, ne quisquam privatus alteri injuriam faciat, atque adeo quaestiones inter privatos tam Patricios, quam plebeios dirimere, et poenas delinquentibus, etiam ex Patriciis, Syndicis, et Senatoribus, quatenus contra jura, quibus omnes tenentur, deliquerunt, sumere. Caeterum quaestiones, quae inter urbes, quae sub imperio sunt, moveri possunt, in supremo Concilio dirimendae sunt.

§. XXXIX. Temporis praeterea, in quod eligendi sunt, ratio est eadem in quocunque imperio, et etiam ut quotannis aliqua eorum pars cedat, et denique, quamvis non opus sit, ut unusquisque ex diversa sit familia, necesse tamen est, ne duo sanguine propinqui simul in subselliis locum occupent: quod in reliquis Conciliis observandum est, praeterquam in supremo, in quo sufficit, si modo in electionibus lege cautum sit, ne cuiquam propinquum nominare, nec de eo, si ab alio nominatus sit, suffragium ferre liceat, et praeterea ne ad imperii ministrum quemcunque nominandum duo propinqui sortem ex urna tollant: hoc, inquam, sufficit [336] in Concilio, quod ex tam magno hominum numero componitur, et cui nulla singularia emolumenta decernuntur. Atque adeo imperio inde nihil erit detrimenti, ut absurdum sit, legem ferre, qua omnium Patriciorum propinqui a supremo Concilio secludantur, ut Art. 14. hujus Cap. diximus. Quod autem id absurdum sit, patet. Nam jus illud ab ipsis Patriciis institui non posset, quin eo ipso omnes absolute suo jure eatenus cederent, ac proinde ejusdem juris vindices non ipsi Patricii, sed plebs esset, quod iis directe repugnat, quae in Art. 5. et 6. hujus Cap. ostendimus. Lex autem illa imperii, qua statuitur, ut una, eademque ratio inter numerum Patriciorum, et multitudinis servetur, id maxime respicit, ut

Patriciorum jus, et potentia conservetur, ne scilicet pauciores sint, quam ut multitudinem possint regere. [...]

§. XL. Caeterùm judices a supremo concilio ex ipsis patriciis, hoc est (per [art. 17 hujus cap.](#)), ex ipsis legum conditoribus eligendi sunt, et sententiae, quas tulerunt tam de rebus civilibus, quàm criminalibus, ratae erunt, si servato ordine, et absque partium studio prolatae fuerint, de quâ re syndicis lege permissum erit cognoscere, judicare, et statuere.

§. XLI. Judicum emolumenta eadem esse debent, quae [art. 29 cap. 6](#) diximus, nempe ut ex unâquâque sententiâ, quam de rebus civilibus tulerint, ab eo, qui causâ cecidit, pro ratione totius summae partem aliquotam accipiant. At circa sententias de rebus criminalibus haec sola hîc differentia sit, ut bona ab ipsis proscripita, et quaecunque summa, quâ minora crimina mulcantur, ipsis solis designetur, eâ tamen conditione, ut nunquam iis liceat quenquam tormentis cogere quippiam confiteri, et hoc modo satis cautum erit, ne iniqui in plebeios sint, et ne metûs causâ nimium patriciis faveant. Nam, praeterquam quòd hic metus solâ avaritiâ, eâque specioso justitiae nomine adumbratâ, temperetur, accedit, quòd plures sint numero, et quòd suffragia non palàm, sed calculis ferantur, ità ut si quis ob damnatam suam causam stomachetur, nihil tamen habeat, quod uni imputare possit. Porrò ne iniquam, aut saltem ne absurdam aliquam sententiam pronuncient, et ne eorum quispiam dolo quicquam faciat, syndicorum [336] reverentia prohibebit, praeterquam quòd in tam magno judicum numero unus semper, aut alter reperietur, quem iniqui formident. Ad plebeios denique quod attinet, satis iis etiam cavebitur, si ad syndicos iisdem appellare liceat, quibus, uti dixi, jure permissum sit de judicum rebus cognoscere, judicare, et statuere. Nam certum est, quòd syndici multorum patriciorum odium vitare non poterunt, et plebi contrà gratissimi semper erunt, cujus applausum, quantum ipsi etiam poterunt, captare studebunt; quem in finem datâ occasione non omittent sententias contra leges fori prolatas revocare, et quemcunque judicem examinare, et poenas ex iniquis sumere; nihil enim hoc magis multitudinis animos movet. Nec obstat, quòd similia exempla rarò contingere possint, sed contrà maximè prodest. Nam, praeterquam quòd illa civitas pravè constituta sit, ubi quotidie exempla in delinquentes eduntur (ut [cap. 5 art. 2](#) ostendimus), illa profectò rarissima esse debent, famâ quae maximè celebrantur.

§. XLII. Qui in urbes, vel provincias proconsules mittuntur, ex ordine senatorio eligendi essent, quia senatorum officium est de urbium munimentis, aerario, militiâ, etc. curam habere. Sed, qui in regiones aliquantulum remotas mitterentur, senatum frequentare non possent, et hâc de causâ ii tantummodo ex ipso senatu vocandi sunt, qui urbibus in patrio solo conditis destinantur; at quos ad magis remota loca mittere volunt, ex iis eligendi sunt, quorum aetas a senatorio gradu non abest. Sed neque hâc ratione paci totius imperii satis cautum fore existimo, si nimirum urbes circumvicinae jure suffragii omninò prohibeantur, nisi adeò impotentes omnes sint, ut palàm contemni possint, quòd sanè concipi nequit: atque adeò necesse est, ut urbes circumvicinae jure civitatis donentur, et ex unâquâque viginti, triginta, aut quadraginta (nam numerus pro magnitudine urbis major, aut minor esse debet) cives electi in numerum patriciorum adscribantur, ex quibus tres, quatuor, aut quinque quotannis eligi debent, qui ex senatu sint, et unus ad vitam syndicus. Atque hi, qui ex senatu sunt, proconsules in urbem, ex quâ electi sunt, mittantur una cum syndico.

[338]

§. XLIII. Caeterùm judices, in unâquâque urbe constituendi, ex patriciis ejusdem urbis eligendi sunt. Sed de his non necesse judico prolixius agere, quia ad singularis hujus imperii fundamenta non pertinent.

§. XLIV. Qui in quocunque concilio a secretis sunt, et alii ejusmodi ministri, quia suffragii jus non habent, eligendi sunt ex plebe. Sed, quia hi diuturnâ negotiorum tractatione maximam rerum agendarum notitiam habent, fit saepe, ut eorum consilio plus, quàm par est, deferatur, et ut status totius imperii ab eorum directione maximè pendeat; quae res Hollandis exitio fuit. Nam id sine magnâ multorum optimorum invidiâ fieri nequit. Et sanè dubitare non possumus, quin senatus, cujus prudentia non a senatorum, sed ab administrorum consilio derivatur, maximè ab inertibus frequentetur, et hujus imperii conditio non multò melior erit, quàm imperii monarchici, quod pauci regis consilarii regunt, de quo vide [cap. 6 art. 5, 6 et 7](#). Verumenimverò imperium, prout rectè, vel pravè institutum fuerit, eò minùs, aut magis erit huic malo obnoxium. Nam imperii libertas, quae non satis firma habet fundamenta, nunquam sine periculo defenditur; quod patricii ne subeant, ministros gloriae cupidos ex plebe eligunt, qui postea vertentibus rebus, veluti hostiae, caeduntur ad placandam eorum iram, qui libertati insidiantur. At ubi libertatis fundamenta satis firma sunt, ibi patricii ipsi ejusdem tutandae gloriam sibi expetunt, studentque, ut rerum agendarum prudentia ab eorum tantummodò consilio derivetur: quae duo in jaciendis hujus imperii fundamentis apprimè observavimus, nempe ut plebs tam a consiliis, quàm a suffragiis ferendis arceretur (vid. [art. 3 et 4 hujus cap.](#)). Atque adeò ut suprema imperii potestas penes omnes patricos, auctoritas autem penes syndicos, et senatum, et jus denique senatum convocandi, resque, ad communem salutem pertinentes penes consules, ex ipso senatu electos, esset. Quòd si praeterea statuatur, ut qui a secretis in senatu, vel in aliis conciliis est, in quatuor, aut quinque ad summum annos eligatur, atque ei secundus, qui a secretis in idem tempus designatus sit, adjungatur, qui interim laboris partem ferat, vel si in senatu non unus, [339] sed plures a secretis sint, quorum alius his, alius aliis negotiis detinetur, nunquam fiet, ut administrorum potentia alicujus sit momenti.

§. XLV. Aerarii tribuni ex plebe etiam eligendi sunt, qui ejus rationem non tantùm senatui, sed etiam syndicis reddere teneantur.

§. XLVI. Ad religionem quae spectant, satis prolixè ostendimus in Tractatu theologico-politico. Quaedam tamen tum omisimus, de quibus ibi non erat agendi locus. Nempe quòd omnes patricii ejusdem religionis, simplicissimae scilicet, et maximè catholicae, qualem in eodem Tractatu descripsimus, esse debeant. Nam apprimè cavendum est, ne ipsi patricii in sectas dividantur, et ne alii his, alii aliis plus faveant, et deinde, ne superstitione capti libertatem subditis dicendi ea, quae sentiunt, adimere studeant. Deinde quamvis unicuique libertas dicendi ea, quae sentit, danda est, magni tamen conventùs prohibendi sunt : atque adeò iis, qui alii religioni addicti sunt, concedendum quidem est, tot, quot velint, templa aedificare, sed parva, et certae cujusdam mensurae, et in locis aliquantulùm ab invicem dissitis. At templa, quae patriae religioni dicantur, multum refert, ut magna, et sumptuosa sint, et ut praecipuo ipsius cultui solis patriciis, vel senatoribus manùs admovere liceat, atque adeò ut solis patriciis liceat baptizare, matrimonium consecrare, manùs imponere, et absolutè ut templorum veluti sacerdotes, patriaeque religionis vindices, et interpretes agnoscantur. Ad concionandum autem, et ecclesiae aerario, ejusque quotidianis negotiis administrandis aliqui ex plebe ab ipso senatu eligendi sunt, qui senatùs quasi vicarii sint, cui propterea rationem omnium reddere teneantur.

§. XLVII. Atque haec illa sunt, quae hujus imperii fundamenta spectant, quibus pauca alia minùs quidem principalia, sed magni tamen momenti addam, nempe ut patricii veste quâdam, seu habitu singulari, quo dignoscantur, incedant, et ut singulari quodam titulo salutentur, et unusquisque ex plebe iis loco cedat, et si aliquis patricius bona sua aliquo infortunio, quod vitari nequit, amiserit, idque liquidò docere poterit, ut in integrum ex publicis bonis [340] restituatur. Sed si contrà constet, eundem largitate, fastu, ludo, scortis, etc. eadem consumpsisse, vel quòd absolutè plus debet, quàm est solvendo, ut dignitate cedat, et omni honore, officioque indignus habeatur. Qui enim seipsum, resque suas privatas regere nequit, multo minus publicis consulere poterit.

§. XLVIII. Quos lex jurare cogit, a perjurio multò magis cavebunt, si per salutem patriae, et libertatem, perque supremum concilium, quam si per Deum jurare jubeantur. Nam, qui per Deum jurat, privatum bonum interponit, cujus ille aestimator est : at qui jurejurando libertatem, patriaeque salutem interponit, is per commune omnium bonum, cujus ille aestimator non est, jurat, et, si pejerat, eo ipso se patriae hostem declarat.

§. XLIX. Academiae, quae sumptibus reipublicae fundantur, non tam ad ingenia colenda, quàm ad eadem coërcenda instituuntur. Sed in liberâ republicâ tum scientiae, et artes optimè excoluntur, si unicuique veniam petenti concedatur publicè docere, idque suis sumptibus, suaeque famae periculo. Sed haec, et similia ad alium locum reservo. Nam hîc de iis solummodò agere constitueram, quae ad solum imperium aristocraticum pertinent.

CAPUT IX. ↩

§. I. Huc usque hoc imperium consideravimus, quatenus ab unâ solâ urbe, quae totius imperii caput est, nomen habet. Tempus jam est, ut de eo agamus, quod plures urbes tenent, quodque ego praecedenti praefendum existimo. Sed ut utriusque differentiam, et praestantiam noscamus, singula praecedentis imperii fundamenta perlustrabimus, et, quae ab hoc aliena sunt, rejiciemus, et alia, quibus niti debeat, eorum loco jaciemus.

§. II. Urbes itaque, quae civitatis jure gaudent, ità conditae, et munitae esse debent, ut unaquaeque sola sine reliquis subsistere quidem non possit, sed contrà etiam, ut a reliquis deficere nequeat absque magno totius imperii detrimento ; hoc enim modo semper unitae manebunt. At quae ità constitutae sunt, ut nec se conservare, [341] nec reliquis formidini esse queant, eae sanè non sui, sed reliquarum juris absolutè sunt.

§. III. Quae autem art.9 et 10 praec. cap. ostendimus, ex communi imperii aristocratici naturâ deducuntur, ut et ratio numeri patriciorum ad numerum multitudinis, et qualis eorum aetas, et conditio esse debeat, qui patricii sunt creandi, ità ut nulla circa haec oriri possit differentia, sive imperium una, sive plures urbes teneant. At supremi concilii alia hic debet esse ratio. Nam, si quae imperii urbs supremo huic concilio congregando destinaretur, illa reverâ ipsius imperii caput esset ; atque adeò vel vices servandae essent, vel talis locus huic concilio esset designandus, qui civitatis jus non habeat, quique ad omnes aequè pertineat. Sed tam hoc, quàm illud, ut dictu facilè, ità factu difficile est, ut scilicet tot hominum millia extra urbes saepe ire, vel ut jam hoc, jam alio in loco convenire debeant.

§. IV. Verùm ut rectè, quid in hâc re fieri oporteat, et quâ ratione hujus imperii concilia instituenda sint, ex ipsius naturâ, et conditione concludere possimus, haec considerata sunt, nempe quòd unaquaeque urbs tantò plus juris, quàm vir privatus habeat, quantò viro privato potentior est (per art. 4 cap. 2) ; et consequenter unaquaeque hujus imperii urbs (vide art. 2 hujus cap.) tantum juris intra moenia, seu suae jurisdictionis limites habeat, quantum potest. Deinde quòd omnes urbes non ut confoederatae, sed ut unum imperium constituentes invicem sociatae, et unitae sint, sed ità, ut unaquaeque urbs tantò plus juris in imperium, quàm reliquae obtineat, quantò reliquis est potentior ; nam qui inter inaequales aequalitatem quaerit, absurdum quid quaerit. Cives quidem aequales meritò aestimantur, quia uniuscujusque potentia cum potentiâ totius imperii comparata nullius est considerationis. At urbis cujuscunque potentia magnam partem potentiae ipsius imperii constituit, et eò majorem, quòd ipsa urbs major est ; ac proinde omnes urbes aequales haberi nequeunt. Sed ut uniuscujusque potentia, ità etiam ejusdem jus ex ipsius magnitudine aestimari debet. Vincula verò, quibus adstringi debent, ut unum imperium componant, [342] apprimè sunt (per art. 1 cap. 4) Senatus, et forum. Quomodò autem eae omnes his vinculis ità copulandae sunt, ut earum tamen unaquaeque sui juris, quantum fieri potest, maneat, breviter hîc ostendam.

§. V. Nempe uniuscujusque urbis patricios, qui pro magnitudine urbis (per art. 3 hujus cap.) plures, aut pauciores esse debent, summum in suam urbem jus habere concipio, eosque in concilio, quod illius urbis supremum est, summam habere potestatem urbem muniendi, ejusque moenia dilatandi, vectigalia imponendi, leges condendi, et abrogandi, et omnia absolutè agendi, quae ad suae urbis conversationem, et incrementum necessaria esse judicant. Ad communia autem imperii negotia tractanda Senatus creandus est iis omninò conditionibus, quas in praeced. cap. diximus, ità ut inter hunc senatum, et illum nulla alia sit differentia, quàm quòd hic auctoritatem etiam habeat dirimendi quaestiones, quae inter urbes oriri possunt. Nam hoc in hoc imperio, cujus nulla urbs caput est, non potest, ut in illo, a supremo concilio fieri (vide art. 38 praec. cap.).

§. VI. Caeterum in hoc imperio supremum Concilium convocandum non est, nisi opus sit ipsum imperium reformare, vel in arduo aliquo negotio, ad quod peragendum Senatores se impares esse credent, atque adeo raro admodum fiet, ut omnes Patricii in Concilium vocentur. Nam praecipuum supremi Concilii officium esse diximus (Art. 17. praec. Cap.) leges condere, et abrogare, et deinde imperii ministros eligere. At leges, sive communia totius imperii jura, simulatque instituta sunt, immutari non debent. Quod si tamen tempus, et occasio ferat, ut novum aliquod jus instituendum sit, aut jam statutum mutandum, potest prius de eodem Quaestio in Senatu haberi, et postquam Senatus in eo convenerit, tum deinde legati ad urbes ab ipso Senatu mittantur, qui uniuscujusque urbis Patricios Senatus sententiam doceant, et si denique major urbium pars in sententiam Senatus iverit, ut tum ipsa rata maneat, alias irrita. Atque hic idem ordo in eligendis ducibus exercitus, et legatis in alia regna mittendis, ut et circa decreta de bello inferendo, [343] et pacis conditionibus acceptandis, teneri potest. Sed in reliquis imperii ministris eligendis, quia (ut in Art. 4. hujus Cap. ostendimus) unaquaeque urbs, quantum fieri potest, sui juris manere debet, et in imperio tanto plus juris obtinere, quanto reliquis est potentior, hic ordo necessario servandus est. Nempe, Senatores a Patriciis uniuscujusque urbis eligendi sunt; videlicet unius urbis Patricii in suo Concilio certum Senatorum numerum ex suis Civibus collegis eligent, qui ad numerum Patriciorum ejusdem urbis se habeat (vide Art. 30. praeced. Cap.), ut 1 ad 12. Et quos primi, secundi, tertii, etc. ordinis esse volunt, designabunt; et sic reliquarum urbium Patricii pro magnitudine sui numeri plures, paucioresve Senatores eligent, et in tot ordines distribuent, in quot Senatum dividendum esse diximus (vid. Art. 34. praeced. Cap.): quo fiet, ut in unoquoque Senatorum ordine pro magnitudine cujuscunque urbis plures, paucioresve ejusdem Senatores reperiantur. At ordinum praesides, eorumque Vicarii, quorum numerus minor est urbium numero, a Senatu ex Consulibus electis sorte eligendi sunt. In Judicibus praeterea supremis imperii eligendis idem ordo retinendus est, scilicet ut uniuscujusque urbis Patricii ex suis collegis pro magnitudine sui numeri plures, aut pauciores Judices eligant. Atque adeo fiet, ut unaquaeque urbs in eligendis ministris sui juris, quantum fieri potest, sit, et ut unaquaeque, quo potentior est, eo etiam plus juris tam in Senatu, quam in foro obtineat, posito scilicet, quod Senatus, et fori ordo in decernendis imperii rebus, et quaestionibus dirimendis talis omnino sit, qualem Art. 33. et 34. praec. Cap. descripsimus.

§. VII. Cohortium deinde Duces, et militiae Tribuni e Patriciis etiam eligendi sunt. Nam quia aequum est, ut unaquaeque urbs pro ratione suae magnitudinis certum militum numerum ad communem totius imperii securitatem conducere teneatur, aequum etiam est, ut e Patriciis uniuscujusque urbis pro numero legionum, quas alere tenentur, tot tribunos, duces, signiferos etc. eligere liceat, quot ad illam militiae partem, quam imperio suppeditant, ordinandam requiruntur.

§. VIII. Vectigalia nulla etiam a Senatu subditis imponenda, [344] sed ad sumptus, qui ad negotia publica peragenda ex Senatus decreto requiruntur, non subditi, sed urbes ipsae ab ipso Senatu ad censum vocandae sunt, ita ut unaquaeque urbs pro ratione suae magnitudinis sumptuum partem majorem, vel minorem ferre debeat; quam quidem partem ejusdem urbis

Patricii a suis Urbanis ea, qua velint, via exigent, eos scilicet vel ad censum trahendo, vel, quod multo aequius est, iisdem vectigalia imponendo.

§. IX. Porro quamvis omnes hujus imperii urbes maritimae non sint, nec Senatores ex solis urbibus maritimis vocentur, possunt tamen iisdem eadem emolumenta decerni, quae Art. 31. praec. Cap. diximus; quem in finem pro imperii constitutione media excogitari poterunt, quibus urbes invicem arctius copulentur. Caeterum reliqua ad Senatum, et forum, et absolute ad universum imperium spectantia, quae in praec. Cap. tradidi, huic etiam imperio applicanda sunt. Atque adeo videmus, quod in imperio, quod plures urbes tenent, non necesse sit supremo Concilio convocando certum tempus, aut locum designare. At Senatui, et foro locus dicandus est in pago, vel in urbe, quae suffragii jus non habet. Sed ad illa, quae ad singulas urbes spectant, revertor.

§. X. Ordo supremi Concilii unius urbis in eligendis urbis, et imperii ministris, et in rebus decernendis idem ille, quem Art. 27. et 36. praec. Cap. tradidi, esse debet. Nam eadem hic, quam illic, est ratio. Deinde Syndicorum Concilium huic subordinandum est, quod ad urbis Concilium se habeat, ut illud Syndicorum praeced. Cap. ad Concilium totius imperii, et cujus officium intra limites jurisdictionis urbis idem etiam sit, iisdemque emolumentis gaudeat. Quod si urbs, et consequenter Patriciorum numerus adeo exiguus fuerit, ut non nisi unum, aut duos Syndicos creare possit, qui duo Concilium facere nequeunt, tum Syndicis in cognitionibus pro re nata Judices a supremo urbis Concilio designandi sunt, vel quaestio ad supremum Syndicorum Concilium deferenda. Nam ex unaquaque urbe aliqui etiam ex Syndicis in locum, ubi Senatus residet, mittendi sunt, qui prospiciant, ut jura universi imperii inviolata servantur, quique in Senatu absque jure suffragii sedeant.

§. XI. Urbium Consules a Patriciis etiam ejusdem urbis eligendi [345] sunt, qui veluti Senatum illius urbis constituant. Horum autem numerum determinare non possum, nec etiam necesse esse existimo, quandoquidem ejusdem urbis negotia, quae magni ponderis sunt, a supremo ejusdem Concilio, et, quae ad universum imperium spectant, a magno Senatu peraguntur. Caeterum si pauci fuerint, necesse erit, ut in suo Concilio palam suffragia ferant, non autem calculis, ut in magnis Conciliis. In parvis enim Conciliis, ubi suffragia clam indicantur, qui aliquanto callidior est, facile cujusque suffragii auctorem noscere, et minus attentiores multis modis eludere potest.

§. XII. In unaquaque praeterea urbe Judices a supremo ejusdem Concilio constituendi sunt, a quorum tamen sententia supremum imperii iudicium appellare liceat, praeterquam reo palam convicto, et confitenti debitori. Sed haec ulterius persequi non est opus.

§. XIII. Superest igitur, ut de urbibus, quae sui juris non sunt, loquamur. Hae si in ipsa imperii provincia, vel regione conditae, et earum incolae ejusdem nationis et linguae sint, debent necessario, sicuti pagi, veluti urbium vicinarum partes censerent, ita ut earum unaquaque sub regimine hujus, aut illius urbis, quae sui juris est, esse debeat. Cujus rei ratio est, quod Patricii non a supremo hujus imperii, sed a supremo uniuscujusque urbis Concilio eligantur, qui in unaquaque urbe pro numero incolarum intra limites jurisdictionis ejusdem urbis plures, paucioresve sunt (per Art. 5. hujus Cap.). Atque adeo necesse est, ut multitudo urbis, quae sui juris non est, ad censum multitudinis alterius, quae sui juris sit, referatur, et ab ejus directione pendeat. At urbes jure belli captae, et quae imperio accesserunt, veluti imperii Sociae habendae, et beneficio victae obligandae, vel Coloniae, quae jure Civitatis gaudeant, eo mittendae, et gens alio ducenda, vel omnino delenda est.

§. XIV. Atque haec sunt, quae ad hujus imperii fundamenta spectant. Quod autem ejus conditio melior sit, quam illius, quod nomen ab una urbe sola habet, hinc concludo: quod scilicet uniuscujusque urbis Patricii, more humanae cupidinis, suum jus tam in urbe, quam in Senatu retinere, et, si fieri potest, augere studebunt; atque adeo, quantum poterunt,

conabuntur multitudinem ad se trahere, et consequenter imperium beneficiis magis, quam metu [346] agitare tunc, suumque numerum augere: quippe quo plures numero fuerint, eo plures (per Art. 6. hujus Cap.) ex suo Concilio Senatores eligent, et consequenter (per Art. eundem) plus juris in imperio obtinebunt. Nec obstat, quod, dum unaquaeque urbs sibi consulit, reliquisque invidet, saepius inter se discordent, et tempus disputando consumant. Nam, si, dum Romani deliberant, perit Sagunthus, dum contra pauci ex solo suo affectu omnia decernunt, perit libertas, communeque bonum sunt namque humana ingenia hebetiora, quam ut omnia statim penetrare possint; sed consulendo, audiendo, et disputando acuuntur, et, dum omnia tentant media, ea, quae volunt, tandem inveniunt, quae omnes probant, et de quibus nemo antea cogitasset. Quod si quis regerat, hoc Hollandorum imperium non diu absque Comite, vel Vicario, qui vicem Comitis suppleret, stetisse, hoc sibi responsum habeat, quod Hollandi ad obtinendam libertatem satis putaverunt Comitem deserere, et imperii corpus capite obtruncare, nec de eodem reformando cogitarunt; sed omnia ejus membra, uti antea constituta fuerant, reliquerunt, ita ut Hollandiae comitatus sine Comite, veluti corpus sine capite, ipsumque imperium sine nomine manserit. Atque adeo minime mirum, quod subditi plerique ignoraverint, penes quos summa esset imperii potestas. Et quamvis hoc non esset, ii tamen, qui imperium revera tenebant, longe pauciores erant, quam ut multitudinem regere, et potentes adversarios opprimere possent. Unde factum, ut hi saepe impune iis insidiari, et tandem evertere potuerint. Subita itaque ejusdem Reipublicae eversio non ex eo orta est, quod tempus in deliberationibus inutiliter consumeretur, sed ex deformi ejusdem imperii statu, et paucitate regentium.

§. XV. Est praeterea hoc Aristocraticum imperium, quod plures urbes tenent, alteri praefendum, quia non opus est, ut in praecedenti, cavere, ne universum supremum ejus Concilium subito impetu opprimatur, quandoquidem (per Art. 9. hujus Cap.) eidem convocando nullum tempus, nec locus designatur. Sunt praeterea potentes cives in hoc imperio minus timendi. Nam, ubi plures urbes libertate gaudent, non sufficit ei, qui viam ad imperium affectat, urbem unam occupare, ut imperium in reliquis obtineat. Est [347] denique in hoc imperio libertas pluribus communis. Nam ubi una sola urbs regnat, eatenus reliquarum bono consulitur, quatenus regnanti huic urbi expedit.

CAPUT X. [↩](#)

§. I. Imperii utriusque Aristocratici fundamentis explicatis, et ostensis, superest ut inquiramus, an aliqua causa culpabili possint dissolvi, aut in aliam formam mutari. Primaria causa, unde hujusmodi imperia dissolvuntur, illa est, quam acutissimus Florentinus Disc. 1. lib. 3. in Tit. Livium observat, videlicet quod imperio, sicuti humano corpori quotidie aggregatur aliquid, quod quandoque indiget curatione; atque adeo necesse esse, ait, ut aliquando aliquid accidat, quo imperium ad suum principium, quo stabiliri incepit, redigatur. Quod si intra debitum tempus non acciderit, vitia eo usque crescent, ut tolli nequeant, nisi cum ipso imperio. Atque hoc, inquit, vel casu contingere potest, vel consilio, et prudentia legum, aut viri eximiae virtutis. Nec dubitare possumus, quin haec res maximi sit ponderis, et quod, ubi huic incommodo provisum non sit, non poterit imperium sua virtute, sed sola fortuna permanere, et contra ubi huic malo remedium idoneum adhibitum fuerit, non poterit ipsum suo vitio, sed solummodo inevitabili aliquo fato cadere, ut mox clarius docebimus. Primum quod huic malo remedium occurrebat, hoc fuit, ut scilicet singulis lustris supremus aliquis Dictator in mensem unum, aut duos crearetur, cui jus esset de Senatorum, et cujuscunque ministri factis cognoscendi, judicandi, et statuendi, et consequenter imperium ad suum principium restituendi. Sed qui imperii incommoda vitare studet, remedia adhibere debet, quae cum imperii natura convenient, et quae ex ipsius fundamentis deduci queant, alias in Scyllam incidet, cupiens vitare Charybdin. Est quidem hoc verum, quod omnes, tam qui regunt, quam qui reguntur, metu supplicii, aut damni contineri debeant, ne impune, vel cum lucro peccare liceat; sed contra certum etiam est, quod si hic metus bonis, et malis

hominibus communis fuerit, versetur necessario imperium in summo periculo. Cum igitur Dictatoria potestas absoluta sit, non potest non esse omnibus formidabilis, [348] praesertim si statuto tempore, ut requiritur, Dictator crearetur, quia tum unusquisque gloriae cupidus eum honorem summo studio ambiret, et certum est, quod in pace non tam virtus, quam opulentia spectatur, ita ut quo quisque superbior, eo facilius honores adipiscatur: et forte hac de causa Romani nullo constituto tempore, sed fortuita quadam necessitate coacti Dictatorem facere consueverant. At nihilominus rumor Dictatoris, ut Ciceronis verba referam, bonis injucundus fuit. Et sane, quandoquidem haec Dictatoria potestas Regia absolute est, potest non absque magno Reipublicae periculo imperium aliquando in Monarchicum mutari, tametsi in tempus, quantumvis breve, id fiat. Adde quod, si ad creandum Dictatorem nullum certum tempus designatum sit, ratio tum nulla temporis intercedentis ab uno ad alium, quam maxime servandam esse diximus, haberetur, et quod res etiam vaga admodum esset, ut facile negligeretur. Nisi itaque haec Dictatoria potestas aeterna sit, et stabilis, quae servata imperii forma in unum deferri nequit, erit ergo ipsa, et consequenter Reipublicae salus, et conservatio admodum incerta.

§. II. At contra dubitare nequaquam possumus (per Art. 3. Cap. 6.), quod si possit servata imperii forma Dictatoris gladius perpetuus, et malis tantummodo formidini esse, nunquam eo usque vitia invalescere poterunt, ut tolli, aut emendari nequeant. Ut igitur has omnes conditiones obtineamus, Syndicorum Concilium Concilio supremo subordinandum diximus, ut scilicet dictatorius ille gladius perpetuus esset non penes personam aliquam naturalem, sed civilem, cujus membra plura sint, quam ut imperium inter se possint dividere (per Art. 1. et 2. Cap. 8. (46)), vel in scelere aliquo convenire: ad quod accedit, quod a reliquis imperii muneribus subeundis prohibeantur, quod militiae stipendia non solvant, et quod denique ejus aetatis sint, ut praesentia, ac tuta, quam nova, et periculosa malint. Quare imperio nullum ab iis periculum, et consequenter non bonis, sed malis tantummodo formidini esse queunt, et revera erunt. Nam, ut ad scelera peragenda debiliores, ita ad militiam coercendam potentiores sunt. Nam praeterquam quod principiis obstare possunt (quia Concilium aeternum est), sunt praeterea [349] numero satis magno, ut sine invidiae timore potentem unum, aut alterum accusare, et damnare audeant, praesertim quia suffragia calculis feruntur, et sententia nomine totius Concilii pronunciatur.

§. III. At Romae plebis Tribuni perpetui etiam erant verum impares, ut Scipionis alicujus potentiam premerent: et praeterea id, quod salutare esse judicabant, ad ipsum Senatam deferre debebant, a quo etiam saepe eludebantur, efficiendo scilicet, ut plebs ei magis faveret, quem ipsi Senatores minus timebant. Ad quod accedit, quod Tribunorum contra Patricios auctoritas plebis favore defenderetur, et quotiescunque ipsi plebem vocabant, seditionem potius movere, quam Concilium convocare viderentur. Quae sane incommoda in imperio, quod in praeced. duob. Capp. descripsimus, locum non habent.

§. IV. Verumenimvero haec Syndicorum auctoritas hoc solummodo praestare poterit, ut imperii forma servetur, atque adeo prohibere, ne leges infringantur, et ne cuiquam cum lucro peccare liceat; sed nequaquam efficere poterit, ne vitia, quae lege prohiberi nequeunt, gliscant, ut sunt illa, in quae homines otio abundantes incidunt, et ex quibus imperii ruina non raro sequitur. Homines enim in pace deposito metu paulatim ex ferocibus barbaris civiles, seu humani, et ex humanis molles, et inertes fiunt, nec alius alium virtute, sed fastu, et luxu excellere studet; unde patrios mores fastidire, alienos induere, hoc est, servire incipiunt.

§. V. Ad haec mala vitandum multi conati sunt leges sumptuarias condere, sed frustra. Nam omnia jura, quae absque ulla alterius injuria violari possunt, ludibrio habentur, et tantum abest, ut hominum cupiditates, et libidinem frenent, quin contra easdem intendant: nam nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Nec unquam hominibus otiosis ingenium deest ad eludenda jura, quae instituuntur de rebus, quae absolute prohiberi nequeunt, ut sunt convivia, ludi, ornatus, et alia hujusmodi, quorum tantummodo excessus malus, et ex

umuscujusque fortuna aestimandus est, ita ut lege nulla universali determinari queat.

§. VI. Concludo itaque, communia illa pacis vitia, de quibus hic loquimur, nunquam directe, sed indirecte prohibenda esse, [350] talia scilicet imperii fundamenta jaciendo, quibus fiat, ut plerique, non quidem sapienter vivere studeant (nam hoc impossibile est), sed ut iis ducantur affectibus, ex quibus Reipublicae major sit utilitas. Atque adeo huic rei maxime studendum, ut divites si non parci, avari tamen sint. Nam non dubium est, quin, si hic avaritiae affectus, qui universalis est, et constans, gloriae cupidine foveatur, plerique rei suae sine ignominia augendae summum ponant studium, quo honores adipiscantur, et summum dedecus vitent.

§. VII. Si itaque ad fundamenta utriusque imperii Aristocratici, quae praeced. duobus Capp. explicui, attendamus, hoc ipsum ex iisdem sequi videbimus. Numerus enim regentium in utroque adeo magnus est, ut divitum maximae parti aditus ad regimen pateat, et ad imperii honores adipiscendos. Quod si praeterea (uti diximus Art. 47. Cap. 8.) statuatur, ut Patricii, qui plus debent, quam sunt solvendo, ordine Patricio deturbentur, et qui bona sua infortunio perdidit, ut in integrum restituantur, non dubium est, quin omnes, quantum poterunt, conabuntur bona sua conservare. Peregrinos praeterea habitus nunquam concupiscent, nec patrios fastidient, si lege constituatur, ut Patricii, et qui honores ambiunt, singulari veste dignoscantur: de quo vide Art. 25. et 47. Cap. 8. Et praeter haec alia in quocumque imperio cum natura loci, et gentis ingenio consentanea excogitari possunt, et in eo apprime vigilari, ut subditi magis sponte, quam lege coacti suum officium faciant.

§. VIII. Nam imperium, quod nihil aliud prospicit, quam ut homines metu ducantur, magis sine vitiis erit, quam cum virtute. Sed homines ita ducendi sunt, ut non duci, sed ex suo ingenio, et libero suo decreto vivere sibi videantur; atque adeo ut solo libertatis amore, et rei augendae studio, speque imperii honores adipiscendi retineantur. Caeterum imagines, triumphos, et alia virtutis incitamenta magis servitutis, quam libertatis sunt signa. Servis enim, non liberis virtutis praemia decernuntur. Fateor quidem homines his stimulis maxime incitari, sed ut haec in initio viris magnis, ita postea crescente invidia ignavis, et opum magnitudine tumidis decernuntur, magna omnium bonorum indignatione. Deinde qui parentum triumphos, et imagines ostentant, injuriam sibi fieri credunt, nisi [351] reliquis praeferantur. Denique, ut alia taceam, hoc certum est, quod aequalitas, qua semel exuta communis libertas necessario perit, conservari nullo modo possit, simulatque alicui Viro virtute claro singulares honores jure publico decernuntur.

§. IX. His positis, videamus jam, an hujusmodi imperia culpabili aliqua causa possint destrui. Verum, si quod imperium aeternum esse potest, illud necessario erit, cujus semel recte instituta jura inviolata manent. Anima enim imperii jura sunt. His igitur servatis servatur necessario imperium. At jura invicta esse nequeunt, nisi et ratione, et communi hominum affectu defendantur, alias si scilicet solo rationis auxilio nituntur, invalidae sane sunt, facileque vincuntur. Cum itaque utriusque imperii Aristocratici jura fundamentalia cum ratione, et communi hominum affectu convenire ostenderit, possumus ergo affirmare, si quae ulla imperia, haec necessario aeterna fore, vel nulla culpabili causa, sed fato tantummodo aliquo inevitabili posse destrui.

§. X. At objici nobis adhuc potest, quod, quamvis imperii jura in praeced. ostensa ratione, et communi hominum affectu defendantur, possint nihilominus aliquando vinci. Nam nullus affectus est, qui aliquando a fortiori, et contrario affectu non vincatur; timorem namque mortis a cupidine rei alienae saepe vinci videmus. Qui hostem metu territi fugiunt, nullo alterius rei metu detineri possunt, sed sese in flumina praecipitant, vel in ignem ruunt, ut hostium ferrum fugiant. Quantumvis igitur civitas recte ordinata, et jura optime instituta sint, in maximis tamen imperii angustiis, quando omnes, ut fit, terrore quodam panico capiuntur, tum omnes id solum, quod praesens metus suadet, nulla futuri, neque legum habita ratione,

probant, omnium ora in Virum victoriis clarum vertuntur, eundemque legibus solvunt, atque ipsi imperium (pessimo exemplo) continuant, totamque Rempublicam ipsius fidei conimittunt, quae res sane Romani imperii exitii fuit causa. Sed ut huic Objectioni respondeam, dico primo, quod in recte constituta Republica similis terror non oritur, nisi ex justa causa; atque adeo is terror, et confusio ex eo orta nulli caunnsae, quae prudentia humana vitari poterat, adscribi potest. Deinde notandum, quod in Republica, [352] qualem in praeced. descripsimus, fieri non potest (per Art. 9. et 25. Cap. 8.), ut unus, aut alter virtutis fama ita excellat, ut omniumora in se vertat. Sed necesse est, ut plures habeat aemulos, quibus plures alii faveant. Quamvis itaque ex terrore confusio aliqua in Republica oriatur, leges tamen fraudare, atque aliquem contra jus ad imperium militare renunciare nemo poterit, quin statim contentio alios petentium oriatur, quae ut dirimatur, necesse tandem erit ad semel statuta, et ab omnibus probata jura recurrere, atque res imperii secundum leges latas ordinare. Possum igitur absolute affirmare, cum imperium, quod una sola Urbs, tum praecipue illud, quod plures Urbes tenent, aeternum esse, sive nulla interna causa posse dissolvi, aut in aliam formam mutari.

CAPUT XI. ↩

§. I. Transeo jam ad tertium, et omninò absolutum imperium, quod democraticum appellamus. Hujus ab aristocratico differentiam in hoc potissimùm consistere diximus, quòd in eo a solâ supremi Concilii voluntate, et liberâ electione pendeat, ut hic, aut ille patricius creëtur, ità ut nemo jus suffragii, et munera imperii subeundi haereditarum habeat, nemoque id jus sibi poscere jure possit, ut in hoc, de quo jam agimus, imperio sit. Nam omnes, qui ex parentibus civibus, vel qui in patrio illo solo nati, vel qui de Republicâ benè meriti sunt, vel ob alias causas, ob quas lex alicui jus civis dare jubet, ii, inquam, omnes jus suffragii in supremo Concilio, muneraque imperii subeunda jure sibi poscunt, nec denegare iis licet, nisi ob crimen, aut infamiam.

§. II. Si igitur jure institutum sit, ut seniores tantummodò, qui ad certum aetatis annum pervenerunt, vel ut soli primogeniti, simulatque per aetatem licet, vel qui certam pecuniae summam Reipublicae contribuunt, jus suffragii in supremo Concilio, et imperii negotia tractandi habeant, quamvis hâc ratione fieri posset, ut supremum Concilium ex paucioribus civibus componeretur, quàm illud imperii aristocratici, de quo suprâ egimus, erunt nihilominùs hujusmodi imperia democratica appellanda, quoniam eorum cives, qui ad regendam Rempublicam destinantur, non a supremo [353] Concilio, ut optimi, eliguntur, sed lege ad id destinantur. Et, quamvis hâc ratione hujusmodi imperia, ubi scilicet non qui optimi, sed qui fortè fortunâ divites, vel qui primi nati sunt, ad regimen destinantur, imperio aristocratico cedere videantur, tamen si praxin, seu communem hominum conditionem spectemus, res eodem redibit. Nam patriciis ii semper optimi videbuntur, qui divites, vel ipsis sanguine proximi, vel amicitîa conjuncti sunt. Et sanè, si cum patriciis ità comparatum esset, ut liberi ab omni affectu, et solo studio publicae salutis ducti, collegas patricos eligerent, nullum esset imperium cum aristocratico comparandum. Sed rem contrâ omninò sese habere, satis superque ipsa experientia docuit, praesertim in oligarchiis, ubi patriciorum voluntas ob defectum aemulantium maximè lege soluta est. Ibi enim studio optimos a Concilio arcent patricii, et eos sibi socios in Concilio quaerunt, qui ab eorum ore pendent, ità ut in simili imperio multò infeliciùs res ejus sese habeant, propterea quòd patriciorum electio ab absolutâ quorundam liberâ, sive omni lege solutâ voluntate pendeat. Sed ad inceptum redeo.

§. III. Ex dictis in praeced. art. patet, nos posse imperii democratici diversa genera concipere, sed meum institutum non est de unoquoque, sed de eo solummodò agere, in quo omnes absolutè, qui solis legibus patriis tenentur, et praeterea sui juris sunt, honesteque vivunt, jus suffragii in supremo Concilio habent, muneraque imperii subeundi. Dico expressè, qui solis legibus patriis tenentur, ut peregrinos secludam, qui sub alterius imperio esse censentur. Addidi praeterea, quòd, praeterquam quòd legibus imperii teneantur, in

reliquis sui juris sint, ut mulieres, et servos secluderem, qui in potestate virorum, et dominorum, ac etiam liberos et pupillos, quamdiu sub potestate parentum, et tutorum sunt. Dixi denique, honestesque vivunt, ut ii apprimè secluderentur, qui ob crimen, aut aliquod turpe vitae genus infames sunt.

§. IV. Sed forsitan rogabit aliquis, num foeminae ex naturâ, an ex instituto sub potestate virorum sint ? Nam, si ex solo instituto id factum est, nulla ergo ratio nos coëgit foeminas a regimine secludere. Sed si ipsam experientiam consulamus, id ex earum imbecillitate [354] oriri videbimus. Nam nullibi factum est, ut viri, et foeminae simul regnarent, sed ubicunque terrarum viri, et foeminae reperiuntur, ibi viri regnare, et foeminas regi videmus, et hâc ratione utrumque sexum concorditer vivere. Sed contrâ Amazonae, quas olim regnasse famâ prditum est, viros in patrio solo morari non patiebantur, sed foeminas tantummodò aiebant, mares autem, quos pepererant, necabant. Quòd si ex naturâ foeminae viris aequales essent, et animi fortitudine, et ingenio, in quo maximè humana potentia, et consequenter jus consistit, aequè pollerent, sanè inter tot, tanque diversas nationes quaedam reperirentur, ubi uterque sexus pariter regeret, et aliae ubi a foeminis viri regerentur, atque ità educarentur, ut ingenio minùs possent : quod cum nullibi factum sit, affirmare omninò licet, foeminas ex naturâ non aequale cum viris habere jus, sed eas viris necessariò cedere, atque adeò fieri non posse, ut uterque sexus pariter regat, et multò minus, ut viri a foeminis regantur. Quòd si praeterea humanos affectûs consideremus, quòd scilicet viri plerumque ex solo libidinis affectu foeminas ament, et earum ingenium, et sapientiam tanti aestiment, quantum ipsae pluchritudine pollent, et praeterea quòd viri aegerrimè ferant, ut foeminae, quas amant, aliis aliquo modo faveant, et id genus alia, levi negotio videbimus, non posse absque magno pacis detrimento fieri, ut viri, et foeminae pariter regant. Sed de his satis.

Reliqua desiderantur. ↩